

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

37

MARELE PREMIU AL UNIUNII
SCRIITORILOR PE ANUL 1979

(Paginile 12-13)

Răspunderea revoluționară

CUNOAȘTEREA vieții pe toate planurile cere un sentiment civic verificat în practica socială și în încercările timpului, cere conștiința răspunderii și angajării în toate etapele revoluției care se anunță în munca și în gândirea întregului popor, pe bazele constituite ale socialismului, sub imperiul legilor economice și al nevoilor spirituale pe care istoria le configurează. O determinare dialectică pune în lumină virtuțile propriului nostru sistem social, valoarea muncii poporului român, sensul aspirațiilor sale, și acuză fără drept de apel greșelile și lipsurile de orice natură, oriunde s-ar ivi. Socialismul este în egală măsură o realitate dovedită și una visată, bazele lui economice sînt noi și puternice, gândirea lui politică este a prezentului și a unui timp vizionar, sistemul de organizare al aparatului de stat a cunoscut și cunoaște treptele hotărîtoare ale structurării, partidul, comuniștii, organizațiile de partid stăpînesc o vastă experiență revoluționară. O societate întinerită în orizontul socialismului nu mai poate fi negată în adevărul ei decît de cine nu acceptă însăși ideea unei astfel de societăți, dar aceasta presupune ignorarea adevărilor evidente.

Ce sînt legile țării, care este programul partidului, care este statutul ideologic și moral prin care valorile lor teoretice se convertesc în energie socială, în soluții practice, devin conștiință individuală și muncă și ideal, știe, trebuie să știe prin forța lucrurilor, prin cursul firesc al vieții, fiecare cetățean, și din punctul acesta de vedere, al ființei națiunii, putem vedea mai departe și putem înțelege gravitatea problemelor pe care viața le iese de la o zi la alta. Aceasta presupune a-ți asuma o răspundere revoluționară în munca ta, în propriul tău lărm al conștiinței, al cunoașterii, al relațiilor, al muncii, însemnează a fi comunist prin oameni, prin adevărul tău reflectat în condiția lor de viață, prin ceea ce se dovedește a fi și un bun al lor, din propriile tale dobîndiri, prin cultivarea acestei răspunderi și în alte conștiințe, aceasta înseamnă a nu accepta cu nici un preț despotismul ignoranței și al indiferenței, al nepăsării și al îngustului interes. Oricum ai privi lucrurile, din perspectiva factorilor de conducere ori din aceea a omului de rînd,

locul lui de muncă și cu nevoile lui, viața impune legi condiții existențiale a căror soluționare angajează ori elimină din organismul social, de la o etapă la alta, elementele necesare ori pe acelea de uzură, elementele noi ori pe cele învechite, și dacă privim numai aspectele științei și tehnologiei contemporane, care alcătuiesc însuși edificul economic al țării și al lumii, așa cum le putem rezolva și așa cum se afirmă în țările cele mai înaintate, putem avea imaginea sistemului mondial în care ne integrăm, la fluxul de gândire și de creație al căruia trebuie să facem față. Vorbim de politica țării, de întinsul spațiu al relațiilor ei, de pacea lumii și de ceea ce o condiționează, dar nu ne desprindem nici o clipă de propriile noastre îndatoriri, aici, la noi acasă, la uzinele și la pămîntul nostru, la generațiile pe care le formăm, la credințele și învățătura noastră, la politica noastră națională, la realitatea democrației, la pîinea și la casa noastră.

Cu sentimentul acesta ne simțim participanți la evenimentele de importanță capitală care au loc în întîmpinarea Congresului al XII-lea al Partidului, la întîlnirile țovarășului Nicolae Ceaușescu cu factorii de conducere ai societății, la dezbaterea în spiritul responsabilității comuniste, a tuturor aspectelor din domeniul economic, pentru îndeplinirea integrală a planurilor de producție, și a celor din domeniul ideologic și al educației cetățenești, al vieții spirituale a clasei muncitoare. Cuvîntarea secretarului general al partidului la recenta Conferință de lucru de la C.C. al P.C.R. cuprinde, în toată gravitatea lor, aspectele esențiale ale vieții sociale, cele pozitive, cîștigate în anii de muncă politică a comuniștilor, în deceniile marilor înfăptuiri socialiste și cele depășite de realitate. Este o pagină care cheamă la luciditate, la responsabilitate, la maturitate politică și la capacitate de muncă pe toți comuniștii, pe toți aceia care răspund de multiplele aspecte ale organizării societății. Desprindem din bogăția de sugestii și din clarificările teoretice ale secretarului general răspunderea revoluționară care nu încetează să apese și pe umerii oamenilor scrisului, programul de educare patriotică, de formare a conștiințelor, care este implicat în munca noastră de presă și de creație, sentimentul menirii noastre comuniste, cetățenești.

Tapiserie de Gh. Spiridon (Casa de cultură a sindicatelor din Tîrgoviște)

CERCUL VIEȚII

În viața ne-nteruptă se-nchide cercul orb
cu fluvii mari de stele curgînd mînos spre
mare
cînd clipele-s izvoare de nou miracol : sorb
din bulbi rodire caldă și fără de hotare.
În viața ne-nteruptă ești țărnuț fără vise,
lichenul de pe trunchiul întors spre nord
pe veci,
ești piatra azvirlită și roadele ucise
de zborul ei sălbatic în vechi amurguri
reci,
ești vîntul care vine de undeva din noapte
și cîmpul ce-l așteaptă gemînd în colbul
cald,
ești tu omida albă închisă-n pere coapte
și-un fulger ce preschimbă oceanul în
smarald.
Ești zborul larg și aspru spre-un orizont
promis

cînd ard sub măști vrăjmașe cele mai
blinde stele
și măscărici se joacă de-a v-ați ascuns în
vis
căci vînturile-s oarbe și mările rebele.
În viața ne-nteruptă ești bulbul cel mai
greu
ori frunza mult zglobie ce cade-n zori pe
ape
și-ți cauți printre pietre, grăbit, pierdutul
zeu
știind că, orice-ai face, sărmanul nu
te-ncape,
în viața ne-nteruptă ești jocul de oglinzi
transfigurînd o lume-n miracol și în floare
și mina îndrăzneată spre stele de-o întinzi
răsar din golul rece mari ceruri viitoare.

Francisc Păcurariu

România literară

DIRECTOR: George Ivaşcu. Redactor şef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacţie: Roger Câmpăneanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Bucureşti: Al X-lea Congres Mondial al Petrolului Cuvîntarea preşedintelui NICOLAE CEAUŞESCU

INAUGURIND lucrările celui de-al X-lea Congres Mondial al Petrolului (duminică, 9 septembrie, în sala mare a Palatului Republicii), preşedintele Organizaţiei Congreselor Mondiale ale Petrolului, Wilhelm von Ilsemann, a salutat prezenţa la festivitatea de deschidere a preşedintelui Republicii Socialiste România, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, şi a tovarăşei Elena Ceauşescu, subliniind: „Este o mare onoare pentru congres că, la festivitatea de deschidere, dumneavoastră, domnule preşedinte, v-aţi alăturat nouă şi că peste câteva minute veţi lua cuvîntul. În numele celor prezenţi aici, aş dori să vă mulţumesc în mod sincer pentru onoarea pe care aţi făcut-o congresului, prin atenţia şi interesul pe care le-aţi manifestat faţă de acest congres, faţă de problemele energiei, prin prezenţa dumneavoastră atît de remarcabilă la reuniunea noastră”.

Cuvîntarea preşedintelui României, rostită, la deschiderea congresului, în faţa celor 5000 de participanţi din peste 70 de ţări, a evidenţiat importanţa dezbaterii unei probleme cu atît de vaste implicaţii în viaţa lumii contemporane şi necesitatea găsirii modalităţilor de soluţionare a uriaşelor dificultăţi create de criza energetică, de criza petrolului, care, în condiţiile interdependenţelor tot mai strînse ce caracterizează dezvoltarea contemporană, afectează într-o măsură sau alta toate statele, practic întreaga omenire.

Determinată de creşterea vertiginoasă a consumului, criza energetică în general, şi cea a petrolului în special, este agravată astăzi — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu — de marile probleme cu care este confruntată lumea: cursa înarmărilor — povară pe umerii popoarelor, uriaşul consumator de energie —, perpetuarea în viaţa internaţională a unor raporturi inechitabile între state, menţinerea stării de răi boagă şi ţărl sârce, de subdezvoltare economică şi socială, accentuarea tensiunilor de reimpărţire a zonelor de influenţă şi dominaţie. Stăpînirea surselor de petrol şi desfacere a acestuia pe piaţa mondială constituie şi azi un obiect de dispută, un factor serios de animozitate în viaţa internaţională.

Este evident că, pe lângă efortul tehnico-ştiinţific de a descoperi şi utiliza noi surse de energie, este necesar efortul politic de reglementare paşnică şi constructivă a acestor probleme vitale, de rezolvarea cărora depinde, într-o bună măsură, şi criza de energie. „În soluţionarea tuturor acestor probleme — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu în cuvîntarea sa la deschiderea Congresului Mondial al Petrolului — o însemnată hotărîoare are dezvoltarea largă a colaborării internaţionale pe toate planurile, a cooperării economice şi în producţie a tuturor ţărilor”.

Incheierea Conferinţei la nivel înalt a ţărilor nealiniate

DOUA importante documente (Declaraţia politică şi Declaraţia economică) au încheiat lucrările Conferinţei la nivel înalt a ţărilor nealiniate de la Havana.

Declaraţia politică enumeră principiile şi telurile politice de nealinieră: independenţa naţională, suveranitatea şi integritatea teritorială, egalitatea suverană şi dezvoltarea socială liberă a tuturor ţărilor, independenţa ţărilor nealiniate faţă de rivalitatea şi influenţa marilor puteri şi a blocurilor; respingerea participării la pacte şi la alianţe militare care decurg din acestea; lupta împotriva imperialismului, colonialismului, neocolonialismului, rasismului şi a tuturor formelor de expansiune, de ocupaţie, de dominaţie şi hegemonie străină; coexistenţa paşnică activă între toate statele; indivizibilitatea păcii şi securităţii; neintervenţia în treburile interne şi externe ale altor state; libertatea tuturor statelor de a decide asupra propriului sistem politic şi de a înfăptui dezvoltarea economică, socială şi culturală fără ameninţări şi presiuni; instaurarea noii ordini economice internaţionale şi dezvoltarea colaborării internaţionale pe baza egalităţii în drepturi; dreptul la autodeterminare şi independenţă al tuturor popoarelor aflate sub dominaţia colonială şi străină şi sprijinul permanent acordat luptei mişcărilor de eliberare; respectarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale: respingerea divizării lumii în alianţe şi blocuri politico-militare antagonice şi respingerea doctrinelor depăşite — ca sferile de influenţă şi echilibrul forţei; suveranitatea absolută asupra bogăţiilor naţionale; inviolabilitatea frontierelor stabilite în mod just; nefolosirea forţei şi a ameninţării cu forţa şi nerecunoaşterea situaţiilor create ca urmare a ameninţării sau folosirii forţei; soluţionarea paşnică a conflictelor.

După ce constată contradicţiile existente în relaţiile economice internaţionale, Declaraţia economică afirmă necesitatea întăririi unităţii şi a capacităţii comune a ţărilor nealiniate şi a celorlalte ţări în curs de dezvoltare de a duce lupta lor pentru efectuarea unor transformări structurale autentice în economia mondială şi pentru înfăptuirea programelor internaţionale care să ducă la dezvoltarea economică cu succes a ţărilor în curs de dezvoltare. Edificarea unei noi ordini economice — se arată în declaraţie — re prezintă una dintre cele mai importante şi urgente sarcini ale mişcării de nealinieră. Iar democratizarea relaţiilor economice internaţionale reprezintă esenţa ei politică.

MOMENT de seamă al vieţii internaţionale actuale în lupta popoarelor pentru afirmare şi dezvoltare independentă, pentru democratizarea raporturilor politice şi economice internaţionale, pentru destindere, pace şi colaborare între toate naţiunile lumii, Conferinţa la nivel înalt a ţărilor nealiniate de la Havana a adresat un apel „tuturor popoarelor lumii să deună eforturi pentru eliberarea lumii de război, de politica de forţă şi de politica blocurilor, de baze, pacte şi alianţe militare angajante, de politica de dominaţie şi hegemonie, inechitate şi asuprire, de nedreptate şi sărăcie”.

Cronicar

Viaţa literară

MÉLIUSZ JÓZSEF — MARELE PREMIU AL UNIUNII SCRITORILOR PE ANUL 1979

Fotografie de Ion Cucu

● Miercuri, 12 septembrie, la Uniunea Scriitorilor, în prezenţa unui mare număr de scriitori, a avut loc sărbătorirea lui Méliusz József, în cadrul căreia prestigiosului scriitor l-a fost decernat Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor pe anul 1979, pentru întreaga sa activitate.

A luat cuvîntul George Macovescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, care a subliniat importanţa contribuţiei a sărbătoritului la înflorirea literaturii din ţara noastră.

Au vorbit, de asemenea, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Huszár Sándor, Molnár Gusztáv, Nicolae Balotă.

A răspuns în cuvinte calde, emoţionante, Méliusz József.
(Texte omagiale în paginile 7, 12—13).

„Cartea în slujba păcii şi progresului”

● Între 4—10 septembrie 1979, la Moscova s-a desfăşurat cea de-a doua ediţie a „Tirgului internaţional de carte”, avînd ca deviză „Cartea în slujba păcii şi progresului”. Participînd, alături de alte 74 de ţări, la recenta ediţie a tirgului, România a prezentat, în pavilionul principal, aproape 1400 de titluri de carte din cele

mai diverse domenii, reprezentînd producţia tuturor celor 23 de edituri din ţara noastră. Au fost expuse volume de beletristică românească şi traduceri din literatura universală, ediţii de valorificare a moştenirii literare, lucrări social-politice, cărţi ştiinţifice şi tehnice, albume de artă etc.

Zilele culturii româneşti în Iugoslavia

● Între 11 şi 20 septembrie se desfăşoară, în Iugoslavia, „Zilele culturii din Republica Socialistă România”. În programul acestei manifestări sînt incluse numeroase acţiuni menite să prezinte publicului iugoslav aspecte ale vieţii cultural-artistice româneşti contemporane. În seria acestora un loc distinct îl ocupă o masă rotundă pe probleme ale literaturii contemporane din cele două ţări, festivalul de poezie, expoziţii de carte, ilustraţii de carte, publicaţii, pictură, sculptură, artă decorativă, fotografii documentare. În domeniul muzicii, au loc concerte susţinute de

orchestra de cameră a Filarmonicii din Satu Mare, Quartetul „Voces contemporane” din Iaşi, corul Casei de cultură a studenţilor din Bucureşti, corul Casei de cultură din Drăgăşani, formaţia de muzică ușoară „Semnal” din Satu Mare, Teatrul de Comedie din Bucureşti şi Teatrul dramatic din Constanţa prezintă piesele Plicul de Liviu Rebreanu, Micul infern de Mircea Stănescu, Simbătă la Veritas de Mircea Radu Iaroban şi Livada cu vişini de Cehov, iar Teatrul de păpuşi din Sibiu — piesa Dulce ca sarea de Alexu Popovici şi Viniciu Gafiţa.

Expoziţie bibliofilă

● Comitetul sindicatului lucrătorilor din presă şi edituri Timişoara a găzduit, la clubul ziaristilor, „Expoziţia bibliofilă-documentară” a prof. dr. Ion Iliescu, „Publicaţii muncitoreşti, socialiste şi comuniste în lupta pentru o Românie nouă”. Prin numeroase exponate — manuscrise, cărţi, reviste, ziare, documente originale — este înfăţişată o adevărată istorie a presei militante româneşti, de la începuturile ei pînă azi.

Întîlniri cu cititorii

● Paul Anghel, Alexandru Oprea, Alexandru Simion, Ion Lăncrăţian, Vasile Drăguţ, Mihai Bentuc, la Muzeul Literaturii Române; Mihail Ilievici şi Ion Potopin, la Biblioteca din Valea Vinului; Dumitru Almaş şi Ion Grecea, la „Casa prieteniei româno-sovietice” în cadrul ciclului „Literatura şi societatea”, unde sînt fost dezvoltate temele „Spiritul epopeic în istorie şi literatură”, respectiv „Modernitatea romanului românesc”; George Păun, la Biblioteca pentru copii „Temerarii” din cartierul Berceni-Sud; Corneliu Albu, Ioan Ciupăneanu, Maria Sedina, Petre Paulescu, Maria Popoia, la Cenaclul literar „G. Călinescu” C.F.R.; Mariana Costescu, Petre Pascu, Octav Sargeţiu, la Casa de cultură a parcului Herăstrău; C. A. Munteanu, la şcoala generală nr. 10 din Capitală; Andrei Ciurunga, Ana Ioniţă, Ion Molea, la „Tehnic club” din sectorul 4 al Capitalei; Teodor Maricaru şi D. C. Mazilu, la cluburile din Mangalia şi Tekirghiol; Elvira Bogdan, la vila 1 Mai din Olăneşti, la biblioteca oraşului din Călimăneşti şi la taberele de pionieri de la Cozia şi Păpuşa.

SEMNAL

● Franz Liebhard — EIN SCHRIFTSTELLERLEBEN (O VIAŢĂ DE SCRITOR). Un frumos volum întocmit de Nikolaus Berwanger şi ilustrat de Mischi Grünwald cu succinte interpretări de Méliusz József, Hugo Hausl şi Ion Maxim şi o selecţie de tălmăciri semnate de Ion Horea omagiază scriitorul de limbă germană care a împlinit 80 de ani. (Editura Facla, 228 p., 22,50 lei, 3 420 ex.).

● Lucian Raicu — REFLECŢII ASUPRA SPIRITULUI CREATOR. Ampul eseu despre spiritul creator reprezintă dezvoltarea incitantelor reflecţii consacrate criticii practicii scriiturii în cartea sa anterioară. (Editura Cartea Românească, 116 p., 16 lei, 3 570 ex.).

● Nicolae Dragoş — ÎNGINDURAT CA PIETRELE MUNTILOR. Din noul volum al poetului transcriem: „Rob veşnic la cuvinte şi înscodind în jarul / ce-asteaptă din vocale să fie dezlegat / el stie că natura isi află-n vers tiparul / ce trece-n chitoul vremii împăcat / / de-l soare strîns în suflet, în vers e sărbătoare / de cad în inimi norii se-nnegură cuvîntul / poetul prin menire e-a lumii întrebare / legat de viaţa lumii cu viaţa lui, cu gîndul.” (Destin). (Editura Eminescu, 156 p., 13,50 lei, 2 800 ex.).

● Doru Popovici — PREGĂTIRI. Investigaţia romanescă asupra vieţii unui tânăr pianist şi compozitor român, patriot romantic din Transilvania austro-ungară de la începutul secolului, este datată august 1976 — ianuarie 1978. (Editura Albatros, 230 p., 6 lei, 14 400 ex.).

● Augustin Iza — TERASE DE APĂ. Din această plachetă de versuri reluăm Ars poetica: „Da / / Arta, / vreau să spun / fără explicaţii... / / Un tren care intră / în tunelul acestui plîns / / un tren / înfăşat de lume.” (Editura Albatros, 76 p., 4,50 lei, 1 500 ex.).

LECTOR

TELEGRAMĂ

Stimată tovarăşe Elvira Bogdan,

Cu prilejul frumoasei aniversări a zilei dumneavoastră de naştere, Conducerea Uniunii Scriitorilor vă exprimă sincere felicitări, calde urări de sănătate, viaţă lungă şi noi succese în activitatea dumneavoastră literară!

La mulţi ani!

Preşedintele
Uniunii Scriitorilor
din Republica Socialistă
România

GEORGE MACOVESCU

Lansare de carte

● La Librăria „Mihail Sadoveanu” din Bucureşti a avut loc lansarea volumului „Iarnă căzută-n genunchi” de Dan Claudiu

Tănăsescu, apărut la Editura Cartea Românească. Au vorbit Marin Preda, directorul editurii, Ion Băieşu şi Eugen Simion.

■ Trebuie să păstrăm permanent viu spiritul revoluționar, novator, preocuparea pentru dezvoltarea continuă a societății noastre, lupta împotriva a tot ceea ce este vechi și perimat, promovarea cu curaj a noului în toate domeniile de activitate! Aceasta constituie o cerință deosebit de importantă a întregii activități de partid și de stat în făurirea societății socialiste și comuniste în România!

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea rostită la Consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R.)

Noul umanism românesc

ÎN ultima, luminoasă sa cuvîntare, la importanta Consfătuire de lucru de la Comitetul Central al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a trasat, odată mai mult, liniile de forță ale prezentului de construcție socialistă, perspectivele grandioase ale devenirii comuniste.

Pentru aceia care activează în zonele ideologiei și ale educației politice și culturale, odată mai mult secretarul general al partidului a ridicat, cu fermitatea și profunda sinceritate cunoscute, întreaga, complexă serie de probleme rezultate din necesitatea concretă de a purta la un nivel superior, cu dimensiuni și trăsături revoluționare, combative, întreaga muncă a tuturor comunistilor, a tuturor lucrătorilor din aceste sectoare atât de importante pentru formarea omului nou, constructor al socialismului și comunismului, întreaga concepție despre lume, viață și om a partidului.

Constatînd rezultatele, în general pozitive, înregistrate pînă acum, secretarul general al partidului a subliniat și existența unor serioase rămîineri în urmă, în sfera dinamică a activității politico-educative. El a cerut, pe drept cuvînt, ca mijloacele de informare și de propagandă să se preocupe, cu mai multă inteligență și combativitate, de înfăptuirea în practică a grandioaselor planuri de dezvoltare a țării, de activitatea concretă a oamenilor care caută să le îndeplinească. Sensurile primordiale ale mobilizării conștiințelor întregului nostru popor trebuie să aibă drept luminoasă, inalterabilă stea polară, realizarea, în condițiile desăvirșirii acelei extraordinare CARTE a devenirii noastre, mărețul Program al Partidului.

Presa, indiferent de specializarea ei, radioteleviziunea care asaltează lumea cu fluxul strălucitor de imagini concrete, trebuie să-și intensifice și să-și diversifice activitatea complexă, pentru formarea conștiinței socialiste, revoluționare a omului nou, a modelării sale etice, a creșterii combativității sale, totdeauna orientată de sensuri pozitive.

Într-adevăr, strălucitor este filonul umanist care străbate această importantă parte a ultimei cuvîntări a secretarului general al partidului și nimeni nu va putea uita vreodată emoționantul exemplu dat în legătură cu preocuparea care trebuie să fie totdeauna preponderentă față de om în procesul formării continue a conștiinței sale elevate la dimensiunile prezentului care spațiază înfinit cunoașterea. Dacă ne arătăm interesați de un rebut al unei mașini sau al unui sector al construcției materiale, cu atît mai mult trebuie să fim preocupați și responsabili de rebutul uman.

Pentru că, niciodată, cu toată exacerbata tehnicitate a lumii contemporane, mașina nu va putea înlocui omul, în valoarea demnității și spiritualității sale, în toată complexitatea sa de singură făptură ra-

țională din univers. Umanismul acesta luminos se manifestă primordial în deplina egalitate între oameni, fără deosebire de naționalitate. Și România este acel teritoriu liber de orice șovinism, de orice discriminare națională.

Într-adevăr, o sarcină de onoare se află în fața tuturor celor care țin condeiul în mînă, de a combate cu cea mai deplină fermitate pe acela, prea puțini de altfel, care încearcă să ponească justetea politicii sociale și naționale a partidului, pe acela care, în realitate, sînt adversari nocivi, înverșunați ai păcii și ai bunei înțelegeri internaționale.

A fi mult mai activi în prezentarea realităților și realizărilor contemporaneității românești este o altă importantă sarcină trasată cu hotărîre de către secretarul general al partidului, tuturor celor care lucrează, cu devotament, în toate sectoarele presei și propagandei.

Revoluția nu s-a încheiat odată cu preluarea puterii politice și ea continuă, afirmă cu fermitate de nezdruccinat tovarășul Nicolae Ceaușescu, „și trebuie să se dezvolte continuu în conformitate cu fiecare stadiu istoric — atît în domeniul forțelor de producție, cit și al transformărilor structurii socialiste, al relațiilor de producție și sociale, al conducerii societății, al modului de viață al oamenilor. Procesul revoluționar va continua și se va manifesta cu putere în toată opera de făurire a socialismului, a societății socialiste multilateral dezvoltate, a societății comuniste“.

Niciodată combativitatea nu trebuie să dispară, nici sfînta nemulțumire de lucrurile realizate, chiar dacă ele pot apărea excepționale. Acesta este puternicul îndemn al militanțului care nu a obosit niciodată de-a lungul arcului său existențial de revoluționar intransigent și profund umanist, adresat, întregului popor român, întregului partid, chemat odată mai mult să conducă științific procesele de complexă transformare pe care concepția științifică, materialist dialectică și istorică, le înfăptuiește și le desăvirșeste în România contemporană.

Democrația românească a umanismului socialist asigură drepturile plene omului care își îndeplinește îndatoririle față de imensa colectivitate căreia îi aparține prin toate fibrele și structurile sale. De o rară claritate este acea parte a cuvîntării care face elogiul concepției științifice a partidului despre lume, despre viață, despre știință, despre religie, despre materialitatea și infinitatea universului.

Ultima cuvîntare a secretarului general al partidului este un luminos îndreptar, un mare apel, profund umanist, la modelarea condiției umane, la modelarea omului nou, făuritorul socialismului și comunismului.

Alexandru Balaci

Sigiliul faptei

ISTORIA contemporană a României ne confirmă, pe zi ce trece, cu fiecare faptă a ei, dimensiunea de lucrare conștientă a unui întreg popor, dimensiunea de operă căreia primordiale calități trebuie să-i fie valoarea, durabilitatea în valoare și responsabilitatea față de viitor. Niciodată, în ceea ce s-a edificat pe aceste locuri, factorul om, condiția valorii individuale umane nu s-au detașat cu atîta pregnanță de operă și din operă. Într-un vast efort colectiv de pe urma cărui răsărit orășe noi, fabrici noi, se prefacă fundamental agricultura, nu e sector al vieții sociale și economice care să nu resimtă transformări de esență, cu o evidență clară pînă la limpezimea cristalului, apar rolul și locul individului, aportul fiecăruia, pecetea directă și personală de pricepere, dăruire, răspundere. Este o imposibilitate desprinderea din relația de răspundere, desprinderea din angrenajul complex pe care, prin aceste uriașe eforturi, partidul, țara l-au pus în mișcare spre scopuri create minunat definite. Este o șansă a împlinirii pe care istoria de azi o oferă individului, punîndu-l în față cîmpul unor mari competiții de inteligență și valoare, cîmpul unor vaste încordări de a discerne adevărul de neadevăr, fapta destinată a atesta prezența în atît de repede trecătorul timp, de mîmarea ei.

Iată un cadru istoric real, puternic trasat în vibranta cuvîntare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, rostită la recenta Consfătuire de lucru de la C.C. al P.C.R. Cu luciditate, cu responsabilitate revoluționară, este momentul să ne întrebăm: Cum utilizăm la maxima lui valoare umană acest ogor mînos în substanțele sale, în perspectivele sale, care e socialismul? Cum o ideologie a rigorii și poeziei, a valorii, pusă în practică, devine, prin noi toți, prin fiecare în parte, ceea ce este ea cu adevărat? O dată mai mult, secretarul general al partidului subliniază această idee fundamentală că socialismul presupune creație, muncă, devoțiune, că ceea ce e pisc în realizările noastre pe toate planurile ne aparține, după cum răspunzătorii sîntem de ceea ce e neîmplinire, greșeală, de ceea ce continuă să facă să ni se împleticească pașii, uneori, pentru ceea ce lungeste drumuri care trebuie să fie scurte, pentru ceea ce ne poate umbră sentimentul că noi sîntem noi înșine și cei care ne sînt alături sînt egali noștri.

Rezultă din acest document de esențială importanță o viziune directă și bărbătească asupra democrației, asupra participării la construcția socială la scara întregii țări,

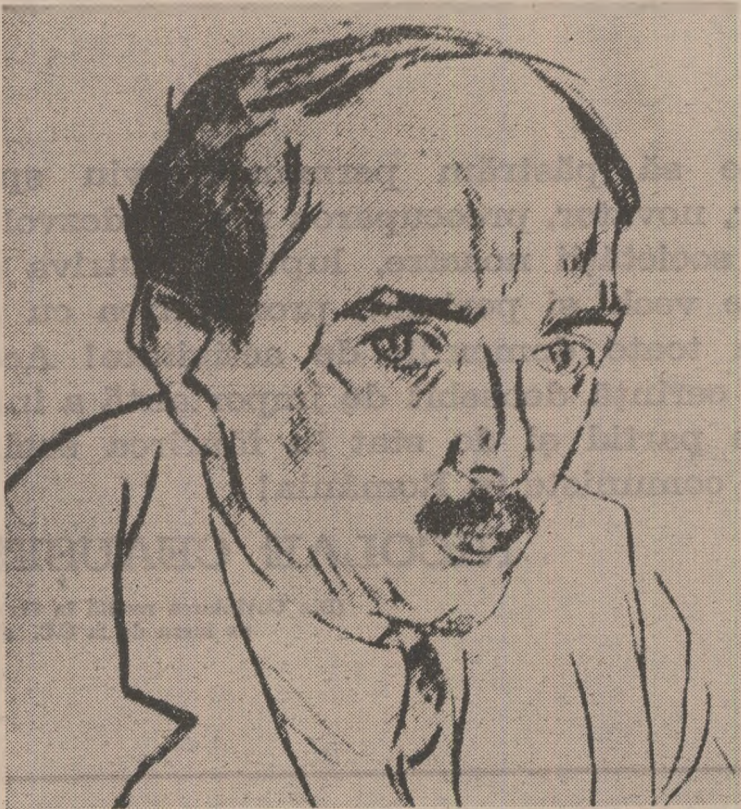
o viziune care arată că dezideratul creșterii calitative a vieții sociale nu poate fi desprins de datoria creșterii calității a ceea ce izbutim fiecare, de sporirea investiției de valoare dar și de cinste, de adevăr față de ceea ce se petrece în jurul nostru dar și față de noi înșine.

Vastitatea programului de construcție în care e angajată țara are garanția îndeplinirii concrete în această autoscrutare la care ne îndeamnă documentul-programatic de mare inspirație și luciditate aflat azi în atenția țării. Nu se poate dura nimic stabil pe indiferență, pe rutină, pe somn al rațiunii, pe birocrație și toleranță față de lipsuri; nu se poate dura nimic puternic fără conștiința că ziua de mîine e un examinator care își rostește întrebările fundamentale încă azi! Istoria care ne judecă e aici, împreună cu noi. Trebuie s-o considerăm martorul tăcut dar exigent a ceea ce facem, instanța capabilă să dea verdictul încă azi. Nu o lucra în tensiune, cu sufletul la gură, nu o competiție cu timpul de dragul de a bate recorduri ale cantitativului, oriunde posibile! Rațiunea noastră de a fi este profund revoluționară, o privire în adîncime asupra destinului omului, a condițiilor reale de fericire a lui, a condițiilor reale ale asigurării demnității și eliberării lui interioare, eliberare de orice alienare, de orice complex generat de îngustimea societății de consum, o rațiune destinată cinstirii omului prin creșterea eficienței sale nu numai ca producător de bunuri perfecte, fără de care nu putem progresa, dar, totodată, de cinstire a sa ca ființă superioară, stăpînă pe istoria sa, pe țara sa, pe prezent și viitor, deplin încrezătoare în siguranța zilei de mîine.

Mai mult ca niciodată, depindem unii de alții în acest proces, ceea ce obligă la o reacție în lanț de răspunderi, la o reciprocitate de datorii de a controla. Nu sîntem singuri și avem datoria să nu uităm că nu sîntem singuri, să ne opunem oricărei umbre care ar vrea să ne însingureze pe unii de alții. Fiindcă așa cum există un exercițiu, un antrenament conștient al spiritului civic, democratic, să nu uităm că există o forță latentă a inexercițiului, a anchilozării, a tăcerii! Această forță este, din păcate, folosită uneori în numele nostru, în numele socialismului nostru. Depinde de noi să nu acceptăm apatia și tăcerea, să dăm conștiinței patriotice singurul certificat de valabilitate — fapta pentru țară.

Platon Pardău

Portret de Ștefan Dimitrescu

ION BARBU

12 scrisori inedite

IN FASCINANTELE sale amintiri despre Ion Barbu, Gerda Barbilian reproduce o scrisoare în limba franceză trimisă poetului, la 24 februarie 1926, de Léo Delfoss. Primele paragrafe sună astfel :

„Sint obosit în seara asta, dar am jurat să nu mai las «pe miine» scrisoarea pe care-mi propun să ți-o scriu de-o veșnicie.

Acum citeva zile, hazardul a făcut să-mi cadă în mină un număr din «Universul literar», în care am avut plăcerea să citesc numele tău de poet deasupra unei poezii foarte moderne ! Te credeam la Berlin și iată-te la București.

Iar eu, despre care tu crezi desigur că aș fi la Göttingen, iată-mă în Transilvania, la Turda, mai precis ca «profesor de Liceu» (în românește — I.H.). Ei, ai o tresărire de surpriză, de neîncredere ?”

Cine era Léo Delfoss ? Un fost membru al corporației studenților flamanzi de la Göttingen, în care tinăru Dan Barbilian, fiind singurul român aflat la studii în orașul universitar, se înscrișese pentru a respecta „obiceiul pământului” — cum îl înștiințează pe Tudor Vianu, la 18 septembrie 1921. În septembrie 1924, Léo, care nu mai știa nimic despre Dan, sosește în țară și devine profesor de limba franceză la Turda, unde îl urmează curind soția sa, Hilde-Katleen. Iar în februarie 1926, hazardul face să-i cadă în mină un număr din „Universul literar”, determinând astfel debutul unei corespondențe care va dura, cu între-

ruperi, cincisprezece ani. Ceea ce ne interesează acum este contribuția lui Ion Barbu : 12 scrisori în limba franceză, descoperite din întâmplare de editorul și scriitorul belgian Julien Weverbergh, la nepoții lui Delfoss. Fotocopiile scrisorilor mi-au fost trimise de acest excelent cunoscător și popularizator al literaturii și culturii noastre.

Așadar, iată replica promptă la misiva din 24 februarie :

„27 Februarie 1926

Scumpul meu,

Nu te-ai înșelat : această sferă golașă (atît de romanescă, totuși, la Göttingen ! !) pe care numărul din „Universul Lit.” ți-o supune pe neașteptate, este într-adevăr capul meu.

Reuniunea literară la care m-am produs (fără tragere de inimă) a avut deci și ceva bun, pentru tine : descoperirea acestui soi de nomad care o ia din loc chiar în momentul în care l-ai crede în fine stabilit și în plin București”.

Cercetînd colecția „Universului Literar”, am găsit în numărul din 14 februarie 1926 al revistei, la pagina 8, un reportaj despre șezătoarea organizată de Societatea Scriitorilor Români la 6 februarie, în același an. Este publicat poemul **Jazz Band pentru nunțile necesare**, însoțit de un portret al autorului, semnat de Ștefan Dimitrescu. (În monografia din 1969 a lui Dinu Pillat, ca și în remarcabila ediție de **Poezii** din 1970, îngrijită de Romulus Vulpescu, por-

tretul e datat 1927, indicîndu-se ca loc al primei apariții „Viața literară” din 5 februarie 1927.) Reportajul l-a nemulțumit pe Ion Barbu, după cum dovedește un alt pasaj din răspunsul la scrisoarea lui Delfoss :

„Cum vezi, mi-am schimbat maniera, pentru că eu insumi m-am transformat profund. Sint clasat printre suprarealiști. Dar abia i-am citit. Fragmentul pe care l-ai văzut e reprodus după prima formă a poemului (apărut acum doi ani). Am neglijat să dau reporterului manuscrisul pe care l-am citit (la reuniunea aceea) și m-am înapoiat cu inocență la Giurgiu. Dar m-am infuriat în ziua în care mi-a căzut în mină «U.L.» l-am blestemat și pe reporter și pe portretist.”

Furia era îndreptățită. Prima formă a poemului, apărută în „Contemporanul” lui Ion Vinea din septembrie 1924, diferă într-adevăr substanțial de cea prezentată la șezătoarea din 6 februarie 1926 și publicată tot în „Contemporanul”, peste cinci săptămîni, la 15 martie. Fuseseră eliminate o seamă de teribilisme lexicale, evidențindu-se roadele procesului de esențializare care avea să ducă la versiunea definitivă din **Joc secund**, intitulată **Ritmuri pentru nunțile necesare**.

SCRISORILE cuprind numeroase alte referiri la preocupările literare și matematice ale acestui lanus nepereche în cultura noastră. Considerațiile de mai jos sînt prilejuate de o misivă a lui Delfoss primită, probabil, în primăvara anului 1930 (răspunsul e nedatat) :

„Mă voi minuna totdeauna în fața straniei tale înțelegeri a poeziei în sine : lirismul, în afara limbii anume în care se află fixat. Încă la Göttingen, în seara de neuitat în care ți-am citit **După Melci** (în românește — I.H.), observațiile tale pătrunzătoare și subtile, în legătură cu aliterațiile și armoniile imitative, m-au făcut să cad pe gânduri. Da, există o limbă a poeziei, limbă universală ; sau un dar de a recepta unda lirică, dar care nu are nimic comun cu lexicurile și cu gramaticile. Dar observațiile tale de atunci priveau, în mod necesar, elementul exterior al versurilor mele. Vederile tale de astăzi mi se par mult mai profunde.

În primul rînd, sonda aruncată în zona cea mai secretă a ființei mele, a eului meu oriental, frate al celui Heraclit din Efes care, din spectacolul ineluctabilei degradări a timpului, face să derive adeziunea lui la ordinea contemplativă.

[...]

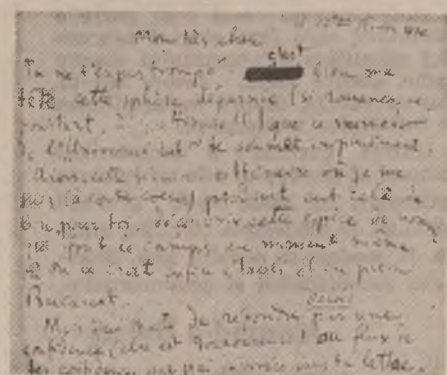
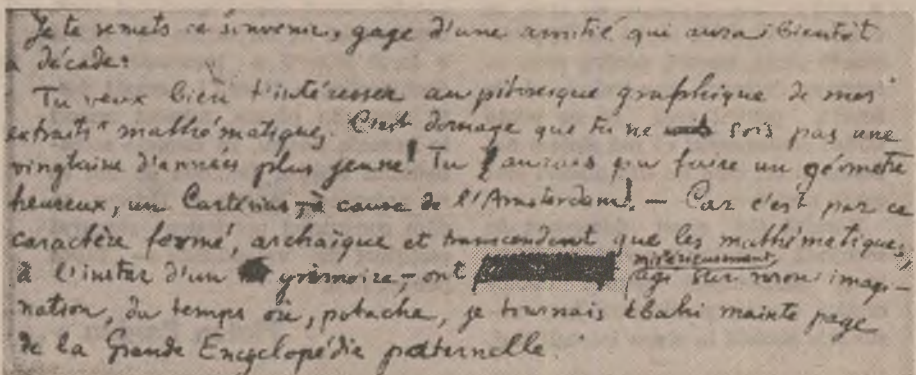
Dar scrisoarea te mă tulbură, mai ales prin detaliile parțiale pe care mi le aduce asupra neliniștii freudiene a tinerei fete.

Credeam că elementele : ciupearcă, ferigi, laponă, țări de gheață, reni (toate în românește, I.H.) sînt intrutotul justificate prin necesitatea, foarte intimă pentru mine, de a da un cadru scandinav poemului. Și, totuși, originea baladei regelui Crypto este hotărît onirică [...]. Cel puțin ca intenție și ca schemă, căci compoziția a fost dezvoltată și terminată în momente de luciditate.

Recunosc, deci, cu dragă inimă elementul oniric, dar ezit încă în privința celorlalte elemente freudiene : refulare, complexe, transfer”.

De un deosebit interes sînt notațiile care ne îngăduie să redescoperim știuta constelație de spirite gemene poetului : Poe, Rilke, Mallarmé... Iată și mărturiile șocului benefic produs de **În căutarea timpului pierdut** :

„Pentru moment, aprofundez experiența laică — dar gravă — a lui Proust. Este o carte mare, generată de o mare iubire și care seamănă uneori — în citeva locuri — cu **Memoriile** lui Saint Simon, acestea generate de ură. E o carte sumbră și chiar sorii care o luminează sînt estompați și

Ion Sofia MANOLESCU

Compoziție

La poarta unde mi-am adus sufletul încercînd să mă prefac în sărut pîndeam splendorile voronețiene pe unde țara smălțuită în frumuseți căuta să mă împăratească-n statui Deslușit după nuanțele singelui în țărina maternă care îmi acoperea plîsul păzeam înălțimile somnului puternic înrădăcinate-n pămînt

La egală distanță de suflet la egală distanță de moarte mă apropiam de umbra dăruită și-o călcam pe treptele milenare de-mi ridea copacul peste umăr Adăugîndu-mă la surisul din somn mi-am regăsit dorul pămîntului aduimecat pe urmele turmelor pe urmele făpturii mele în care mi-am păstrat înfrunzirea

Culeat peste virste necunoscute dedesubt neumblat din alte vieți îmi ardeam răstignirea rămasă-n pămînt îmi ardeam învierea-nălțată în trup unde să-mi pot regăsi retrăirea Din copac în copac din cuvînt în cuvînt mă apropiam de carnavalul nemuritoarei țărini

din împlinirea părinților sărbătorindu-mi colierul de datini pe care numai eu — numai eu l-am desăvirșit

Contur patetic

Păsări rătăcite în faldurii nopții călătoresc prin asprimea văzduhului și cresc în perdele de ierburi celeste ocrotînd legănări potolite Vagi zeități inveșmintate în pene înduioșate de farmecul verde împresurînd anotimpul cu nostalgii înfricoșează lumina din arbori Fără să pătrund în cercul materiei purtătoare de măreții strivite abia acum mă neliniștește copacul ce-și păstrează nuanța în conturul patetic

Alungat de vîietul lumii în devenire alungat de cuvintele strimbe am uitat de tainele focului răzvrătit și mi-am așternut cenușa lingă botul vițelului

fără să-mi pot aduna neființa din spaima rămasă în rădăcini

Din tot ce sînt alături de mine din tot ce mă aflu alături de vierme pe urmele neumblate de moarte ne adunăm aceeași jertfă pierdută Dornic după strălucirea cuvîntului eu tresăriri ce-mi scapă-n suspin cînd ajung în sinul țărinii trupul mi-l împart între vierme și iarbă Niciodată nu m-am abătut din calea umbrei ce mă-nsoțește și străină mi-a rămas desăvirșirea dincolo de unde m-a lăsat plîsul

Panta rhei

Pentru murmurul neabătut dintre maluri nu ocolesc niciodată prudenta riului și îmi ofer bucuria de a-i urma cursul lingă o fericire mai puțin înțeleasă Pe cit îmi este îngăduit de neliniști port asupra existenței puțin liniște deși mă simt erodat de mărturia meandrelor fără să bănuiesc rîul ruptura

O singură șovăire îmi desparte somnul umbrît de suprema enigmă încătușată-n materie depășindu-mi profilul coincidenței înainte de a stîrni altă curgere Niciodată nu ocolesc prudenta riului dar îmi apăr tristețea căzută-n veridic și evit arhipelagul sufletului plutitor să nu-mi taie timpul moartea-n verigi

După aceea — după alt vaer

Dogoarea singelui nu cunoștea rătăcirea și-n plîsul lumii gema vîrsta înstrăinării Stranii strădanii lăsau poarta deschisă să-mi intre calul nemîngîiat de pămînt întîmpinată de păduri răcoroase noaptea scăpăra fulgere în depărtări și putrezea liniștea așteptînd în ferigi Pînă mi-a adormit copacul și riul am rămas singur lingă pămînt După aceea am împins noaptea cu cele cinci degete — am împins corabia cu cele patru vînturi să doarmă în liniște copacul și riul

După ce m-am rupt din tăcere silindu-mă să-mi adun semnele a venit ciinele și-a plecat idolul a venit crinul și-a plecat plîsul a plecat umbra și-a rămas moartea La margini de ape nepotolite între pietre se nășteau alți pui de năpîrcă și pînă să-mi aduc plîsul la mal m-au sfișiat ghiarele rădăcinilor arse Sus pe munții cu iezere neclintite guri de nesomn învăluiau zburătorul să nu pătrundă spaima în adormire să nu înceapă alt vaer pe apele singelui.

Desen de Tudor Jebeleanu

Apele nefiindului

Pentru o destrămare albastră prin fisurile tainelor la auzul unei melodii masa dansează singură Liniștea aparentă îngălbenește în frunze și somnul dă dezlegare unei făpturi nevăzute care și-a spart lacrima pe cînd cobora din oglinzi.

Rătăcindu-mă de copacul natal fără să-l mai văd fără să-l mai aud n-am mai venit către mine să nu se trezească spaima cînd mă voi afla din pierdut Pentru cine mă poate uita în veșnicia riului instelat am fost lăsat să mai curg pe apele nefiindului.

Lumina tăcută

Fără neastimpărul pămîntului negru n-aș fi revenit din luminile ochilor să-mi recunosc strigătul preschimbă Trezită pe țărîmul de aer trandafiriu între undiri asurzite de murmurul liniștii făptura mea își taie farmecul din suris înainte de a se risipi dimineața Acum mă rărese printre ramurile cumpărate prin jertfa părinților și mi-e dor de același pămînt adumbrît din care s-a născut pasărea înlăcrimată În timp ce mă îndepărtez de mine ferindu-mă de steaua îmbrățișării dulce mi-a rămas scînteierea sărutului ajunsă pînă aproape de inimă Printre cuvintele neașteptat de visate aș fi putut să mă clatin pînă la margini de n-ar fi fost lumina tăcută care să-mi lase sărutarea deschisă

Colinele dăruite

Nedeslușind jocul umbrelor din eden alcătuit din humusul retrăirilor diafană-i uitarea pe colinele dăruite ce n-au cunoscut încă risipa morții din preajma lujerilor neadorm.ți După ce sărutam năframa de aer binecuvîntată la sinul matern din cînd în cînd coborau înălțimile cutezătoare-n absurditatea zeului pe care l-am spinzurat în dreptul soarelui

Diafane rămîn colinele dăruite ce n-au cunoscut Stîlul umbrît de spaima fluturilor amenințați în culcușul inserărilor adormite Pînă să rețin respirația frunzișului insolit anotimpul dogorea steaua din echinox și nu-mi mai puteam aminti sufletul din priveliști

fără să-i ascult cîntecul împătimit Întrebările îmi prelungeau disperarea animată în părul dragostei fără să știe moartea pe cit am murit

Thanatos

Fără să-mi ascund nedumerirea la căderea cuvîntului nu voi mai avea ce face cu pietatea Aidoma unei îmbrățișări cu pămîntul îmi va trece umbra prin transparențe să pot urmări cu incetinitorul cum mă pot risipi într-o clipă răsfrîntă

Traversînd planul către neființă aplecat peste umbra mea iluzorie cuprins de o toropeală plăcută printre arbori îmi voi căuta brațele Călător peste întinderi necunoscute cu indoiala trecută de cuget plin de semne mă va întîmpina Casiopea

Fără să se mai poată agăța trupul de iedera prea înaltă a sufletului prin păienjeniișul apropiat ochilor noaptea va întîrzia pe o lizieră de stele și pe sub pleoapele chipului întunecat se vor auzi pasări cu aripi sleite cu zborul inecat într-o lumină păioasă

Ion Codru-Drăgușanu în „Dicționarul folcloriștilor” (II)

MAI PUȚIN, mult mai puțin folclorist decât îl crede Iordan Datcu, care îl situează pe Ion Codru-Drăgușanu „printre primii etnofolcloriști români”, autorul **Peregrinului transilvan** (Sibiu, 1865) a fost un filolog latinist și un foarte pătrunzător etnopsiholog, primul călător român care s-a orientat cu înțeles remarcabile în peisajul moral al țărilor europene străbătute: Ungaria, Austria, Germania, Elveția, Franța, Italia, Anglia și Rusia. În tradiția iluministă a lui Micu, Șincai și Maior a văzut, în cele mai numeroase manifestări ale folclorului, forme de viață primitivă și superstiții retrograde, pe care, în calitate de progresist, nu le prețuia la adeverata lor valoare. Dacă s-a lăsat impresionat, în satul Tona pe Borcea, — astăzi inclusat comunei suburbane Modelu, municipiul Călărași, județul Ialomița) —, de cîntecul lăutarilor, la o nunță țărănească, se vede că asista înțelegător la un asemenea spectacol muzical. E mult spus, în **Dicționar**, că peregrinul „face observații asupra melodiei și execuției”. Iată textul:

„Mă mirai de lăutarii țigani cu cit tact și cită spresione (expresie, n.n.) trag din lăută și ce doios cîntă din gură. Ți-am pus în capul scrisoarei trei strofe luate din gura lor, cari mi-au atins coardele inimii prin adevărul ce esprimă, că-s străin și departe de cei ce doresc!”

Cele „trei strofe” sînt următoarele versuri, la începutul scrisorii II, „Călărașii vechi”, iulie 1835:

„Multu-s pedepsit de dor / Niel noaptea nu poci să dorm. / Cînd cuget să dorm mai bine / Fuge somnul de la mine. / Cînd cuget să dorm mai dulce / Somnul fuge și se duce.

(Cîntec populariu)

Elementul sentimental a găsit în tinărul de 18 ani, înstrăinat de ai săi și neadaptat la noua condiție, „terenul” potrivit înțelesului. Nici vorba de observații tehnice „asupra melodiei și execuției”, ci impresii la îndemina oricui, în situații corespunzătoare.

Dacă e vorba de folclor și de speciile lui mai cunoscute, peregrinul abundă în citate de proverbe, zicale și maxime, unele culte, din izvoare literare, antice și moderne, altele într-adevăr populare.

Am notat frecvența celor latine, române, italiene, franceze, germane și maghiare (deși deputatul de Hațeg, în prețuia apariției cărții lui, ca patriot, în dieta Transilvaniei, în care românii și sașii covârșeau numeric pe unguri, declarase că nu le cunoaște acestora limba). Analizînd sufletul englezesc, n-a omis să citeze dictonul specific poporului, **time is money** (timpul este bani).

Cel mai des citat e dictonul latinesc **ubi bene ibi patria** (unde e bine, acolo este patria), și spre surprinderea noastră am aflat că era dictonul germanilor, înainte de unificare, adică al poporului care în acea vreme dădea cel mai mare număr de emigranți, țara lor neoferindu-le pe atunci perspective economice satisfăcătoare. În ordinea din volum, dăm toate citatele respective:

1. Ca **motto** la scris. IV, Tîrgoviște 1836 și în paranteză, izvorul: „(Masemă germană)”.

2. Pare a contrazice explicația noastră: „Cine a zis **ubi patria, ibi bene** caracteriza firea omului nu a țerei” (Scris. XIX, Paris, ianuarie 1841).

3. Iată însă că ne-o confirmă, vorbind de Germania din acea vreme, fărâmițată în mai multe zeci de state și stătuțele:

„Dară să vezi, au o virtute politecă germanii care se exprime prin «der chrliche» (cinstitul, n.n.) și mult mai des «der dumme deutsche Michel» (prostul neamț, Michel, n.n.), care în adevăr nu le e spre onoare, fiindcă au lăsat ca toată lumea să le imbuce cite un petec de țeară giur împregiur, și citi au rămas în centru, în loc d-a se uni supt o căciulă, să facă o națiune tare, susțin 40 de împărați și patruzeci de curți, ca să le stoarcă toată sudoarea; apoi cînd nu mai polu-și iau picioroale a umăr și-și caută patrie nouă în lumea largă, încit ei sunt cei mai aprigi cosmopoliti, ținîndu-se de axioma «Ubi bene, ibi patria» (Scris. XXIX, Francofurt pre Main, Ianuarie 1843).

4. „... germanismul începu a filosofa și a predica cosmopolitismul, apoi a emigra la America și în toate părțile: «quia ubi bene, ibi patria», «das Welthall ist des Deutschen Waterland» (lumea întregă este patria germanului, n.n.)” (Scris. XXXV, în „Familia”, 1879).

Iată că, în interval de 15 ani, Ion Codru-Drăgușanu își păstrează părerea, chiar după ce se efectuase unificarea Germaniei!

DACĂ așadar ne orientăm după specia folclorică predilectă, așadar cea paremiologică, cu acel corectiv, al alternării zicalilor populare cu cele culte, ne rămîne foarte puțin material propriu-zis folcloristic la Ion Codru-Drăgușanu.

Peregrinului îi plăceau anecdotele, dar una singură poate fi numită snoavă: aceea, probabil, la care s-a gîndit și Iordan Datcu, fără să precizeze conținutul ei. O reproducem pentru talentul cu care a prezentat-o cultivatul peregrin:

„Poate nu știi istoria țiganului la masa cumătrului, să ți-o spun: Un țigan avea cumătru român.

Fu odată invitat de acesta la ospăț și i se servi zară*) cu mămăligă caldă. După firea lui românul se scuză pentru puținătatea bucatelor imbiind pre cumătrul să poftască. Țiganul între protestațiunile de mulțămîntă lăudă darul domnului și-și provăzu pîntecele de zară cu uzură (din boșug, n.n.). — Se aduse apoi purcel fript și plăcintă, iară țiganul d-a se căi și d-aș mușca buzele la toată bucătura ce ducea cumătrul în gură, căci el n-avea unde să mai bage. — Ai, cumetre, zise în fine: «Ce bucate bene gătite, dară rău protivite. Trebuia întil purcelatele, apoi plăcîntatele, și la urmă să fi zărui, cui ar fi mai trebuit».

Se vede cît colo, prin neologismele din narațiune și prin latinismul „bene” din vorbele țiganului, că snoava n-a fost „culeasă” pe „teron”, ci a suferit transformarea literară, pe măsura talentului real al peregrinului, care deținea tot atît de bine seva vorbirii populare, ca și darul de a se aventura, relatinizîndu-ne limba.

Un „joc de copii” apare nu în **Peregrinul transilvan**, ci în conferința **Una umorescă veridecă**, rostită sau citită în Casina română din Făgăraș, la „6 faur 1870”.

Descriind stema acordată de „Mihaele Apafi” Anei Bornemisa în 1675, stemă în care figura un melc, conferințiarul comenta astfel:

„De aci-și luă început legenda ce se află în gura copiilor, departe preste marginile transilvanice, care sună:

«Melc, melc, cotomelc! / Scoate coarne boierești / Că vin boii cei domnești, / Și te mpung și te sparg, / Și te duc la Dunăre, / Să bei apă turbure / Și te duc la baltă, / Să bei apă caldă».

„Legenda” e de fapt un joc de copii. În varianta (după amintire!) lui Ion Codru-Drăgușanu, „codobelc” (de fapt **codoberc**) s-a făcut, fără nici un sens, **cotomelc**, iar coarnele boierești (de bour), cu care melcul avea să se apere, printr-un proces de schimbare la față, numit etimologie populară, au devenit „boierești” (adică mari!). De altfel, epitetul s-a generalizat, iar peregrinul are dreptate cînd notează că această „legendă” nu este specific ardelenese.

Aș mai nota, ca elemente în atingere cu folclorul și cu etnografia, menționarea peșterii lui Iorgovan, la „Meadea” (Mehadia!), de care „se leagă o mie de tradițiuni despre bandiți, strigoii și incîntători (vrăjitori, n.n.) în cîntecele și baladele populare” (scris. XIV, Viena, Iunie 1840), obiceiul de a lua patră în gură la vederea unor locuri noi, de a da „colac, lumină și crucer” (o monedă divizionară, **Kreuzer**) petrecătorilor la înmormîntare, postul de vineri etc.

În mai sus pomenita conferință e vorba în treacă de persistența în Drăguș a credințelor în „năzdrăvanii, pricolici și strigoii”, ba chiar de vremea din trecut, cînd „drăgușanii păteau în toaletate de flagelul strigonian” (joc de cuvinte cu țile politic, — Strigoniu —, dar și cu dublu sens). Mai departe, o amintire sfîntul Vasile din Cezarea care „alunga dracii din membrii săi pină la unul, cuprinși de strigoism”.

Din gura poporului, peregrinul a cules și injurături naționale, franceze, italiene și maghiare. Nu este și aceasta o formă a folclorului?

DACĂ însă am răstălmăci zicala și am spune că o singură rîndnică aduce primăvara, am putea conferi peregrinului calitatea atît de lingvist comparatist cît și de folclorist comparatist, iar în limbajul lui Iordan Datcu, de primul în dată dîn întreaga lingvistică și folcloristică română.

Exemplul lingvistic!

În scrisoarea cu titlul „La Neapole August 1842”, citim:

„În «Largo del mercato»** vin contadini sau locuitorii satelor și insulelor vecine cu proviziuni la țirg și au porturile cele mai pitorece, ale muierilor parte mare seamănă cu ale femeilor române ardelenice. ba și limbajul aduce bine cu cel românesc. Aici auzii chiar spresiuțiile: «Mamă-ta, Soră-ta», cari nu-s uzitate de ceilalți italieni”.

Din acest citat, se vede și preocuparea etnografică, dar fără specificarea asemănării dintre portul țărănesc italian și cel românesc.

Si acum un impresionant exemplu de folclor comparat din scris. XXVIII, „Geneva Octobre 1842”, cu reabilitări de impresii din imorejurimile Neapolei:

„La întorcerea de la Vesuviu trecam aproape de «campo santo», cimiteriul neapoleitan, și asea ne abătum, ca să-l văz cu acea ocaziune [...] Un mirt și un oleandru în floare făceau umbră plăcută. Mă așezai aci și mă cufundaî cu totul în cugetare despre destinele omului și enigmataea lui ființă, pină ce o melodie lunguroasă a unei voci tremurante mă trezi den meditațiune, și ca prin farmecum-mi

* „Altmintre: lapte acru, lapte bîut” (nota autorului).

** Plața țirgului (n.a.).

Șerban Cioculescu

(Continuare în pagina 8)

Omul locuit de istorie

INTÎMPLAREA — căreia de data aceasta cred că sînt dator să-i spun destin — a făcut să cunosc doi scriitori maghiari din țara noastră, împrietenindu-ne fulgerător și pentru totdeauna, încă din vremea în care făceam primii pași în literatură: Salamon Ernő și József Méliusz.

Pe Salamon Ernő — o mindețe de tînăr, fanatic ca arborii din pădurile de la izvoarele Mureșului în care și-a petrecut viața, hitleriștii l-au împușcat în 1943, dar de pe urma lui a rămas un volum de versuri revoluționare de un nivel liric rareori atins în lirica revoluționară. Pe József Méliusz nu l-au împușcat și — după un lung răstimp în care a trecut prin multe suferințe, dintre ele nelipsind nici închisorile cunoscute, printr-o dureroasă eclipsă a istoriei, de ațiția antifasciști după ce fascismul fusese înfrînt — prietenia noastră continuă și astăzi. O prietenie de o jumătate de secol, o prietenie care — ca și cum s-ar fi petrecut pe o planetă fără apă, n-a cunoscut, în jumătate de secol, umbra nici unui nor.

Adincă a fost deci mîhnirea mea — schimbată treptat într-un simțămînt de vinovăție — în tot cursul acestui an, în care am ținut la cîpătii, fără să mă reped să o citesc, traducerea cărții sale „Destin și simbol”, făcută cu minuțioasă strădanie și mult har de Paul Drumaru, apărută în excelenta editură Kriterion.

Ce fel de prieten al lui mă mai puteam socoti? Mîhnirea mea era cu atît mai mare, cu cit, în prefață, pe care apucasem să o citesc, profesorul Ion Vlad afirma că „Destin și simbol” este cea mai reușită carte a lui Méliusz, datorită căreia cititorul român își va putea da în sfîrșit seama cît de largi sînt aripile acestui albatros ce s-a rotit tot timpul, dar mai ales pe timp de furtună, peste oceanica tărăzuire a ținuturilor transilvane.

De atîta amar de vreme îl cunoșteam pe Méliusz aproape numai din conversații, dar ascultîndu-i confesiunile, reflecțiile, observîndu-i entuziasmele și mai ales repulsiile — atît de definitorii în caracterizarea unui om — îl situasem, în conștiința mea, într-o zonă a culturii de nivel european. Țin minte clipa cînd, de mult de tot, pe masa lui de lucru zărisem o singură fotografie: a lui James Joyce. Fără a mai vorbi de cărțile și revistele împrăștiute pretutîndeni, ce nu puteau fi văzute oriunde, în timp ce acelea ce puteau fi văzute oriunde lipseau cu desăvîrșire.

Dar anii treceau, și treceau și deceniile, fără să fi avut prilejul ca, în afară de pagini ocazionale, să citesc un text reprezentativ al acestui atît de drag și prețuit prieten.

În cele din urmă a venit, cu uriașu-i lirism cosmic, „Elegia carului cu fin” și celelalte vaste poeme ce alcătuiesc volumul „Arena”, tradus cu mult măiastră-i pană de Virgil Teodorescu. Pomenindu-l pe Virgil Teodorescu, cu recunoștința ce i se cuvine pentru această faptă de cultură, fără de care aș fi ignorat mai departe ce dimensiuni are talentul lui Méliusz, nu mă pot opri să semnalez că, orașului zidit pe ruinele vechiului Tomis, generația noastră îi datorează doi poeți excepționali și doi excepționali traducători de poezie: pe cel elogiât mai sus și pe ciudatul Tașcu Gheorghiu, acesta și desenator de o laurteamontană fantezie.

„Arena” o citisem pe nerăsuflăte. Dar, din prima lună a anului, „Destin și simbol” a trebuit să aștepte luni întregi, triste luni, cînd mi-am irosit timpul și obosit sufletul prin niște mlaștini în care nu-mi inchipuisem că are să-mi alunece vreedată pasul.

A venit însă și timpul mării... Al orizonturilor ei necuprinse, al respirației ei pure și largi. Acolo am luat să citesc și am citit „Destin și simbol” sau romanul unei călătorii transilvane în o mie nouă sute patruzeci și trei povestit în douăsprezece capitole.

În primăvara aceluia an, al patrulea de cînd izbucnise războiul, József Méliusz, obișnuit să aibă în buzunar, de foarte tînăr, un pașaport cu care străbătuse multe țări, în care a cunoscut o parte din floarea intelectualității europene, a întreprins, după ce a obținut de la poliția din Timișoara autorizația necesară — avînd bănuiala că i s-a pus pe urme și un copoi, și că în toate hotelurile în care a tras i se cotrobăie prin bagaje — o călătorie la Aiud, la Sibiu și la Brașov. Atîta tot.

Mii de oameni vor fi parcurs, în acel timp, acest itinerar ce nu are în el nimic senzațional, și nu l-ar fi putut povesti în mai mult de zece cuvinte. Dar omul care avea pe masa sa de lucru fotografia lui James Joyce a scris o carte de patru sute de pagini, de o rară sensibilitate și de o pilduitoare tensiune morală.

Totul, șau mai totul, se petrece în mintea scriitorului. Méliusz străbate o Transilvanie sfîșiată de Dictatul de la Viena și, în urma acestui brutal act al istoriei, conștiința lui singurează ca trupul unui om jupuit de viu.

Din clipa în care trenul pleacă din Timișoara și însinguratul călător își lipește fruntea de fereastră, ființa lui e invadată de istoria pămînturilor pe care le străbate, de cea veche și de cea pe care el însuși a trăit-o. Privind în bezna de afară, simbolică pentru o Europă aflată sub camuflaj și ocupație hitleristă, mintea lui Méliusz se populează — cu acuitatea de simțire a unui Kafka, mereu invocat — de toate figurile ce au ocupat o clipă sau un ceas, dintre ele nelipsind nici poezii, scena pe care s-a desfășurat istoria Ardealului. Evocarea nu-i o trecere în revistă a unor nume de demult și a unor chipuri de ceară, ci trezește în mintea romancierului un ecou foarte viu și dureros, aproape insuportabil, cum sint acelea cu care ne-au obișnuit regizorii moderni cînd amplifică, prin mijloace electronice, vocea omenească.

Fapte care se știau, care se știau de mult, din istorie sau din cărți de literatură, sînt reinviolate astfel, ca la o judecată de apoi, în lumina — în întunericul real și simbolic — al anului 1943, an care dăduse răspuns războiului pornit de hitleriști, dar lăsa deschise atîtea întrebări cu privire la viitor.

Și alții și le-or fi pus, fără îndoială, dar Méliusz — crescut la școala lui Gaál Gabor — și le pune, într-un moment de exacerbare a urii, cu noblețea unui spirit european. Cartea lui este una cum nu cred că, mai ales în acel timp, s-au scris multe. Ea reaminteste, prin frigul polar în care a fost scrisă și prin căldura umană pe care o răspîndește, de Antoine de Saint-Exupéry, de neuitata-i „Scrisoare către un ostatec”.

„Destin și simbol” reușește o rară și fericită fuziune: fiecare capitol este politic și fiecare capitol cuprinde pagini de un mare rafinement artistic. E cartea unui scriitor maghiar din România, care a trăit în climatul spiritual și moral al scriitorilor ce au făcut noblețea culturii europene între cele două războaie mondiale. În cuprinsul ei, un cuvînt revine adeseori: umanism. Gîndindu-ne la înțelesul pe care i-l dă Méliusz, putem deveni ușor melancolici.

Geo Bogza

*) Ion Iordan, Petre Găstescu, D. I. Oancea, **Indicatorul localităților din România**, București, 1974.

Roman și perspectivă

ROMANUL românesc contemporan abandonează în bună măsură narațiunea de tip tradițional, încercând să fructifice câteva din experiențele cele mai semnificative ale romanului modern; este de observat, întâi de toate, o tendință aproape generală de a elimina perspectiva, centrală, a autorului, înlocuind-o printr-o perspectivă implicată, aceea a eroului. Chiar și acolo unde există o voce auctorială distinctă, aceasta adoptă, de cele mai multe ori, optica unui personaj sau a altuia, așa cum se întâmplă, de pildă, în *Animale bolnave* sau în *Bunavestire*, cele două romane, altele de controversate, ale lui Nicolae Breban. Astfel, în *Animale bolnave*, este evident că Paul Sucuturdeanu apare nu numai ca unul din numeroșii actori ai dramelor, singeroase, care zguduie viața liniștită a micului orașel muncitoresc, ci are totodată și funcția de „focalizator” narațiunea; perspectiva lui Paul Sucuturdeanu asupra întâmplărilor și a oamenilor are însă un caracter accentuat de formator, eroul este lipsit de simțul realității, privirea lui este o privire care transfigurează, care inventează adeseori, care denaturează realitatea. Și totuși, plutonierul Mateias izbuteste să dezlege ltele incurcate ale misterului celor trei crime, folosindu-se mai cu seamă de mărturiile incoerente și zănațice ale tinărului mitoman: fiindcă — descoperă cu o perspicacitate nu numai politistă, ci și literară, originalul detectiv — nici o perspectivă, nici o optică, oricât de mari și de derutante ar fi ciudăteniile care o compun, nu este totuși — în clar ciudătenia ei — lipsită de un anumit sistem, de un anumit — să-i spunem — „cod”: „A-tunci m-am convins” — povesteste Mateias — „și asta a fost răscolata mea, în afară adevărului direct care mă interesa — că nu există om, oricât de „incoerent”, „illogic” sau „mitoman înnașcut”, care să se poată rupe perfect de o anumită logică, care poate fi până la urmă refăcută de un spirit căldător, și mi-am amintit atunci de uimirea mea când am aflat că felul nostru de a măsura și număra nu era decât un fel convențional, luat la „întimplare”, sistemul zecimal, și că mai erau și altele posibile, cel pe baza cifrei de șase, doisprezece etc.”. Romanul lui Nicolae Breban pune în față foarte serios la îndoaia distincția clasică între naratorul „credibil” și cel „necredibil”: orice narator devine „credibil”, în măsura în care îi descoperim „standardele”, codul.

Alteori, vocea auctorială dispare cu desăvârșire, romanul luând practic aspectul unei neîntrerupte confesiuni: pentru formula aceasta optează Alexandru Ivăsiuc,

desore care Eugen Simion notează, în *Scritorii români de azi*: „Narațiunea utilizează aproape în exclusivitate tehnica monologului interior. *Vestibul* (1966), prima carte, cuprinde o lungă confesiune, mai precis: confesiunea unei neputințe de a se confesa”. În *Interval* (1968) Alexandru Ivăsiuc aduce, chiar, o inovație de mare subtilitate acestui procedeu: în afară de pasionanta confesiune a Olgăi, vocea personajului trece, în mai multe rânduri, de la persoana întâi la persoana a treia, atunci când scriitorul vrea să sublinieze nevoia personajului de a se instrăina de propria viață, când aceasta amenință să se transforme într-un coșmar. Olga observă ea însăși fenomenul acesta gramatical-ontologic: „Ca totdeauna când îmi amintesc de asemenea lucruri, mă văd, mă imaginez, ca și cum aș fi persoana a treia, bine delimitată de mine, de persoana întâi. La o depărtare de siguranță. Altcuiva i s-a întâmplat, nu mie, unei persoane palide, niciodată percepută, totdeauna reprezentată, umbră întovărășind diversele mele neazuri pe care trebuia să le poarte, trebuie și acum să le poarte în locul meu”. Prin schimbarea persoanei gramaticale, are loc așadar un proces de eufemizare a răului, a suferinței.

O factură confesivă — cu eliminarea, deci, a vocii auctoriale — caracterizează și romanele lui Augustin Buzura; în *Absenții* (1970), confesiunea dobândește cu adevărat factură de monolog interior (ceea ce, la Al. Ivăsiuc, totuși, nu se întâmplă), vorbirea situându-se adeseori într-un stadiu al inarticulatului, ca în splendidul episod al înmormintării Magdalenei: „Tac... tac... tac... un pas... alt pas... încă un pas... umerii o să cedeze... pământul... miinile pe pământ... bang... bang... pământ era, pământ era să trec la Ooltu... tac... nu încă, nu mai doare... totul e durere sau nu există durere... odihnește. Doamne, durerea... nu, poate că numai bratele, umerii, genunchii pot să doară... să trec la Ooltu... trebuie să rezist... să supraviețuiesc, să nu... să da... tac... tac... sau poate că durere sînt eu, eu mă dor, eu mi-s rana mea, vlașa mea deschisă, mereu singerindă... odihnește. Doamne... cu rană... atât etc.”. Excepțională este mai cu seamă acuratețea cu care este reprodus fenomenul „interferențelor” mentale, al suprapunerilor și discontinuităților, probă caracteristică pentru orice tentativă de monolog interior.

Marea virtuozitate a *Absenților* se leagă însă de un alt experiment, înrudit în bună măsură cu cel din *Interval*: a-luocările vocii narative, de la persoana întâi la persoana a treia gramaticală; pro-

cedeul are însă, aici, o cu totul altă semnificație ontologică, decât la Alexandru Ivăsiuc. Mihai Bogdan, protagonistul romanului, este o ființă lucidă, sensibilă, o natură umană extrem de evoluată, ceea ce — în sistemul de valori al prozatorului — înseamnă o atenuare a resorturilor ancestrale ale vieții, o natură așadar precumpănitor ratională. Ca și prietenul său însă, Ion Nicolae (cu care are mari afinități), Mihai Bogdan este înconjurat de o lume a cărei principală trăsătură o reprezintă tocmai primitivitatea, keșea forțelor brutale: „Trăind printre oameni duri, nemiloși, ești surprins că în sfîrșit îți se vorbește frumos, că pur și simplu, fără să urmărească nimic, ți-a făcut un bine”. Cu un cuvînt, este o lume în care „nimeni nu ține seama de structura psihică a nimănu”. Nenumăratele contacte cotidiene cu asemenea firi, care fac parte din categoria „dobitoacelor puternice”, stîrnesc însă, la Mihai Bogdan, reflexe mai presus de voința lui, reflexe aparținînd tot unui „fond ancestral”: reflexul de frică și de supunere; eroul se lovește neconștient de o serie de „tipi mărunți și sadiți”, cărora le face plăcere „să terorizeze, să abuzeze de frica existentă în oameni din vremea când specia se simțea bine numai în peșteri”. Frica, resortul acesta primar, are o putere asupra eroului, cu mult mai presus decât își închipuise: „Curățel ca lacrima” — se îngînă, în deriziune, Mihai Bogdan, pe sine însuși — „și cretin ca cizma ta, ai cînste, dar n-ai curaj, ai curaj de unu singur, doi, trei, patru, vindeci pe alții însă nu te-ai putut vindeca pe tine însuși de frică, știi asta și fugi, frig, fragi, frasinii”. În acest moment, eroul se vede obligat să recunoască faptul că se supra-evaluase, că „o viață întreagă am jucat rolurile ce nu mi se potriveau, făcute pentru alte structuri, mult superioare”. În Mihai Bogdan coexistă de fapt doi inși: pe de o parte el, cel care se dorește să fie, cel pe care e dispus să îl recunoască („el însuși” deci) și, pe de altă parte, el cel care este, adică cel laș și cel slab, cel supus și adaptat, cel pe care îl repudiază (un „el” devenit „celălalt”). Această scindare a sinelui stă la baza alunecărilor — de la persoana întâi la persoana a treia — ce au loc de-a lungul marelui monolog al lui Mihai Bogdan; observația este confirmată îndeosebi în una din „viziunile” eroului (afiat la granița dintre somn și trezie). Persoana gramaticală se schimbă (trece de la persoana a treia), pe parcursul chiar al aceleiași fraze, exact în momentul în care protagonistul se visează (sau se închipuie) înghîțit de o gloată hămesită, care mășcăluiește: „Cerul și pământul se roteau

neîntrerupt, amestecîndu-l cumva, obli-gîndu-l să se apropie. Pătruns pe neobservate în mijlocul lor, nu mai simțeam (s.n.) durere, nu-l incomoda (s.n.) nimic, era și el (s.n.) o simplă moleculă din uriașa masă mișcătoare, neînsemnată parte din enormul și obositul geamăt ce continua exasperant”.

ÎN ROMANUL *Fetele tăcerii* Augustin Buzura continuă să experimenteze, în privința perspectivelor narative; inovația constă în a încredința narațiunea la două voci distincte (și, de alocuri, antagoniste), vocea unor actori care s-au aflat cîndva în tabere opuse: Carol Măgureanu și Gheorghie Radu. Am putea spune, deci, că, în aparență, avem de-a face cu un roman de tip „polifonic”, cu un roman ce depășește structura „monologică”, specifică, într-o anumită perioadă, pentru romanul românesc contemporan. Există totuși, în roman, și o a treia optică narativă, cea a ziaristului Dan Toma; observația care se cere făcută este însă că optica lui Dan Toma nu constituie totodată și un alt „punct de vedere” asupra întâmplărilor. Ziaristul se mulțumește să asculte cu atenție mărturia atît a unei părți, cit și a celeilalte, dar abținîndu-se de la a da dreptate cuiva sau de la a enunța o versiune nouă, care să difere de fiecare din versiunile antagoniste, și care să constituie un punct de vedere al adevărului. Deosebit de semnificativ este faptul că, în finalul romanului, Dan Toma îl părăsește pe cei doi, lăsîndu-i să se confrunte în continuare, în vreme ce el se retrage deoparte: „În clipa aceea, cu mare strîngere de inimă, fără să mă uit în urmă, smulgîndu-mă, mi-am făcut loc printre bagaje și l-am rugat pe șofer să oprească. Pentru cîțiva lei, mi-a deschis extrem de politicos ușa din față. Încet, calm, la semnul meu, cursa a plecat mai departe, zdrăgînînd pe drumul vechi, desfundat. Am rămas cu spatele spre mașină, singur, drept, la cruce de drum. Mi-am propus să nu mă uit înapoi”. Se leapădă, oare, în felul acesta, Dan Toma de orice fel de implicare, în confruntarea pătimașă a celor doi, a lui Gheorghie Radu și a lui Carol Măgureanu? Neîndoim: nu este vorba însă de un neinteres uman, de indiferență morală față de drama și de sfîșierile pe care le trăiesc Radu și Carol, ci numai de o voință de neimplicare, de o voință de neimplicare de natură pur estetică. Vocea lui Dan Toma este vocea auctorială prin excelență, vocea naratorului aflat mai presus și în alt cerc decât acela al personajelor sale, vocea neimolicării inesei.

Iată cum, după un lung traseu, perspectiva narativă — după ce a explorat drumurile nevizibile ale implicării, după ce a fost incredintată actorilor inșiși ai întâmplărilor — se reîntoarce pe pozițiile pe care le abandonase, reinstaurînd instanța auctorială, perspectiva autorului neimplicat, perspectiva estetică prin definiție. *Fetele tăcerii* marchează, în felul acesta, un moment semnificativ, în evoluția structurilor narative ale romanului românesc contemporan.

Liviu Petrescu

Limba noastră

■ NE... preocupă, de mai multă vreme, verbul (a se) *preocupa* și formațiile derivate (în special *preocupare*, pl. *preocupări* și *preocupație*). Limbajul cotidian, presa, discuțiile din reuniunile noastre abundă în utilizarea acestor forme: se vorbește, în ziare, de *primul plan al preocupărilor științei economice*, de *preocuparea permanentă în reducerea consumului de materiale*, de *preocuparea pentru un înalt nivel de civilizație materială*, de *preocupări și soluții*. În școală, în consilii profesionale universitare, în referate și în discuții, se subliniază *preocupările permanente* sau *lipsa de preocupare* pentru anumite probleme, se critică faptul că o secție, o instituție, o catedră sau o organizație *nu se preocupă* (indeajuns) de anumite aspecte ale muncii și se arată că, în viitor, *ele se vor preocupa de lichidarea unor deficiențe: să ne preocupăm să căutăm soluții* corespunzătoare...

Asemenea structuri apar, în perioadele noastre, în pagini de rapoarte și de referate, aparținînd limbajului politic-administrativ curent, limbajului ziaristic (mai ales al corespondenților de presă), dar le-am întâlnit rarori în textele publicistice și beletristice ale scriitorilor contemporani. Ele pot fi considerate așadar a aparține unei limbi literare „secundare” (v. cronica noastră din „Rom. lit.”, IX, 1976, 36) mai apropiate de limba vorbită, mai puțin cultivate și mai rapide în exorimare. După cum s-ar părea, formele substantivale (în special pl. *preocupări*) sînt mai des întrebuințate decât formele paradigmatice verbale.

Frecvența utilizării verbului (a se) *preocupa* și a formațiilor sale derivate se explică, de bună seamă, semantic. Sensul care se atribuie acestui verb echivalează cu „a se ocupa”, „a se interesa” (de), „a urmări”; sensul formațiilor substantivale se apropie de conceptele „sarcină”, „problemă” (ce își cere rezolvarea), „interes” (deosebit), „grijă”, „atenție” etc. În recentul său volum de *Memorii*, III, acad. prof. Iorgu Iordan conferă verbului (a se) *preocupa* sensul „a se ocupa (de ceva)” în mod trecător, nu aprofundat: „Au fost invitați lingviști atît din est, cit și din vest, care se ocupa sau cel puțin se preocupă de limba noastră” (op. 257—258).

Iată, deci, un verb al cărui variabil statut semantic ridică diverse probleme. Dacă luăm în considerare dicționare mai vechi ale limbii române, observăm că (a se) *preocupa* este glosat prin „a fi absorbit cu totul (de o idee)”. L. Săneanu,

Preocupări

Dict. universal al lb. rom. (cca 1930), explică verbul prin „a absorbi cu totul mintea”, „a se ocupa exclusiv”, iar substantivul *preocupație*, „starea unui spirit absorbit de un singur obiect”, „îngrijire cauzată de ceea ce absorbe mintea”. A. Scriban, *Dict. lb. românești* (1939), menționează pentru (a) *preocupa* sensul „umplu de grijă sau de interes”, iar pentru (a se) *preocupa*, „îmi pasă, mă îngrijesc de”, dînd substantivului *preocupație* sensul „acțiunea de a preocupa: starea omului gînditor, absorbit: îngrijorare, neliniște”. Este interesant a ști, de asemenea, că, într-unul din primele dicționare de neologisme (E. Protopopescu — V. Popescu, *Noul dict. portativ de toate zicerile radicale și străine*, I—II, 1852), (a se) *preocupa* era explicat prin „a ocupa spiritul foarte mult cu ceva, a se adînci cu mintea, gîndirea în ceva”, *preocupat* „ocupat foarte mult încît nu se mai gîndește la nimic”, iar *preocupație* „gîndire, cugetare foarte adîncă asupra unui lucru”. În schimb, Const. Săneanu, *Diction. francais-roumain*, București (cca 1920), glosează *preocupație*, „stare de absorbi (a minții)” și „neliniște, grijă”.

În *Dictionarul explicativ al limbii române* (DEX), (a) *preocupa* este explicat prin „a pune stăpînire pe cineva (sic!)”, a domina, a absorbi”, p. extens. „a neliniști, a frămînta, a îngrijora”; (a se) *preocupa* „a deștepta interesul, a interesa, a atrage”.

Constatăm așadar că sensul verbului (a se) *preocupa* a oscilat, de-a lungul timpului, de la „a fi absorbit (de ceva)”, „a se ocupa mult, exclusiv, a aprofunda”, dină la „a se frămînta, neliniști, îngrijora”. *Preocupări* (une) apare, în paralel, cu sensurile „gîndire, cugetare adîncă”, „absorbire (a spiritului)”, dar și „neliniște, grijă”. Este întru totul semnificativ că, în 1852, semnificația „neliniște, grijă” nu apărea. Tot astfel putem observa că *preocupare* nu apare în dicționare mai vechi: DEX, în schimb, echivalează semantic substantivale *preocupație* și *preocupare*.

Cum se explică această labilitate semantică a verbului și a derivatelor sale? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să luăm în considerare originea multiplă a acestor forme. În primele sale mențiuni în limba română (a se) *preocupa* avea statutul unui latinism cult (lat. *praecupare*), cu sensul principal „a (se) ocupa în primul rînd”, „a invada” (mintea, spiritul): chiar derivatele verbului dovedesc a avea ace-

leași semnificații. Mai tîrziu, în măsura în care formele românești erau mai frecvent întrebuințate, uzul lor a fost pus în legătură cu formele romanice (fr. se *pre-occuper*, it. *preoccuparsi*, ca și fr. *preoccupation*, it. *preoccupazione*) care și-au adăugat, prin extensiune semantică, semnificația „neliniște, grijă” (fr. (se) *preocuper* este glosat astăzi, prin „s'occuper de quelque chose en y attachant un vif intérêt, mêlé d'inquiétude”; it. *preoccuparsi*: „mettere o tenere in apprensione, in pensiero”). Aceste forme romanice paralele au putut aduce, în semantica verbului românesc, semnificația „a se îngrijora, a se neliniști”: extensiunea de care se vorbește în DEX poate fi, așadar, nu o evoluție internă românească, ci o influență cultă romanică.

Este interesant să aflăm că, și în limba franceză, lat. *praecupare*, termen cult, împrumutat în sec. XIV a avut aceeași evoluție: în primele sale atestări (1325, 1357) el apare cu sensul „occuper l'esprit d'une idée”, „occuper avant un autre”, pentru ca, abia mai tîrziu, în sec. XVII, să aibă și semnificația „absorber par un souci” (*preoccupation*, începînd din sec. XV, are aceeași evoluție). Formele italienești și cele spaniole au cunoscut și ele, în linii generale, o dezvoltare semantică similară: semnificațiile „teamă, neliniște, grijă” sînt ulterioare.

Cum putem însă explica, astăzi, în limba română, frecvența utilizării verbului (a se) *preocupa* și a derivatelor sale (mai ales pl. *preocupări*) fără semnificațiile „îngrijorare, neliniște, teamă”? Este vorba de o revenire la sensul originar, prin înlăturarea influențelor romanice ulterioare. Rom. contemp. (a se) *preocupa*, *preocupare* (pl. *preocupări*) a rămas cu vechiul sens cult latin de bază „a se ocupa (de ceva)” în primul rînd (lat. *praecupare*), care a fost sensul neologismului introdus în sec. XIX, și a renunțat la semnificațiile romanice adiacente. O dovadă că semnificațiile „îngrijorare, neliniște, grijă” erau o influență cultă a limbii franceze sau a celei italiene? În orice caz, o dovadă că aceste limbi de cultură sînt puțin luate în considerare în utilizarea acestui cuvînt.

Și astfel, verbul (a se) *preocupa* și substantivele derivate (mai ales, pl. *preocupări*) navighează, singure, în limba noastră actuală fiind suvoase unor variații de uz și de sens care tind să le atenueze valoarea intensivă, absolută, etimologică și să le separe de corespondentele lor romanice.

Nu este...preocupantă soarta verbului (a se) *preocupa* și a derivatelor sale?

Alexandru Niculescu

Ion Codru-Drăgușanu în „Dicționarul folcloriștilor”

(Urmare din pagina 7)

straportă memoria în patria așa depărtată. Era cîntul unei mătușe bătrînă, ce lingă o paliară*** vecină torcea la umbra unui smochin și cu vocea ei vacillante (tremurătoare, n.n.) prin o arie curat de „frunză verde” românească, alunga paserile de la poamele pruzumetate coapte. Mă dusei la dînsa. — Era urîtă ca o strigoie, numai capul gol frumos adornat cu păr argintiu-l da un aer de respect. [...] La întrebare mă asecura bătrîna, că aria de frunză verde o are dela repauzată bună-sa și Signor Ronzoni-mi spuse, că e generală la campanioli**** neapoletani, măcară pină aci nu o mai auzisem. Dedei babei 5 ca: lîri și o rogai să-mi cînte pină ma voi depărta, apoi supt undulațiunile cîntecului, de bucuria banilor cu atît mai languoase, cu pași lini, cu inima plînă și între șivoaic de lacrimi de uimițiune parăsi locul, venînd spre cetate”.

Împărtășind uimirea peregrinului, dar cu mare părere de rău, nu și lacrimile, ne despărțim de această marcantă mostră de comparatism din carte.

Trebuie încheiere să indulcim învinuirile ce l le-am adus peregrinului vice-căpitan în articolul trecut. Colindele de sărbători erau, ni se spune, interzise de biserică, iar trecerea frontierei, pentru furișarea de la serviciul militar, de către împărăție. Vice-căpitanul nu-și făcea decât datoria. Rămîne însă că, reglementînd vătășile și decurile sătești, exagera cu amenziile. Poate că cele mai multe nici nu se aplicau. Putea fi oprit drăgușanul nostru de a-și ușura năduful, înjurînd? Subprefectul avea simțul umorului foarte dezvoltat și sint sigur că își rîdea însuși de „veritate” cu care apărea oficial, sub acoperirea anonimului.

*** Colibă de pale (n.a.).

**** Săteni, țerani (n.a.).

„Sufletul meu lepădat de trup”

NU NUMAI universul rural (cu locurile, atmosfera și obiceiurile caracteristice) din primele cărți ale Ilenei Mălăncioiu, dar orice fel de univers real identificabil a suferit în cărțile următoare un proces de degradare treptată, mai bine zis de dematerializare. În **Ardere de tot** se ajunsese deja la acel real oniric transfigurată ce devine esențial acum în **Peste zona interzisă**, culegere cu multe lucruri admirabile, dar cuprinzând și unele la care se putea renunța. „Sufletul meu lepădat de trup ca pruncul înainte de vreme / va umbra gol pe drumul sufletelor”: această promisiune din **Ardere de tot** este integral ținută în **Peste zona interzisă**, carte a unei unice călătorii, a sufletului către moarte. Solitudinea sufletului peregrin nu e tulburată decât de prezența unui misterios inger păzitor (ghid și prieten, ca Virgiliu pentru Dante în infern și purgatoriu), cu care poeta face pereche („Pereche cu Ingerul meu de pază”). Ingerul este o variantă încă și mai spiritualizată a tubutului himeric de altădată, Ieronim sau Natanael. Tema poemelor, în care sufletul e invocată la tot pasul, iar trupul aproape niciodată (sau numai ca închisoare pentru trup) este această călătorie-rătăcire. Poemele sunt meditații metafizice, cu desăvârșire necarnale, nesenzuale, încercând să atingă trăirile sufletului pur, neliniștile lui. Senzația de ircularitate este mărită de fragilitatea purgatoriului în care poeta și ingerul ei au eșuat, lume fără granițe precise și fără forme stabile. „Putem călca oricând alături / de marginea pe care stăm”, scrie poeta în **Pe acel munte luminos**. Sufletul e anxios în așteptare, deși încă ignorant de pericole: „Totul se petrecea în mare taină / ne trezeam că peste noapte au înflorit gutuii / vrăbiile nu știau când le furai ouăle / noi nu știam că răpitoarele își scoteau puii / pe-acoperișul nostru, ne bucuram / de pământul pe care eșuam / și de cerul sub care-asteptam” (**Cintec de bucurie**). Viața e un vis sau un coșmar, iar moartea o trecere dintr-o irealitate în alta: „Dumneavoastră sînteți fără speranță adaug / moartea însăși nu a fost decât repetare / a rătăcirii din lumea care

Ileana Mălăncioiu, **Peste zona interzisă**, Editura Cartea Românească, 1979.

nu era tocmai reală / într-o rătăcire și mai mare”. Ideea de mintuire fiind absentă, sufletul rătăcește la nesfârșit, măcinat de întrebări și cu rănile nevindelicate. Suplicile nu-l izbăvesc. Patimile se dovedesc zadarnice. Dumnezeu nu există. Repetarea rugăciunii din grădina sfântă ajunge doar aparent la același rezultat, căci în fond aici e vorba nu de speranță în indoială, ci de resemnare amară: „Ca o armă tremurătoare care-a dat greș / sta trupul meu în luminiișul verii / hei, îepure, strigam apropiu-te să mă rog ție / acum în dulcea clipă a greșelii. // Hei, lepure, așează-te undeva sus / și luminează-mă încet cu harul / spaimel tale desăvârșite / încă nu pot să primesc pa-harul. // Hei, lepure, m-am trezit plin-gînd / în partea a treia a rugii / din grădina Ghetsimani urmărind / puterea fugii // cu care el se apăra încă / pe cînd sufletul meu murmura: / Tată, dacă altfel nu se poate / făcă-se voia ta”. (**Ghetsimani**).

Acesta fiind universul moral al poemelor, să trecem în revistă principalele motive. Viziunile poetei sînt populate de ființe enigmatice și amenințătoare, de un animal cu blană argintie care, ca un ciine salvator, încearcă s-o smulgă din moarte, de fluturi-parasute sau de fluturi înhămați la săni și calești, de ochii fosforescenți ai pisicii moarte, de umbre ale trupului ca niște păsări de pradă, de ingeri-fluturi, de „un cal alb cu pielea scrisă” care o poartă pe poetă „peste zona interzisă”. Încălcarea nevăzutei granițe a acestei zone distruge senzația de realitate, modifică percepțiile, creează fantasticul straniu al unor poeme, dintre care cel mai grațios liric este **O calească trasă de fluturi**: „O calească trasă de fluturi / o umbră veche cufundată în ea / înțepenit pe o spiță strălucitoare / ochiul meu se-nvrtea. // Roțile s-au oprit speriate / la capătul priveliștii de vis / fluturii și-au înălțat aripele / ca o prăpastie care s-a-nchis. // Au trecut peste ea în delir / uităsem cit o de înaltă / cînd fluturii și-au lăsat aripele / visam undeva în partea cealaltă. // O calească trasă de fluturi / un nor dulce de polen înălțat / în urma roților ei imense / de aur curat”. Încă și mai stranie e **Șarpele**: „Șarpele își luase hamul și praștia / țira înapoi sania-n care

sta / sufletul meu pregătit de plecare / înfășurat în carnea albă / făcută pe măsura sa. // Dar domnul, ziccam, / nu se poate urca și domnul / îl pirjolește soarele amiezii / e un om cu singele rece / e un om al zăpezii // e un vizitiu ceresc / cu aceste fermecătoare miini / m-a condus într-o sanie trasă de ciini / sint sigură că dacă-l iei de mină / pină dincolo de lumea în care / te tăvălești prin țărină. // Nu-ți fie frică, dacă te-ar strivi / capul tău negru i-ar zdrobi călciiul / întoarce-te în cliva cînd ne-a blestemat / și-ncolăcit în sus șuieră lin: / Doamne, femeia m-a îndemnat”. În plin onirism, de esență supranaturalistă, cu o notă de absurditate dramatică, ne aflăm și în **Domnul Arthur**: „Domnul Arthur ședea la gura sobei / nu vă este urit singur, l-am întregbat, / nu sint singur, m-a liniștit, sint cu pitulicile / și a deschis gura sobei și mi le-a arătat. // Nu te speria, mi-a spus, nu li se întimplă nimic / pitulicile sint foarte rezistente la foc / și într-adevăr le-am văzut stînd pe-o grămadă de jar / ea pe un ou clocit ajuns la soroc. // Ba chiar am auzit cum ciocănește ușor / în coaja de foc a oului / și am văzut aievea cum iese din el / întiul pui al noului // neam de păsări fără gheare / și fără creastă și fără gușă / care cintau în soba domnului Arthur / într-un cuib de cenușă.”

Alteori invențiile acestea de ființe și întimplări supranaturale (menite coșmarurilor) sint macabre (în **Spre dimineață** e relatat un vis ucigaș) sau bizare (în **Bicicliștii** se descrie un supliciu cam gratuit, dar putem reține acest minunat vers bacovian: „în jur o lume veselă, cochetă”). Spuneam la început că **Peste zona interzisă** e un volum inegal. E surprinzător că, poetă serioasă, profundă, capabilă de o mare gravitate a emoțiilor, Ileana Mălăncioiu amestecă poezii remarcabile și originale, ca a-celea pe care le-am citat, cu altele stîngace și aride în prozaismul lor. Prozaică e de exemplu **Balada**. Iată, lingă versuri admirabile, limpezii, în ciuda esoterismului fundamental („Doamne, nu-i pedepsi pe cei ce prind sufletele ca păsările”), altele forțate („De douăzeci de ori nu, inger do' pază, / am spus și-apoi am început / să simt că deprindeam din nou / de

ILEANA MALANCIOIU

peste zona interzisă

cartea românească

gîndul sfînt incolăcit / pe limba dulce-a unui mut”). Versuri rele sint și în **Niel tu nu ești singur**, cu o notă de vulgaritate chiar, și în alte locuri. Unitatea cărții mai este ruptă de citeva compoziții de aspect fabulistic (unele bune precum **Șoarecii** sau **Daniel**), al căror tilc e departe de a fi metafizic. Meditativa poetă e uneori dublată de o flință pozitivă și tenace, care face din sentimentul inevitabilei ci înfringeri o victorie a răbdării: „Imi iau numărul meu de pietre / și le așez cit mal riscant / și-ncep jocul convinsă / că oricum voi pierde. // De ce joci totuși / mă veți întreba. // Ce altceva pot să fac / vă voi răspunde. // Apoi liniștită / voi muta mai departe / piatră după piatră / munte după munte”. În sfîrșit, în citeva poezii regăsim atracția pentru misterul ființei, pentru enigmaticul natural, precum și lirismul de experiment inițiat și ceremonial din volumele mai vechi. De exemplu în **Șopirla**: „El a zis: acum îți voi dezlega / misterul unei făpturi vii / și-a luat în mină o șopirlă speriată / și i-a numărât în liniște solzii argintii // și i-a măsurat atenț capul triunghiular / și i l-a desfăcut cu unghia mare / și i-a rupt coada ca să văd aievea / procesul sacru de regenerare. // Apoi chiar în vreme ce eu așteptam / ca șopirla să-i crească fie alt cap / fie o altă coadă cit de subțire / cu ochii măriți cit cerul ca să nu scap // clipa cînd noua viete / făcută din bucăți de la-nceput / înlocuiește părțile însingurate / ale unei făpturi care aproape a dispărut // decodată am văzut doar capul lui imens / din care creștea-necet o coadă din cuvinte / el a spus: acesta este misterul unei șopirle / eu am zis: dar unde e șopirla de mai înainte”. (Poemul poate fi interpretat și ca o alterare prin cuvinte a șensului lumii, ce nu se lasă prins ca atare, ci doar modificat.) Poezia viitoare a Ilenei Mălăncioiu, chiar de nu pe de-a-ntregul imprevizibilă, trebuie așteptată cu interes.

Nicolae Manolescu

Șerban Nedelcu

„Colegii”

(Editura Cartea Românească)

● **SCRIERILE** dedicate perioadei premergătoare izbucnirii celui de-al doilea război mondial sint destul de numeroase. Șerban Nedelcu le adaugă acest roman folosind ca pretext de ordonare a evenimentelor relatarea evoluției unui tinăr învățător de țară, martor și participant la frământările generației de intelectuali pe care o reprezintă. Ținuta sa exemplară, pină la a fi liniară, tine parcă să dovedească felul în care s-au născut opțiunile unei atitudini democratice reale — eroul devenind, aparent pe nesimțite, un simpatizant comunist, cu mult înainte de a adera la mișcare. Confruntările dintre partidele „istorice” sint reflectate la nivelul județului Vilcea, locul acțiunii. Oportunismul și demagogia ajung să se manifeste cu aceleași consecințe degradante asupra societății ca și a individului care, în confuzia evoluției evenimentelor, reușește tot mai dificil să discearnă direcția realității sale împliniri și eliberări. Astfel majoritatea colegilor lui Ștefan Medrea, eroul principal al romanului, se afundă progresiv în meschina condiție care le este rezervată, practicînd un egoism mic burghez fără orizont. El se adaptează, printr-un refuz al înțelegerii realității lipsei de perspective, devenind mereu altceva decât își propuseseră inițial, cînd entuziaștii doreau, dacă nu să schimbe lumea, măcar

să-i dea o înfățișare cit mai apropiată de adevărata demnitate umană. Constrîns de realitățile potrivnice, acestia se multumesc să li se supună, cu citeva excepții care prin numărul lor restrîns nu mai pot fi reprezentative. Întreținută și incurajată de „conjuncturarea” colegilor săi sau celor asemenea lor, în primul rînd printr-o pasivitate condamnabilă, contaminarea cu violență va accentua alterarea relațiilor umane. Ștefan Medrea își face însă, în mijlocul acestei atmosfere opresive, datoria de conștiință. El urmează calea normală a intelectualului onest, căutînd a-si desăvîrși calitățile și a forma adevînti ideilor sale. Personajele care asigură cadrul de mișcare, închegînd atmosfera istorică, rămîn însă figuri episodice, desi rolul pe care îl au în evoluția vieții și concepțiilor lui Ștefan Medrea le-ar da sansa unei tratări mai ample și profunde. Fiecare dintre acestia este însă un exemplar tipic pentru o anumită categorie socială. Scrisă economic, de multe ori ca o dare de seamă a faptelor vremii, cartea oare un reportaj foarte exact. Fără a analiza cauzalitatea evenimentelor, Șerban Nedelcu se multumeste să înregistreze mecanica relațiilor umane de suprafată. Personajele sale nu-si caută valorile care să-l reprezinte și să-i definească, ci le așteaptă, chiar dacă nu indiferenți, însă în afara unei atitudini active. Pasionat de relatarea faptelor, procesul decantării concepțiilor eroilor rămîne exterior. Introspectia e absentă, lumea este prezentată, nu și interpretată.

Interesul pentru faptul istoric, aparent brut, care îl catează pe autor îi răpbeste sansa de a sonda confruntarea pe toate planurile a individului cu evenimentul, rezumîndu-se numa la a o înregistra. Ne aflăm astfel într-o atmosferă „documen-

tară”, dominată de diversele înfățișări ale autenticității, în care problema stilului se exclude. Dacă am vorbi de o anume sărăcie în vorbirea și atitudinile personajelor am ieși din limitele pe care autorul însuși pare că și le-a propus. Scrisă cu energie și siguranță, cartea, interesantă și, uneori, chiar captivantă, reface o epocă, o societate, și cărora totuși mai rămînea să le valorifice și sensurile pentru a fi o deplină reușită.

Andrei Roman

Romulus Cojocaru

„Clar de pămînt”

(Editura Albatros)

● **ROMULUS COJOCARU** își desenează eul liric în linii bucolice, suave și vag nostalgice. Multe dintre poeziile sale evidențiază lapidaritatea unei bătaii de aripă, giruetînd împrejurul unei clipe; al unei singure clipe. Concentrarea se naște, atunci, din calofiliu caligrafiate ca-tifelat, într-o surdină foarte rar apăsătoare, dramatică. Clipa, de altfel, e un laitmotiv și explicit, nu doar subînțeles la lectură: „Albastru, galben, verde, strigăt în clipă!” sau „Stele se clatină în fum de tutun / Clipa vine și trece și cîntă” sau „Se naște cerul într-o clipă, singur / Precum lumina într-un fir de nea”. Eticheta impresionismului calofil acoperă, totuși, numai parțial scrisul lui Romulus Cojocaru, în special atunci cînd

autorul amintește — corect emul — pe Cezar Baltag din **Răsfîrîngeri**: „Ochii înghetați — soare / Cad în adîncuri de vînt / Imaginez inima lebădă / Și mai cînt. / Și totul pluteste-n azur, / Ochii în cearcăni, departe... / Mă furîșez și fur / Parte din parte” și „Trec peste casă norii, trec / Vîntul și aerul rece. / Nu ești aici și e frig. / Vîntul din suflet nu-mi trece / O amintire revine și crește / Clipele se lipeșc moi de trup! / Scir-țiile cumpăna cerului / Norii se răstoarnă, se rup.” În schimb, mult mai apăsată mi se pare influența unui Nichita Stănescu, chiar dacă distanța dintre cei doi poeți e mare. Astfel, consider **Autobiografie** în întregime stănesciană: „Copacii sint gata să jure că sint / Fiu de cal, piatra că sint fiu / De copac, cail jură că muma / Mea e apa și tatăl un țărîm. // Iată-mă cal, piatră, copac / Iată-mă apă și țărîm / Iată-mă cite puțin din toate / Acestea și cite puțin din tot / Ce a mai rămas”. Parțial tributare marelui liric — fapt nu neapărat negativ, dacă experiența e doar pasageră, — sint și poeziile **Pină la a fi, Timpul din timp, Odată devenisem candoare**. În fine, se poate lesne descoperi și o parafrază la celebrul distih bacovian: „Uneori sint atît de singur și trist / Că aud cum se înmulțesc atomii...” Atunci cînd „timpul devine flămînd” și privirile poetului „în cumpăna trecerilor”, el rostește mult mai personal sub augurii aceleiași calofiliu deloc stingace: „Cad peste suflet în dans / Stele de ieri, clipe fugare, / Luna în veșnic balans / Apune, răsare... // Marea uitată-n ghioc / Mai cheamă Țin larguri meduze. / Po-veste cu noroc, / Rouă pe buze.”

Mircea Constantinescu

„De la o zi la alta“

N. CARANDINO publică primul volum*) dintr-o serie de memorii pe care o bănuim întinsă. Autorul lor, cunoscut jurnalist și reputat cronicar dramatic, stilp — cum însuși mărturisește — al cafenelei literare, simpatic om de litere, a trecut prin multe și a atins acea vîrstă cînd spiritul, neliniștit în privința viitorului, se refugiază în ceea ce Proust numea „edificiul imens al amintirii“. Viol, nesastisit încă de viață, N. Carandino traduce acest gînd în propoziții mai vesele. Pentru el senectutea se anunță prin nevoia (plăcerea) de a povesti. „Tinerii nu povestesc“ — sună o propoziție din **Introducerea** cărții sale. Este inutil să ne întrebăm de ce povestesc ceilalți și dacă povestirea împiedică repetarea greșelilor. Din orice biografie trecută într-o carte se poate scoate o concluzie morală, dar este incert faptul că legea morală, venită pe această cale, va fi îmbrățișată de spiritul tînar, neincercător, de regulă, în experiența altora.

N. Carandino este pregătit să întîmpine acest scepticism. Nu-și face iluzia că erorile sale vor împiedica erorile altora. Nu-și îngăduie decît un singur sfat: „Aspiră la voluptatea erorilor inedite“. Scrie, în consecință, despre sine și despre alții fără a avea sentimentul că oferă un model de urmat. Iată o psihologie bună pentru un memorialist. N. Carandino s-a născut la Brăila și cele dintîi pagini ale cărții sale vorbesc, firesc, despre Brăila. Pana versată a jurnalistului se simte imediat. Toți brăilenii (de la Panait Istrati la Perpessicius și Fănuș Neagu) au gustul pentru fabulos. N. Carandino nu încălcă regula. El scrie despre misiții, pietrele, străzile și aventuriile orașului copilăriei sale. Paginile au substanță și pitoresc. Unchiul Iorgu are înclinații spre chefuri și, de la un timp, la morfină. Toacă averea familiei și, cînd nu mai are bani, fură. Un Camil de Roma, înrudit cu Mavrocordatii, Calimachii, Ghiculeștii, își ia nevastă dintr-un bar și, la bătrînețe, se retrage în baltă printre pescari. În casa lui, Eleonora Duse, în drum spre Rusia, a dat un spec-

*) N. Carandino, **De la o zi la alta**, Editura Cartea Românească.

tacol. Trei greci brăileni, frații Gigantes, pornesc în lume și unul dintre ei ajunge erou național al Greciei în timpul celui de al doilea război mondial, și moare undeva în Anglia. Memorialistul se uită, în astfel de fragmente, pe sine și evadează în epica pură. „Cel trei frați Gigantes“ este o narațiune de sine stătătoare, în vechiul gen moralistic al lui Ion Ghica. Brăila de la începutul veacului este un caleidoscop uman, și memorialistul, graeculus subțire, cîrțitor, trece ușor de la evocarea lirică la notația rea, zeflemitoare. Profesorii din oraș, cu inevitabilul lor fanatism pedagogic, sînt eroii acestor pagini tăgăduitoare și cordiale. Uneori simțim, în evocare, prestigiul literaturii și modelele ei. O domnișoară Dudu, devotată profesoară de franceză, duce o existență banală și moare uitată de toți. Liceenii vor să evadeze și, cum n-au deocamdată posibilitatea să se desprindă de familie, de oraș, întemeiază cercuri culturale unde discută și contestă morala profesorilor și a părinților. În stilul literar al epocii (aceia al nuvelisticii române din primele decenii), naratorul se îndrăgostește de tînăra Azurina, care, după oarecare vreme, moare pentru a nu dezminti, astfel, destinul modelelor literare. Condeii memorialistului este iute și observația morală, adesea pătrunzătoare. Paginile cele mai interesante din **De la o zi la alta** sînt acelea despre viața literară din deceniul al IV-lea. N. Carandino are o mare iubire spirituală (Ion Vinea) și ireductibile adversități (Camil Petrescu). Jurnalist politic, cronicar dramatic, el trece ușor de la premiera unei plesse la dezbaterile parlamentare. **Masa** este un moment fundamental în viața acestei simpatice boeme literare. Sînt zeci, sute de popasuri gastronomice în cartea lui N. Carandino, descrise repede și cu exactitate. Cafeneaua este un spațiu al libertății și memorialistul face elogiul ei. Cîteva portrete (Ion Barbu, Vinea, Zaharia Stancu, Eftimiu) sînt reușite.

Stilul este acela „inspumat“, franțuzesc, cu judecăți morale rapide și cultul pentru vorba de spirit. „Succesul — zice într-un loc N. Carandino — atacă memoria“; un poet, Virgil Gheorghiu, „cere voie să respire și nu uită, după, să zică mersi“;

„bătrînețea este un fenomen de repetiție și tinerețea unul de succesiune“; „cit despre bătrîni, lasă-i să se ducă singuri. Nu le da brînci“ etc.

De la un om care a cunoscut viața literară și politică din epoca interbelică așteptăm, în primul rînd, informații inedite despre contemporanii lui iluștri. N. Carandino nu ne dezamăgește. Sfera lui de informație se întinde, repet, de la cafenea la parlament. Frecventează cinașul lui Lovinescu și este surprins de „climatul de gineceu“ de acolo. Expresia este ambiguă și ea trădează o veche suspiciune față de anturajul criticului. N. Carandino este, totuși, un admirator sincer al marelui critic și într-un loc scrie o propoziție care m-a uluit: E. Lovinescu ar fi fost, după el, singurul scriitor care ar fi scăpat, datorită tăriei de caracter, presiunilor factorului politic. Nu știu dacă singurul, dar, în orice caz, Lovinescu a apărut demnitatea și libertatea scrisului într-o epocă de confuzii. Ca orice memorialist literar, N. Carandino nu evită anecdota, calamburul. Unul dintre ele mi se pare atroce: Camil Petrescu „surd și absurd“. Mă intrigă, în altă ordine, re-latarca de la pagina 195 privitoare la relația dintre E. Lovinescu — Hortensia Papadat Bengescu și impetuosul Ion Barbu. Memorialistul ne lasă să înțelegem că sub ochii lui s-a petrecut o mică dramă bulevardieră. N. Carandino deschide, aici și în alte locuri, o ușă ce dă spre acel „miserable petit tas de secrets“ pe care îl detesta Malraux în **Antimemorii**. Referințele de ordin sentimental privesc, cu precădere, pe Ion Vinea, obiect de cult și pe acest plan. Unele sînt savuroase și vin în întîmpinarea unei bogate cronici orale care circulă și azi în lumea boemei literare.

Dintre oratorii parlamentari, N. Carandino admiră pe Istrate Micescu și Virgil Magearu și se arată dezamăgit de Octavian Goga. Portretul politic al poetului este sumbru. Memorialistul, îngăduitor pe alte planuri, este neîndurător cînd este vorba de opiniile politice ale prietenilor

și adversarilor. Stilul, pînă aici nostalgic, („O prietenii mei dispăruți! Trîind am impresia, ca și Montaigne, că vă fur par-tea voastră de viață. Sînt intîmplări pe care nu am cu cine să le evoc, sînt confidențe pe care nu am cui le face...“), devine, deodată, metalic, agresiv. Vorbînd mai mult despre alții, N. Carandino nu se uită pe sine. Își face de mai multe ori portretul moral și nu-și ascunde gusturile, de la politică la erotică. Paginile despre viața pariziană, „cu dulcele mișelii ale genului slab“ au farmecul vechii literaturi turistice. Mai interesant este portretul ascuns al memorialistului. Acela pe care îl ghicim din relatarea lui febrilă și fragmentată. În **De la o zi la alta** impune imaginea unei epoci care trăiește într-o veșnică stare de „vinzoleală“, de treceri și petreceri iuți, într-o goană nebună. Această grabă trece și în scri-sul memorialistului. El nu întîrzie niciodată în portretistică, n-are răbdare să tragă ultima tușă, este mereu cu ochii în altă parte, gata de o nouă acțiune. Este stilul omului, dar, ne dăm seama și din mărturiile altora, este și stilul epocii. Conștiințele n-au timp să cerceteze. Istoria, grăbită, le radicalizează, într-un sens sau altul. N. Carandino dă, cu talent și sinceritate, o mărturie despre ea.

Eugen Simion

Experiențe poetice

NU CUNOSC nici un text programatic semnat de Miron Georgescu. Și totuși cele patru volume de versuri publicate pînă acum par a fi obiectivarea unui demers teoretic reconceptualizat, în aplicarea căruia efortul deliberat prevalează asupra „inspirației“. Avem de-a face cu un artist lucid, prea lucid chiar, pentru care poezia este înainte de toate construcție deliberată, temperare a emoțiilor prin intelect.

În cazul poeziei lui Miron Georgescu, criteriul axiologic se aplică la volum și nu la poem. Fiecare apariție editorială a prezentat o altă ipostază a Poeziei. Volumul de debut (**Poezii**, Ed. Cartea Românească), obiectivează o experiență strict estetică. Practicînd poezia ca exercițiu retoric, artistul poate părea aici pradă arbitrarului (a și fost raportat, abuziv, la lettrism). Nu s-a înțeles lucrul elementar că, în cazul acestui volum, convenția prozodică pune (deliberat) în umbră semantica. Miron Georgescu reduce aici la minimum funcția comunicativă a limbajului: „ochiul surd urechea oarbă / vorbe gata să adoarmă / cîntă mută surdu-ascultă / melodie gri ocultă“. Ca la majoritatea artiștilor moderni, poemul nu mai comunică, ci este. La Miron Georgescu reabilitarea convenției prozodice este, cred, ostentativă. Oricum, într-o epocă dominantă de versul alb, ea apare ca erezie, ca gest polemic.

Miron Georgescu apelează la versul ereditat al poeziei române (cel folcloric), textele avînd aspectul unei caligrafii care ascultă de un simț geometric interior (foarte interesantă va fi studiarea **abatelor** de la propria-i normă prozodică; fiind rare, ele sînt întotdeauna relevante). Nevoind să comunice nimic, poetul păstrează din poezia folclorică doar convenția prozodică, așa cum Urmuz preluase structura fabulei fără a se încadra totuși în socia indicată de titlu.

Limba este siluită deliberat, pînă acolo încît unii au pus neînțelegerea pe seama unor inexistente greșeli de tipar. Poezia aceasta, nefiind rebus, nu trebuie „dezlegată“, ci receptată ca text omogen, suficient în sine, fără decodări suplimentare. Mai importantă decît „cheia“ (ușor de

găsit) unui poem precum **Celui mare osu-î** urlă îmi pare prezența convenției în acest volum. Cu atît mai mult cu cît este o experiență irepetabilă și poetul a înțeles aceasta, evitînd manierismul. Convenția implică o inerție din care Miron Georgescu s-a smuls; considerîndu-și experiența formală încheiată, a obiectivat în al doilea volum (**Sunetul odihnei**, Ed. Albatros) o cu totul altă voce poetică. Schimbarea la față a poeziei sale este frapantă și, în lipsa numelui de pe copertă, cu greu s-ar crede că cele două volume aparțin aceluiași autor. Este vorba de inconsecvență sau de disponibilitate? Răspunsul este „morală“ acestui articol.

Sunetul odihnei aduce o totală detașare de convenția prozodică (excepție: **Ochi de lună**), astfel încît un text precum **Amintire de copil** are și grafic forma poemului în proză. Convenția prozodică a dispărut, nu însă și grija (exacerbată chiar) pentru cuvînt; „prozaismul“ unor texte este și el deliberat, precum convenția prozodică din primul volum.

Schimbarea fundamentală nu este cea a mijloacelor, ci a înțelegerii poeziei. Dacă primul volum obiectiva o experiență estetică, **Sunetul odihnei** trebuie privit ca alt tip de experiență: gnoseologică. Poetul prezintă aici insolite proverbe inventate, subintitlîndu-și volumul: **Prologuri**. De ce? Poate pentru a sugera teama de discursivitate; poate din convingerea că poezia nu trebuie să dea răspunsuri ci, cel mult, să pună probleme. Interogațiile retorice din texte precum **Cine? și numai cine a ascultat. Cum să se piardă, De cine uitată odihna** s.a. sînt expresia experienței gnoseologice de care vorbeam.

Este de înțeles că noua experiență a determinat și o nouă atitudine față de instrumentalul lingvistic, funcția de comunicare trecînd pe primul plan. Interesant este cum intenția gnomică nu alterează emoția. Găsim chiar în primul poem o frumoasă imagine: „și numai cine a ascultat / cîntecul pietrei de diamant cu inima / șlefuită în nopți de cărbune...“ Dar ceea ce frapă este raritatea verbală. Iată un poem ostentativ nominal: „umbre în jurul călcîiului, / lumină țîșnînd din vulnerabil / și alergări solare, / umbre trase pe orbite măsurînd / creșterea și descreșterea, / umbre mereu ade-

menite de înțelegerea / luminii și cîntecul lor umed și amăgitor / răcorînd odihna pînă la tulburarea / pașilor“.

În primul volum Miron Georgescu părea să la cunoștință plenară cu instrumentalul lingvistic, verificîndu-i toate sunurile și toate virtuțile eufonice, precum violonistul ce-și acordează vioara înainte de concert. În cel de-al treilea volum (**Demnitatea ochiului**, Ed. Albatros), poetul vorbește despre cuvinte (un ciclu întreg se intitulează **Banchetul rostirii**; el era de altfel anunțat de poemul **Noaptea vorbită** din volumul precedent). Cuvîntul (și, implicit, tăcerea) devine temă a poeziei, chiar încordarea existențială fiind asociată cu logosul, ca în poemul **Rostire de cuvînt**. Experiența pe care o găsim în acest volum, diferită de celelalte două și mult mai gravă, este cea existențială.

În acest volum poetul s-a angajat pe un drum cu rezultate mult mai puțin spectaculoase. Experiența gnoseologică rămîne și aici dominantă (și nu cu rezultate notabile: **Rostire de pîrînte** conține un „gnomism“ facil) dar se întreprinde clar că Miron Georgescu a optat pentru poezia ca experiență existențială.

Al patrulea volum al poetului (**Mamagruia**, Ed. Albatros) este o insolită reînnoire a folclorului; nu însă la aspectul formal, ca în 1972, ci la sensurile lui ascunse și prea puțin cunoscute. Poetul exploatează aici implicațiile inițiatice ale unui vechi eres autohton, de origine orientală, se pare, de vreme ce se întîlnește încă în Iran, la „sufi“. Este un exorcism păgîn, anterior creștinismul, conservat în folclorul medical.

Volumul este structurat în trei secțiuni, cea mai amplă fiind **Prima numărătoare**, încadrată de **Prolog** și **Mamagruia**. În folclorul românesc există credința în efectul terapeutic al **numărătorii**; implicațiile magice ale numerelor au fost deseori exploatare liric, dar nu și ale numărătorii (practicată mult în aria orientală).

Esoterismul de sorgînte folclorică este investit cu valențe inițiatice în **Mamagruia**; ilustrativă este sugerarea inexistenței unei a doua numărători. Placheta **Sunetul odihnei** era subintitlă **Prologuri**, sugerînd aceeași inutilitate a continuării unui exercițiu spiritual deja sugerat. Numărătoarea aceasta, cu sensul mai propriu de **enumerare**, este preluată

din descintele străvechi, pe care specialiștii le consideră printre cele mai vechi creații folclorice. Fascinantă în aceste enumerări este credința în virtuțile rostirii, ale punerii în rost cum ar spune un filosof contemporan.

Atmosfera incantațiilor magice din descintele folclorice este păstrată inteligent de poet. În primul rînd, titlul cărții implică o mare doză de echivoc. Numele Gruia pare forma de feminin obținută prin derivare de la **grui**. Dar Gruia la rîndu-i ambiguu, fiind ambigen: în plus, asocierea lui cu un substantiv feminin și scrierea într-un singur cuvînt **sporesc**, la rîndul lor, echivocul.

Ambiguitatea este păstrată și la nivel tematic. Regnul mineral nu este numărat, ci numai organisme vii; Mamagruia face aluzie atît la regnul vegetal, cît și la cel animal. Dar ea aparține, în volum, mineralului, sugerînd astfel perenitatea. Aceasta este a izvorului, a zămislirii (vezi textul V din **Prima numărătoare**), ceea ce îmi pare o subtilă replică la **Oul dogmatic** al lui Ion Barbu.

Acest volum încheie organic un ciclu al poeziei lui Miron Georgescu, autor (după un prim volum în care s-a eliberat de prozodică exacerbind-o) a trei poeme ample, de dimensiunile unei plachete: **Sunetul odihnei**, **Demnitatea ochiului**, **Mamagruia**.

La capătul articolului nu putem să nu ne oprim asupra evoluției paradoxale a acestui autor. De obicei, experiența formală încheie o carieră poetică; la Miron Georgescu a inaugurat-o. Cauza poate sta în debutul tardiv al autorului; nu avem nici o garanție că ordinea apariției volumelor coincide cu cea a scrierii lor.

Primul volum îl încadra pe Miron Georgescu într-o serie ce-l cuprinde pe Dimov și Brumaru; dar încadrarea aceasta este decizivă de celelalte volume. Dacă în primul se putea vorbi de un exces de literatură în sensul de meșteșug, în celelalte frapăază tocmai lipsa „poetizării“ tradiționale. Manierismul atrage inevitabil atenția asupra formei, declanșînd reacția împotriva ei. Miron Georgescu a reluat, deliberat poate, drumul poeziei moderne.

Mircea Scarlat

Eugen Jebeleanu și critica

In prefața care însoțește antologia textelor critice referitoare la poezia lui Eugen Jebeleanu*, Lucian Raicu remarcă felul special, neobișnuit al acestei poezii de a stimula toate cele trei modalități de abordare critică: cea de impunere și susținere, cea de integrare, de recuperare, „garantată de simțul selectiv al valorilor”, și cea de interpretare, de adâncire și explicare. În perioada debutului, autoritățile incontestabile ca E. Lovinescu sau Pompiliu Constantinescu intuiesc în tânărul poet vocația excepțională, prin capacitatea de radiografiere și rafinamentul gustului lor literar anticipând surprinzător evoluția lui ulterioară sau o stimulează în anume direcții ale ei, provocând o mai pătrunzătoare cunoaștere de sine a poetului. Diagnosticile puse de E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu și, așa adăuga după lectura celor două articole prezentate în antologie, pe Octav Șuluțiu, sînt nu numai exacte în raport cu volumul în cauză (*Înimi sub abii*), dar, așa cum subliniază Lucian Raicu, ele sînt valabile și pentru *Elegie pentru floarea secerată* sau *Hanibal*. Critica de integrare, de evaluare exigentă, obiectivă a creației din deceniul șase, epocă de confuzii și de nesiguranță a aprecierilor literare, și-a exercitat funcția abia în deceniul al șaptelea, după apariția *Elegiei pentru floarea secerată* și, mai ales, în deceniul al optulea după *Hanibal*. Cercetînd bibliografia indicată de autorul antologiei la finele cărții se constată că din perioada marilor poeme *În satul lui Sahia*, *Bălcescu*, *Surisul Hiroșimei*, cu excepția unor analize semnate de Mihai Gafița, Paul Georgescu, Georgeta Horodincă, majoritatea textelor critice sînt simple cronici, consemnări entuziaste ale aparițiilor sau cîteva articole ocazionale. Abia după

* Eugen Jebeleanu interpretat de... Antologie, prefață și bibliografie de Lucian Raicu. Tabel cronologic de Cornel Simionescu. Editura Eminescu, colecția „Biblioteca critică”.

1967 începe cu adevărat procesul de valorificare a creației anterioare, existînd perspectiva unei noi înfățișări a poeziei lui Eugen Jebeleanu.

Plutonul de critici a urmărit consecvent evoluția acestei opere nu de puține ori surprinzătoare, chiar dacă instrumentele ei de investigație au fost vremelnice mai rudimentare sau chiar greșite. Însă o reală apreciere n-a fost posibilă decît tîrziu, cînd poetul însuși a oferit o imagine de rară noblete poetică și impresionantă ținută morală. Lucian Raicu face o observație extrem de interesantă privitoare la forța de dominație a operei, care reușește să imprime oricărui critic un ton particular, „o fervoare”, determinîndu-l o participare patetică la comentariu. Opera exercită asupra exegetului „o constrîngere emoțională” și a vorbi despre ea strict profesional pare o impietate, o eroare în orice caz de înțelegere. Critica se contaminează de „zbaterea ei lăuntrică”, după cuvintele lui Pompiliu Constantinescu. Motivația o găsește Lucian Raicu în studiul său din *Practica scrisului și experiența lecturii*, reprodus în antologie: „Atingînd zone de hotar ale sentimentului și ale reflecției existențiale, în care poezia încetează de a mai «exprima» pur și simplu o realitate ori de a simboliza prin indicații stilistice, prin metaforă etc., spre a deveni ea însăși trăire directă, prelungire a trupului viu, elegiile lui Eugen Jebeleanu nu se pot străbate cu o privire detașată, ci numai cu o adîncă și totală implicare.”

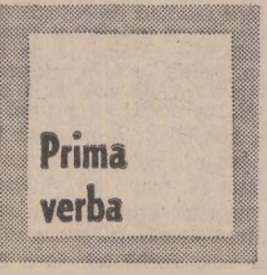
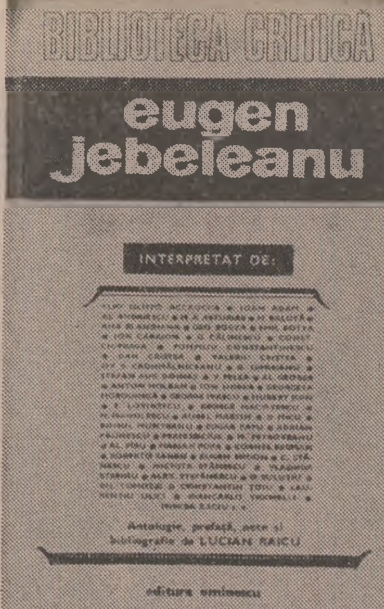
Această calitate de a fi „trăire directă”, sau, cum spune Edgar Papu, „o reabilitare a sensibilității” pe care o are poezia lui Eugen Jebeleanu constituie, de altfel, unul din elementele ei de omogenitate. Istoria ei a cunoscut schimbări (de obiect, de ton). Între poemele debutului și *Surisul Hiroșimei* s-a petrecut o modificare substanțială, între *Surisul Hiroșimei* și *Elegie pentru floarea secerată* s-a petrecut o altă. Criticii care s-au ocupat de interpretarea și analiza

operei lui Eugen Jebeleanu s-au întrebăbat ce legătură este între lirismul lucid, înfrînat, între expresia abruptă și stilul eliptic, cu influențe ale ermetismului barbian din primele volume și poemul-reportaj (*În satul lui Sahia*) sau romantic-poem dramatic *Surisul Hiroșimei*, „cantată tragică” (M. Petroveanu), ce legătură este între vizionarismul acestuia din urmă și universul sfîșietor al suferinței intime din *Elegie...*? Cu aceste întrebări se lansează oricare din studiile dedicate creației lui Eugen Jebeleanu. Eugen Simion, Edgar Papu, Ștefan Aug. Doinaș, Valeriu Cristea, Nicolae Balotă, și, nu în cele din urmă, Lucian Raicu (pînă acum cel mai pătrunzător exeget al poetului) caută să distingă elementele de unitate, obsesiile fundamentale pe care s-a clădit o operă aparent discontinuă. Ștefan Aug. Doinaș urmărește grupurile de imagini dominante și descoperă patru: cele ce surprind trecerea temporală, cele ce exprimă familiaritatea cu moartea, imaginile revoltei și cele ale vieții active și triumfătoare. Ele se regăsesc în toate etapele creației și oferă expresia unei voci unice. Eugen Simion fixează cu fină percepție critică miturile centrale ale poeziei lui Eugen Jebeleanu în adevăr și istorie, primul dezvoltînd angajamentul moral pe care poetul l-a imprimat mereu versurilor sale, concepția lui despre poezie ca act de responsabilitate, iar cel de-al doilea stîrnind sentimentul de revoltă, de revendicare și dorința de a ajunge la substratul tragic al evenimentelor. Marcel Mihalăș vorbește despre cele două „elemente dinamice” ale poeziei autorului lui *Hanibal*: timpul și imperativul moral. Lucian Raicu atrage atenția asupra forței de șoc pe care poezia aceasta o degajă, forță datorită descoperirii unei „identități de substrat, mergînd pînă la confuzia de planuri, dintre accidentele tragice în ordinea firii (moartea înainte de toate) și nele-

giuirile, opresiunile, crimele comise la scara umană și socială, cu un coeficient ridicat de răspundere și culpă individuală.” El demonstrează că E. Jebeleanu „refuză să distingă între suferința provocată de fatalitate și cea provocată de o conjunctură precis identificabilă”, suprema nedreptate fiind în poezia sa moartea, conchide criticul. Tragismul colectiv și cel individual sînt trăite în egală intensitate, și nu poți să nu observi citind versurile din *Hanibal* capacitatea poetului de a nu cobori în tonalitate minoră cînd vorbește de drama omenească intimă a pierderii vieții și de a nu deveni grandilocvent cînd vorbește de necesara revoltă împotriva nedreptății suferite de o colectivitate umană.

Ceea ce reiese din antologia alcătuită de Lucian Raicu este că poezia lui Eugen Jebeleanu și-a cîștigat în toate etapele ei atenția criticilor — a unor critici entuziaști și lucizi totodată și chiar dacă ea nu a fost încă explorată în profunzime, ci doar i s-au schițat variate grile de lectură, ea a intrat în conștiința criticii ca o operă unitară, copleșitoare prin examenul etic aplicat destinului istoric și prin confesiunea unei firi căreia natura nu l-a dăruit șansa izolării în sine, șansa odihnei în lumea interioară, a unei firi mereu solicitate de marile probleme morale ale umanității.

Dana Dumitriu

Prima verba

Din noul val

● PROMOTIA '80 sau promoția deceniului al noulea sau promoția penultimului deceniu al veacului al XX-lea sau penultima promoție a veacului al XX-lea și-a călcat viteza de înaintare conform criteriului de timp ce o așteaptă și ia că-și face apariția mai devreme decît ne-am fi așteptat, încă din 1977, prin Petru Romoșan, pentru ca în 1979 plutonul ei de avangardă să fi și ocupat o poziție strategică de care, nu mă indoiesc, grosul promoției se va folosi cu perfectă îndreptățire. Emil Hurezeanu, Liviu Ioan Stoiciu, Aurel Panța, Matei Vișniec, Eugen Suciu, probabil și alții, au de-acum prima carte sub teacuri. Ne vom opri, cînd va fi cazul, asupra lor. Deocamdată lăsam să se abată asupra-ne *Ninsoarea electrică* (Ed. Cartea Românească) a celui mai recent ambasador al acestei promoții care venind devine: **TRAIAN T. COȘOVEI**. Noutatea poeziilor sale se bizuie pe reordonarea unor calități vechi. Fenomenul este firesc și, dacă socotim bine, caracterizează orice început de timp poetic. De data aceasta calitățile vechi, existînd dispar și așezate acum într-o ecuație poetică comună, sînt: reabilitarea realului în interiorul imaginarului ca la suprarealiști, sancționarea afectării intimiste, a lirismului pur simultan cu ridicarea subiectivității într-un baroc cosmic ca în poezia anglo-americană din deceniul al treilea și propulsarea unei retorici sincopat-discursive, insinuante și aluzive, ca la expresioniști. Toate acestea trecute prin sensibilitatea tânărului poet dar formulate într-o dicțiune de ucenic ascultător la rostirea mai nouă a lui Nichita Stănescu. Iată un exemplu, o „stare de spirit” de o robustă expresivitate, personală ordonare a calităților de care vorbeam, sugestivă și nu lipsită de adîncime în revolta ei ontologică: „Aproape se putea înota prin parfumul de / trandafiri și vase de aramă —

/ pe scara de piatră / un gobelin îi cîntărea pe cei drepți — / un fel de întineric bătea în orașul pustiu ca un tunel / abandonat sub Canalul Minecii. / Trop, trop, — făceau frunzele metalice căzînd peste oraș... / trop, trop / trop, trop / făceau potcoavele căzute una cite una / din trupul meu îmbătrînit sub șenila evenimentelor. // Deasupra mea / timpul se prăbușește cu beregata sufocată de secunde — / (e un fel de ploaie, e un fel de ninsoare / peste cupola verde a ierbi...) / trop, trop / trop, trop / urcă un cîntec de leagăn / subîntind sticla ferestrei / pentru inima mea de cruciat adormită în virful lancei. // Noi ne ascundeam într-un fel de acvariu cu perdele trase / mereu așteptînd, mereu pîndind să se-nîmple ceva / atînsî numai de scheletele inteligente ale delfinilor. // Pe pavajul ud nopțile coborau cu zgomote surde — trop, trop / trop, trop / făceau potcoavele căzînd una cite una / din trupul meu îmbătrînit sub șenila evenimentelor. // Nu trec decît secunde — / ingeri albi parasutați la punct fix, / mîrșăluind cu cizme grele peste acoperișuri de fier. / E un fel de ploaie, e un fel de ninsoare. Cineva trece peste noi / singerind sticla ferestrei unde gîtul tău lung / așteaptă căderea razelor de lună. Și ia-te acum un alt exemplu de care poetul trebuie să se ferească întrucît nu reprezintă decît o inexpressivă păștișă stănesciană; citez, din decență, fragmentar: „El este cu totul și cu totul de aur, / el este cu totul și cu totul din piatră — / el stă singur cu piatra și cu aurul și / singur în moarte de o mie de ani. / O, moarte pentru leneșa curgere a pietrei! / O, moarte pentru leneșa decădere a metalului! / O, moarte — încremenire în frescă — sub care / se zbate încremenirea pietrei și a metalului!”

Sînt numeroase poemele în această carte ce atestă talentul neîndoielnic al au-

torului lor: dezinvoltura frazării, de o perfidă oralitate, imaginația producătoare de asociațiuni îndrăznețe, suplețea trecerii lor de la un șir de imagini la altul sînt, incontestabil, dovezi ale unei dispoziții poetice puțin obișnuite. Nu-i mai puțin însă adevărat că o anume monotonie riscă să obosească lectura și că, în genere, miza poemelor nu pare a fi deocamdată prea ambițioasă, dincolo de planul strict sonor. Dar, mi se va spune, miza cea mai înaltă a unei poezii nu poate fi alta decît poezia însăși. Just. Chiar despre asta era vorba. Apelul imagistic al poetului este, poate, sensul cel mai elocvent al discursului său, uneori cu întimplări din categoria fenomenelor de falsă memorie, de regulă însă personal și exercsat cu consecvență. Dilatarea poemelor nu e încă un impediment în calea poetului dar, cuplată cu diminuarea semnificației, poate deveni. Poetul are totuși să-și reprime mult prea marea poftă de a vorbi. Spre a ajunge la concentrarea acestor „vicleim” care, în ciuda reminiscentelor din alții, fatale într-un proces de reordonare în fază încă de început, impune prin semnificație și poeticitatea expresiei: „Mi-am întîlnit ingerul lincezînd undeva / pe strada Covaci printre tinerii cu case-tofoane, / dimineața, cînd orașul abia se mai vede printre spiralele norilor // Mi-a spus: / «...nu par să fi auzit de afacerea Watergate — / mi-a spus în timp ce ne sorbeam ceaiul într-o cană de tablă — / și nici despre bombe cu gîrgărițe, / nici despre bombe cu orez, / cu vodcă, cu ceapă, cu cirje papale, cu sansonete, / cu macaroane, cu cafea, cu păcură, cu eschimosi, / cu mostre de sol lunar, cu...» // Între timp ingerul a murit / ronțînd banane uscate (măturătorii l-au acoperit / dimineața cu frunze după ce au umplut din penele lui / perna pe care vor visa nevestele mirosînd a stație de benzină). / Stau de vorbă cu noul inger / venit să-mi prezinte / scrisorile de acreditare. / Noul inger are roșături de la raniță / și de la sacul de merinde — noul inger are o casă / pe care speră s-o revadă. // Noul inger îi place să vorbească despre femei și / mă gîndesc că vom avea cîteva veacuri de pace”.

Traian T. Coșovei debutează mai mult decît promițător. Am sentimentul, totuși, că el „este mai mult decît pare”.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 13.IX.1973 — a murit Vasile Văduva (n. 1938)
- 13.IX.1976 — a murit George Buznea (n. 1903)
- 14.IX.1850 — s-a născut Sofia Nădejde (m. 1946)
- 14.IX.1906 — s-a născut Emil Vorn (m. 1979)
- 14.IX.1923 — s-a născut Igor Grinevič
- 14.IX.1931 — s-a născut Mihael Tunaru
- 15.IX.1895 — s-a născut folcloristul Gh. N. Dumitrescu-Eliștița
- 15.IX.1911 — s-a născut Emil Botta (m. 1977)
- 15.IX.1938 — s-a născut Marian Popa
- 15.IX.1939 — a apărut pînă în 5.XII.1939, sub conducerea lui Ștefan Popescu, revista „Cadran”
- 15.IX.1977 — a murit Ovidiu Coțuș (n. 1928)
- 16.IX.1910 — s-a născut Victor V. Martinescu
- 16.IX.1927 — s-a născut Nicolae Dumbravă
- 16.IX.1937 — s-a născut Victoria Ana Tăușan
- 17.IX.1898 — s-a născut Marcel Olinescu
- 17.IX.1902 — s-a născut Octav Livezeanu (m. 1975)
- 17.IX.1918 — s-a născut Veronica Russe
- 17.IX.1921 — s-a născut Tib Treținescu (m. 1977)
- 17.IX.1925 — s-a născut Gica Iuteș
- 17.IX.1939 — s-a născut Nicolae Ioana
- 18.IX.1918 — s-a născut Igor Blok
- 18.IX.1924 — s-a născut Stelian Filip
- 18.IX.1931 — s-a născut Valeriu Sirbu
- 18.IX.1967 — a murit Tudor Șolmaru (n. 1898)
- 18.IX.1882 — s-a născut Ion Agăr-biceanu (m. 1963)
- 19.IX.1922 — s-a născut Maftenyl Erik
- 19.IX.1958 — s-a născut Sorin Mărculescu
- 19.IX.1973 — a murit George Popa (n. 1912)
- 20.IX.1901 — s-a născut Bacikl Liubomir Gheorghe (m. 1970)
- 20.IX.1909 — a murit Gheorghe din Moldova (Gheorghe Kernbach, n. 1859)

Méliusz

INTR-O carte a rememoriilor, a confesiunilor de atelier, a profesiunii de ereditate, în **Cafeneaua iluziilor**, Meliusz József închină un număr de pagini patetice înțelegătoare unor oameni-punte, unor creatori, în același timp mari mijlocitori de cultură între români și maghiari. Sunt pagini în care se evocă personalitatea și munca de viață a regretatului Franyó Zoltán, spiritul revoluționar atât de comprehensiv al lui Gaál Gábor, ginditorul, animatorul lui cid al revistei „Korunk”, criticul privit într-o perspectivă comună cu Lovinescu Perpersicius, ori Călinescu, după cum sunt pagini de evocare a unor mari prieteni români ai lui Meliusz: un Zaharia Stancu, un Geo Bogza, un E. Jebeleanu și alții. Pe el însuși, autorul acelor frumoase pagini de rememorare, de comunicare, vedem împreună cu prietenii și comilitoni săi într-o galerie în care maeștrii și discipoli devin egali, în care poezii și prozatori de diferite limbi sunt egal îndreptățiți la o dreaptă cinstire, a unei adevărate republici a literelor. În această galerie a oamenilor de seamă ai cuvintului, locul lui Meliusz József este printre marii mărturisitori de conștiință ai secolului.

Într-una din acele ample țesături poetice care alcătuiesc ciclul elegiac din **Arena**, în care poetul Meliusz — ajuns pe înaltul platou al creației sale — a înscris teribilul lamento al omului din secolul marilor încercări, tragedii și speranțe, a XX-lea, într-o **Tirzie elegie pentru Aloc** întorcându-se asupra vieții sale, poetul mărturisește: „eu am trăit din fascinație de când am fost zvirlit / pe acest pământ

Sentiment

IN PRIMUL rînd aș dori să aduc la cunoștință domniilor voștri cu tact dacă se poate, că prietenul nostru, sărbătoritul, nu se dă în vînt după ceremonii, asta fără doar și poate. Ba, mai mult, se cuvine să vă spun că de multă vreme îi privește cu suspiciune pe oratorii asudind de entuziasm și pe care aplaudă cu un zîmbet iluminat alcătuind colective cu nuanțe de toate felurile. S-a întîlnit încă în vremea copilăriei sale, topită în negura cetii și devenită istorie și literatură, cu primul simțămînt în care l-a fost zdruncinată încrederea. Era un cuvînt, mai bine zis un zîmbet și mai presus de toate, o revelație îndărtată, căreia nu a găsit acoperirea necesară în simțăminte adevărate. N-am să neg, prieteni, că acea vorbă mincinoasă sau, dacă vreți, acel zîmbet erau aninate inițial de muștața paternă de funcționar al județului, tată, mulțumit și împăcat cu lumea într-o seară liniștită, năpădită de parfumul liliacului în floare, pe veranda aceluiași căsuțe proaspăt construite, din orașul grădinar; și, mai exact, cu câteva zile înainte de izbucnirea primului război mondial.

Din această pricină vă declar — și, în dată, vă cer iertare pentru că tulburăm ceremonia — că Meliusz nu are 70 de ani pentru că scriitorul și matadorul Meliusz József s-a intrupat în rîstimpul lui burător în care a realizat de timpuriu cu stupoare ce e lumea. În clipa de istorie a minunat de mincinoaselor timpuri de pace, cînd vremea piinilor albe cîntă roșii morii și-a aflat sfîrșitul. Atunci, sîmîntă căzînd pe stîncă și împîlîntat, din ea încolțit statura sa verticală și zveltă din ziua de azi, atât trupească cît și sufletească. Meliusz s-a născut într-un imperiu al Europei Centrale, o putere despicată care mulți crezură îndelung că e o stîncă și pe care el a numit-o fără drept de apel ca fiind nu patria unei națiuni sau unei naționalități, ci doar a unor indivizi asociați în jurul strachinii cu cărnurile grase, care s-au dezis de obîrșia lor.

Dar, prieteni, trebuie să conțenească și adevărurilor omenești, sociale, literare revelate de Meliusz, șir pe care nici măcar nu l-am început cum se cuvine. Pentru că zadarnic aș începe să înșir acum comori de înțelegere pe care le-a cristalizat și care re-și au locul în oricare mare literatură domniile voștre n-ați putea pătrunde ro-

O mare conștiință

CU APROAPE patru decenii în urmă, pe străzile Timișoarei, l-am întîlnit pentru prima oară pe Meliusz József. Cu conștiința sfișiată de ororile războiului, de înspăimîntătoarele crime ale fascismului care pătau omul și istoria lui, el maghiar, eu român, ne-am strîns mina, salutînd cu încredere viitorul.

Nu știam atunci că va veni ziua cînd, la șaptezeci de ani, noi, scriitorii din România socialistă, îi vom spune lui Meliusz József: „La mulți ani, frate al nostru!”

Un vers al lui Meliusz sună astfel: „Ah! cîte agonisește timpul pînă s-ajungi a vieții iarnă. Aloe!”

Cîte un a agonisit timpul lui Meliusz! Cînd îi citești opera, cînd îl ascuți, cînd îl vezi, îți dai seama că ai în față o mare conștiință umană, un om care adunînd experiență și cultură, orînduite pe darurile strălucitoare cu care l-a înzestrat natura, a înțeles că poetul are un rost, o misiune în această lume, că are de spus un cuvînt greu timpului său, care este trecut, prezent și viitor. Și l-a spus. Talentatul poet, prozator, gazetar Meliusz, vreme de mai bine de cincizeci de ani a dialogat cu el însuși, cu semenii lui, cu epoca lui, a pătruns în dialectica celor ce se întîmplă în jurul lui și niciodată nu a tăcut. Într-un fel sau altul, și-a rostît încrederea într-o lume mai frumoasă, în omul pe care el însuși a vrut să-l întruchipeze, în adevăr.

Sensul prieteniei noastre

CEL pe care ați binevoit a-l premia astăzi s-a străduit în van ca acest act de premiere să se desfășoare cu cea mai mare discreție, fără festivități publice, fără discursuri și fără răspunsul bilbiit al laureatului.

Și iată-l în fața dumneavoastră, cuprins de jenă și de îndoieli. Oare nu este el obiectul unei confuzii? Oare merită el această cinstire cu totul deosebită, cînd pe el însuși îl cuprinde îndoiala: dacă ceea ce a făcut și ceea ce a scris în decursul unei jumătăți de veac prezintă într-adevăr vreo valoare? Oare astfel de festivități ale literaturii, ca și cea de azi, nu sînt simple evenimente trecătoare? Știm cu toții prea bine că da, ele sînt efemere. Premiatal însă, față în față cu situația în care se află acum și aici, în ciuda dorinței sale, nu are încotro, trebuie să mărturisească în public, pe cît e capabil, fără jenă, fără sfișală, ba chiar cu cea mai sinceră bucurie: mulțumește din tot sufletul pentru această cinstire, de care are parte, oricît de trecătoare ar fi ea. Aceasta înseamnă că laureatul este pe deplin conștient de semnificația spirituală, etică și socială a prezentului moment public. Mulțumesc deci Consiliului Uniunii Scriitorilor, care a acceptat fără discuții — o satisfacție reală a laureatului! — propunerea tovarășului președinte George Macovescu, de a conferi celui ce se află în fața dumneavoastră Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România pe anul 1979. Mulțumesc pentru cuvintele auzite cu emoție acum, aici. Mulțumesc traducătorilor mei români, ca și criticilor cărților mele traduse în românește, fără de care noi nu am fi prezenți acum și aici împreună.

Premiatul anului 1979 este deplin conștient de importanța faptului că, după premiarea în 1977 a marelui poet Alexandru Philippide, și în anul 1978 a marelui Geo Bogza, această cinstire a revenit în acest an unui scriitor maghiar din România. Un scriitor care se definește printr-o dublă realitate, care este una — dar nicidecum cu cele două fețe ale lui Ianus! — și anume că aparține organic literaturii din Republica Socialistă România, aparținînd totodată literaturii maghiare. Mai simplu și exact spus: este scriitor maghiar din România. Acestei constatări sociologice seci îi dă viața, o transpune în planul trăirii, al eticii și al sentimentelor, al istoriei și al literaturii trăite împreună, însuși faptul prieteniei. Pe premiatal de

Cu armele fine și delicate ale poeziei — dar cu atât mai redutabile — Meliusz s-a impus în lumea literelor din această țară și prin aceasta și pe plan european ca o vibrantă conștiință poetică antifascistă și comunistă, pe care nimeni și nimic nu a putut să o împiedice să-și facă auzite credințele ei.

Mă tem de cuvintele mari, sonore. Cînd le rostesc, caut să le dau acoperirea totală. De data aceasta, știind că am întreaga acoperire în aur pur, nu mă pot opri să afirm că istoria relațiilor dintre români și maghiarii din țara noastră a fost și este hrănită din plin de forța și înțelepciunea acestei conștiințe umane, comuniste care este Meliusz, de capacitatea acestui scriitor de a înțelege, în trecut și astăzi, că numai o conviețuire frățească între toți cei care trăim în România asigură dezvoltarea materială și spirituală a tuturor, indiferent de limba pe care o vorbim și în care scriem. Această înțelegere, Meliusz a așezat-o în faptele sale. Întreaga-i operă stă drept mărturie.

Scriitorii din România socialistă sărbătoresc și onorează această conștiință poetică, de o înaltă vibrație, acest om al cetății noastre, al extraordinarelor vremuri pe care le trăim. Gestul este expresia stimei și dragostei colegiale acordate distinsului lor coleg, Meliusz József.

George Macovescu

azi îl leagă — în afară de prietenii săi scriitori maghiari, și cîțiva confrăți din Europa mai largă — îl leagă, spuneam, cele mai intime sentimente și concordante spirituale și etice de acei scriitori români în care el și-a găsit — și cu el prietenii lui maghiari de pretutindeni, ca și din alte națiuni și literaturi — oglindirea fidelă a aspirațiilor, a personalității lor morale. Mai bine zis, în acești prieteni români, în opera și faptele lor, ei iubesc și stimează o calitate similară cu a lor: identitatea cu ei înșiși, cu factura limbii și conștiinței lor naționale, de a fi scriitori maghiari, purtătorii unei structuri interioare a unui popor trecut prin amare suferințe istorice seculare. Ca și poporul român, căruia prietenii noștri scriitori îi sînt suflarea din sufletul lui, prietenii mei dragi din acest secol nu mai puțin zburciunat decît cele anterioare. Pe acești confrăți români, laureatul de azi nu i-a renegat și nu-i va renega niciodată, așa cum nici ei nu l-au renegat și nu-l vor renega pe prietenul maghiar. Stima noastră, sentimentele noastre reciproce, etica noastră nu sînt un loc comun. Mai mult, ele sînt un exemplu în acest secol. Și mai ales la sfîrșitul acestui secol, cînd pe tot globul pămîntesc, și de parte de noi și mai aproape de noi, ne înspăimîntă strigătele de ajutor, singele și flăcările dezastrelor provocate nu numai de lacomia economică, dar și de ura națională, de șovinism, de dispreț, de ingimfare, de beția stupidă naționalistă și de instinctul darwinist primar sau rafinat de dominație, dar unde asistăm pe de altă parte și la o luptă-născătoare de literatura revoltei, de o etică nouă, umanistă, democratică, de prietenii — o luptă pentru păstrarea identității naționale și egalității, pentru libertate.

Prietenia noastră vine din străfundul istoriei, din suferințe identice de-a lungul secolelor, deceniilor, anilor rămași în urma noastră. Catedrala amintirilor noastre e o necropolă. Exemplul prieteniei noastre ar trebui să fie grăitor...

Ce avem de făcut? Să stăm solidar de veghe. Să ne păstrăm și mai departe identitatea cu individualitatea noastră de creatori, de făuritori ai limbii noastre dragi. Cea română și cea maghiară. Care la rîndul lor ne-au creat și ne crează permanent.

Încă o dată: vă mulțumesc tuturor.

Méliusz József

József în spațiul celebrării

greu încercat / și erunt lovit / și pentru asta am plătit nu glumă. O voce gravă, bărbătească, se face auzită în cuvintele acestea, ca și în toate cele ce alcătuiesc cartea de poezie din care le-am extras. Vocea unui Ulise modern, întors din aventurile veacului, din periplul pe care l-a întreprins împreună cu mulți alții, abia întrezărit azi prin perdelele de apă ale amintirii. Voce a pasiunii: fascinațiile mărturisite îi conferă înaltul grad de ferovare. În „arena” secolului, poetul nu e doar un spectator detașat-amuzat-mișcat. El s-a vrut dintru început părtaş la luptele care nu erau nicicum jocuri, și care făceau din solul „arenei”, un „pământ” greu încercat. Căci ce este această „Arenă” dacă nu însuși spațiul Istoriei? Despre istorie, Méliusz József știe atât de multe câte poate ști un fiu al veacului acesta, pe care nu o dată îl numește „măreț” și „singeros”. El însuși, poetul, mărturisește: „...în glasul poemului se recunoaște istoria”. Glasul poemului imprumută unei istorii uneori foarte zgomotoșe-elovente, alteori foarte făcute, clamorile și surdinele sale. Ca și bătrînul cronicar, și totuși, spre deosebire de el, poetul a suferit povara vremurilor dar, totodată, s-a vrut deasupra lor. Chiar discursul său liric este mărturia unei conștiințe triumfătoare ce se înalță deasupra eșecurilor, a disperărilor, a însinguratelor amintiri. A spune istoria înseamnă a face ordine în haosul Arenei. Și, fără îndoială, Ulise întors din focul Troiei și din adâncurile mării, devenind cîntare, s-a curățit de orice zgură a amintirii și, într-un fel poetic, s-a mintuit.

Recunoaște în Arena lui Méliusz urmele unor grele răni. Poezia aceasta s-a intru-

pat în bună parte din jale și revoltă. Amintirile înseși sint cietrice care trădează traumele: „...o groznică poveste a săpat în oglinda de ceață / a creierului meu nevindecate răni: / Istoria”. Istoria l-a obsedat — sau, ca să folosim cuvîntul său —, l-a fascinat pe poet, încă din tinerețe. Primul său volum (publicat în 1945, după ce avea în urmă cincisprezece ani de literatură), acel **Cîntec despre anul 1437** este o cronică poetică a răscoalei, o evocare a Bobilnei. Chiar înainte de acest poem, versurile lui Méliusz (**Înainte de furtună. În furtună. Parisul involburat. Speranța noastră**) sint purtate de o mare istorică. De altfel, în publicistica sa, nu mai puțin decît în poezia sa, se fac simțite furtunile epocii. Poetul s-a constituit pe sine ca o conștiință-martor a istoriei.

ÎN 1946 îi apare lui Méliusz József un jurnal de călătorie, **Destin și simbol**, jurnalul unui periplu în interiorul frumoaselor meleaguri ardeleni, făcut într-un an al marilor încercări ale războiului. Spirit deschis, generos, dăruit cu virtutea participării simpatetice, a înțelegerei celor mai diverse stări, fapte, mentalități, scriitorul este un pelerin exemplar. Peregrinajul său transilvanian înscris în cartea sa devine o încercare de a exorciza demonii timpului, de a uita presiunea lor zilnică. Călătoria dobindește, în mai multe sensuri, o valoare care nu mai e doar aceea simplă, turistică. Ea se încarcă cu stigmele destinului. Peregrinând prin Transilvania scriitorul descoperă oameni, locuri și fapte care sint investite cu demnități simbolice. **Destin și simbol** este, în același timp, un roman „adevărat”, plin de eroi, de locuri ale

omului, și un eseu pasionat, un fel de încercare de a configura geografia spirituală a Transilvaniei prin câteva secțiuni ale ei. Totodată, ea conține, precum numeroase din textele lui Méliusz, un examen de conștiință.

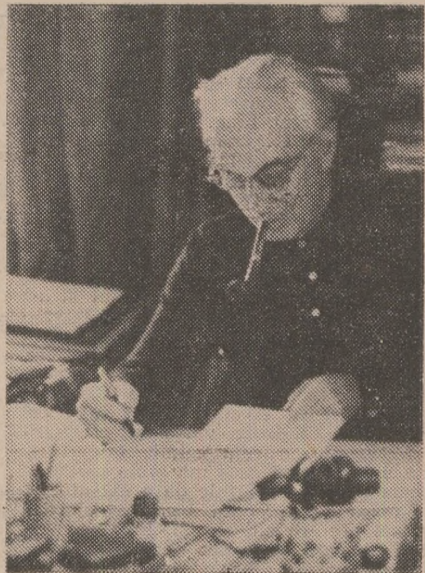
Un asemenea proces al conștiinței, proces deschis contemporanilor, istoriei și stieși apare în amplele poeme, în elegiile din volumul **Arena**. Un poet cu voce profetică judecă istoria. Un poet vizionar de o înaltă conștiință. Căci dincolo de ororile secolului pe care le vedem evocate în elegiile din **Arena**, dincolo de cosmarele, de anxietățile curente ale omului contemporan, sau poate prin ele, răzbate lumina unei lucidități superioare. Într-un secol de grave sciziuni care au tulburat existențele și conștiințele deopotrivă, care au dus la mutații în condiția însăși a omului, era firesc să apară o lirică-examen de conștiință. Nu altceva sint **Elegiile dui-neze**, nici **Waste Land**. De aceasta din urmă, indeosbii, se pot apropia elegiile poetului din **Arena**. Căci ce este „arena” dacă nu un fel de „tărîm pustiu”? Si, totuși, deosebirea este imensă. În poemul lui T.S. Eliot se sfîrșește o lume: „Aceasta este calea pe care se isprăvește lumea”. Omul golit agonizează. În elegiile lui Méliusz, cu toate violentele, cu toată prezența morții, omul se supraviețuiește pe sine. În aceste mari elegii ale conștiinței, poetul atinge o demnitate demnitate lirică. Cu ani în urmă el scria: „Voi a-junge oare / Acolo, / unde as putea fi / Luna fidelă / a lui Whitman și József Attila?” Chiar în **Elegie pentru A**, închinată memoriei lui József Attila, el face auzită vocea străbătut de patosul poetului-profet, sonorile virile ale vocii poeti-

lor Reformației maghiare, avînd amplă respirație whitmaniană și temeritățile imaginarului Avangardei. Dar toate acestea nu sint decît apropieri posibile și nu remniscente, sint experiențe poetice bine asimilate. Discursul liric al lui Méliusz József are un debit uriaș, versetele sint sculptate într-o materie lingvistică dură, ca niste trepte ciclopice. Astfel, de pildă, în fragmentul 3 din **Elegie pentru A** ce poartă drept titlu: **Dreptatea n-am știut că se hrănește cu laptele de iapă al indoielii**, și al cărui prim vers sună astfel: „De-a pururi binecuvîntat bărbatul care-n Rațiune s-a încrezut și căruia sălaş i-a fost și / singură avere Rațiunea”. Pasiunea lui Méliusz este intens cerebrală, pasiune a cugetării care antrenează după ea simțirea. Vehemența sa nemăsurată este alimentată de cunoaștere și este în fond chiar sete neistovită de cunoaștere. Desigur, poezia aceasta nu este doar aventură a cugetului, ci a umanului în întregul său. Cum spunea poetul într-o mai veche poezie a sa: „Numai ceea ce este în întregime omenească rămîne”.

Opera lui Méliusz József, operă a unui mare poet vizionar, om al conștiinței și cuvîntului, va rămîne. Mărturie și judecată a timpului, autobiografie lirică și proiecție parabolică, în **Arena**, epos românesc în **Orasul pierdut în ceață**, rememorară și confesiune în atitea pagini din **Cafeneaua iluziilor** și în **Fără cafeana**, opera aceasta — a bărbatului care a aiuns la o înaltă vîrstă a împlinirilor, a artistului care a pătruns în spațiul ritmic al celebrării — este o construcție exemplară a epocii noastre.

Nicolae Balotă

al fidelității

tu acestui obraz care ne privește în ochi cu îndărătnicie, al sufletului rănit care se ascunde privirii cu ochelari fumurii și nici țelul amărăciunilor înghitite în taină. N-ai putea înțelege pentru ce a fost nevoie ca acest scriitor pe care-l purtăm acum în triumf să aștepte zece, douăzeci, treizeci de ani ca să-i apară cărțile; de ce l-au durut acele rinduri care i-au măcinat sufletul răstimp de zece, douăzeci, treizeci de ani, rinduri scrise despre El, în care se afirma nici mai mult nici mai puțin decît că opera sa este un exemplu strigător la cer al decadentei de sorginte burgheză, al naturalismului și al trivialității. De ce trebuie să conviețuiești în fiecare zi cu îndoiala, chiar și acum, în aceste clipe înălțătoare ale cinstirii, cu îndoiala că s-ar putea ca dreptatea să nu fie de partea noastră, a celor care-l iubim și-i vestim însemnătatea, ci de partea nepăsării, a indolenței care l-a sufocat răstimp de decenii, de partea spiritului mizericordant care l-a radiat zece de ani de-a rîndul de pe năbojul literaturii care dura omenia și cîntea, neîngăduindu-i să-și aibă locul nici printre cei care cărau cărămizile.

Aș dori cu dragă inimă să pot trece sub tăcere nelegiura comisă împotriva lui, dar nu se poate. „Realitatea — împotriva iluziilor!” — iată deviza pe care a enunțat-o, evocînd mai-sus pomenitul parfum de liliac, de la începutul veacului. Și realitatea e că nu știu cine l-a condamnat, dar știu că, la ieșirea din închisoare, s-a putut pune din nou pe picioare legîndu-se de sufletul puternic de patriot al lui Eugen Jebeleanu. Și tot realitate e faptul că putere i-a dat pentru a scrie, în locul îndemmurilor de care l-a lipsit literatura în limba maternă, mai puțin receptivă la noi o bucată de vreme l-a curentele Europei, tocmai curajul lui Geo Bogza și al avangardei românești. Iată unde stă ascunsă încă o comoară: în legătura dintre Méliusz și prietenii săi români. În sufletul lor problema națională e într-adevăr definitiv solutionată, nu se mai cer a fi aduse nici un fel de corecții!

În asemenea ocazii și-n alte multe clipe grele, chiar și atunci cînd mă izbesc cu capul de zidul de beton al nepăsării, îmi vine în minte Méliusz, într-un fel anume, și acest gînd îmi dă putere. Gîndul la cîte a îndurat acest **propovăduitor** de talia lui Gaál Gábor îmi dă putere! Și-n acea clipă tristețea amuțește, pier, căci știu de-

spre el că e vinovat, în persoană, de toate cîte i s-au întimplat. Nimeni altcineva nu poartă vină! De ce n-a incuviințat să îmbrace în continuare ca pe niște vestimente moștenite de la tata idealurile clasei sale burgheze? De ce nu s-a făcut preot, protoereu sau episcop, de ce a căutat un crez mai mare în puterea lui de mintuire decît însăși religia? Pentru ce a fugit acasă, după ce l-a molipsit Europa, și de ce a îndurat ca o anume clasă și ideologii săi, mintuitorii și mintuitori să se lepede de devotamentul său cetățenesc, partinic, umanist, odată cu instaurarea bănuielii? Și în loc de răscolat de ce n-a devenit un mit, o legendă, ca alții? De ce a devenit el pe tărîmul literaturii maghiare din România un nerv vital simțitor, cînd un nerv nu poate fi iubit!

Așadar, te acuz, Méliusz József! Viața ta însăși te acuză! Viața ta scrisă și trăită, care ne-a abătut pe un drum greu, pe mine și pe alții mulți. Ne-ai condus de pe asfaltul conformismului și al slugărnicii, pe calea fidelității față de țară, față de naționalitatea mea.

Dacă totuși ai fi fost episcop, aș spune acum: pentru asta să te binecuvînteze Cel de Sus! Astfel, însă, scriitor devenind, îți mulțumesc pentru că ești. Iar colegilor, le mulțumesc pentru că te-au distins, iată, cu iubirea și prețuirea lor.

Huszár Sándor

Să depui mărturie

„SĂ MĂRTURISEȘTI, să depui tot mereu mărturie. Să te eliberezi de trecutul malfelic, și să spui înainte de toate și mai presus de orice adevărul, numai adevărul, oricît de dureros te-ar arde rana adevărului, oricît de puțin plăcut sau chiar de-a dreptul primejdios s-ar infățișa adevărul acesta care nu se uită la numărul rănilor”.

Sub semnul acestor cuvinte din **Destin și simbol** am declanșat, exact cu un an în urmă, magnetofonul pe tăbla joasă de sticlă a mesei și ne-am așezat față în față, pe scaunele tubulare ce te duc cu gîndul la Bauhaus și la Berlin, pentru a porni pe drumul întrebărilor și mărturisirilor: nu, nu era vorba de vreun interogatoriu, ci de nevoia de a exprima tensiunea adînc resimțită a istoriei, semnificația ei arcută peste generații, era voința de a mărturisi despre încrederea în posibilitatea de a o modela, despre frîngerea și neînfrînta renastere a acestui crez în tinereți cutremurate de îndoieli, despre teribilul și fermecătorul Berlin cunoscut de fostul teolog protestant de la Cluj și Zürich, cu propaganda ce se abătea urlînd de pe capota automobilelor în Nollendorfolatz, despre Ludwig Renn și Ernst Gläser tinîndu-și conferințele în săli anume amenajate pe lîngă circulele din cartierul muncitoresc, în Wedding, despre acel tinăr ce se aruncase la pămînt dimpreună cu ceilalți sub ploaia de gloanțe a hitleristilor și care pusesese și el mina pe-un scaun și se avîntase, împreună cu ceilalți, în încăierare și buseșe ghivecele pentru flori în capetele provocatorilor și care, întors la Cluj, cu singele pulsînd în ritmul revoluției mondiale, a rupt legăturile cu tot și cu toate și cu totîal ce ce nu se înrolaseră sub steagul unicului și eternului adevăr și în 1933, pe cînd își satisfăcea stagiul militar, la București, a stat de vorbă cu Panait Istrati, care zăcea grav bolnav, la Sanatoriul din Filaret, de a mărturisi despre vînta și necesitatea promovării, în condițiile unei primejdii de moarte, a acelei multiplu batjocorite democrații, democrația societății civile, supusă presiunii fascismului, amenințată de barbare dictaturi, de a vorbi cu glasul martorului despre tinăra intelectualitate maghiară de două ori închinată, suportînd și opresiunea socială, și pe cea națională, dar respingînd și conservatorismul și oportunismul propriilor reprezentanți oficiali și care, în octombrie 1937, la Întîlnirea de la Tîrgu Mureș, a depus mărturie, împreună cu cel pe care-l sîrbătorim azi, aici, și-a formulat crezul despre necesara menținere a identității sale naționale în concordanță cu necesara împlinire a democrației și des-

pre prietenia care o leagă, această intelectualitate, de poporul român și de intelectualitatea română nutrînd convingeri democratice, de a mărturisi, iarăși, despre scriitorul și Jurnalul său, născut în risc și trăit din prima pînă în ultima zi a războiului mondial, pe tot parcursul aceluia război în fața căruia a pătît orice închipuire umană, despre scriitorul ce și-a aflat în arta lui Proust, a lui Joyce, Kafka, Malraux și Faulkner, într-un „număr francez” al unei reviste literare maghiare ce protesta astfel împotriva ocupării Parisului, în prietenia lui Petru Groza, ca și în propria-i conștiință, spriin și refugiu, de a depune mărturie apoi despre noua etorie a patriei, cînd exclusivismele naționale și politice au fost înlăturate de frontul unic al democrației, cînd vîzduhul vibra încă de noi speranțe, de nesmintite intenții și de noi, amenințătoare contradicții, căci mărturia ce cuvîne să limpezescă și cum și de ce a trebuit să tacă scriitorul în 1947, de ce, din 3 noiembrie 1949 și pînă în 1955, regizorul Teatrului maghiar din Cluj a absentat de la locul său de muncă, de ce a trebuit să moară Klari și de ce s-a angajat el, din 1956, vreme de mai bine de zece ani în acea luoată imotivă unor adversarii reali sau închipuiți, dar mai ales cu el însuși, pentru ca mai tîrziu, cînd vîzduhul vibra iarăși încărcat de noi speranțe, nesmintite intenții, să se poată regăsi stăpîn din nou pe sine, după cum se cuvîne și trebuie ca mărturia să aiungă în cele din urmă, din 1972 încoace, în absența unor spectaculoase roluri publice, dar fără a se rupe de grijile obștei și fără a-și ignora îndatoririle, la înfruntarea bolii și-a morții, la confruntarea iluziilor ce le-a mai păstrat cu istoria pe care a trăit-o aflat, cum se află, el însuși față în față cu sine însuși.

De un an de zile magnetofonul înregistrează fără oprire, cu nemiloasă monotonie aparentă întrebările și răspunsurile, și aceasta nu numai printre scaunele ce te duc cu gîndul la Bauhaus și la Berlin, ci peste tot unde oameni tineri și oameni bătrîni au ajuns să-și dea seama că vietuim sub zodia interogației și a mărturisirii. Si toate pentru ca atunci cînd se va împlini vremea, oamenii să poată spune și ei: A fost o epocă ciudată! Reală doar atîta vreme cît realitatea ei era necunoscută, căci acum, că ni se dezvăluie, iată, nici nu mai există.

Molnár Gusztáv

Virgiliu MONDA

PLOPII LUI EMINESCU

MA SIMT foarte legat de Brașov în orașul acesta al cărui trecut are atita greutate în istoria țării și care — în ciuda progresului modern — își păstrează, în mijlocul naturii încântătoare ce-i înconjoară, înfățișarea specifică pitorească. m-am dus și mă duc și astăzi să mă destind, să-mi primesc gindurile și să mă-nseninez după o strădanie mai lungă la masa de scris, ori după un neraz. Dar ce greu e să găsești acolo o cameră la hotel! Tot anul mișună delegați din Capitală, trimiși ai întreprinderilor, inspectori și controlori larna vin și echipele de sportivi iar vara vilegiaturistii fără a mai vorbi de turiștii străini. Ești silii prin urmare de cele mai multe ori să-ti cauți o odaie la un cetățean oarecare.

Așa am făcut și eu într-o vară, cam la doi ani după ultimul război. Ieșind din sala de recepție a hotelului *Postăvarul*, sicut de eternul răspuns: „N-avem nici o cameră liberă”, am luat-o prindărătul lui spre oiață, întrebându-mă încotro să mă îndrept. Pe cine să-nțreb unde aș putea găsi un adăpost acceptabil. Și m-am pomenit la începutul unei străzi înguste — strada Căminului — ce urca în pantă ușoară și ale cărei case fără etaj, cu pereții colorați felurit, aveau pe la porți câte un copac zdravăn, iar la ferestre lădite cu pământ din care se ridicau tulpinile firave ale florilor roșii ori galbene. În tăcerea ulitei, portile de lemn, înalte, stăteau închise, ca spre a nu dezvălui trecătorului nimic din viața ce palpită înăuntru. Una singură rămăsese — prin ce întâmplare? — cu ce scop? — deschisă și, trecind prin fața ei, am putut vedea curtea cu micile acareturi din fund, cu straturile de petunii și catifelele și, în mijlocul ei, un nuc stufos de al cărui trunchi se rezema o bancă de brad. Deși o femeie tânără întindea pe o sirmă niște ștergare, să se sbicească la soare, iar dintr-un hulubar nevăzută răzbătea un ugiut de porumbel, o impresie de liniște te cuprindea la vederea acestei curți, de liniște adincă, de ordine și curățenie, ca în atmosfera de pace și puritate ce împrejmuieste căminul mânăstiresc.

Un impuls de neimpotrivit m-a făcut să ciocănesc în tăblia porții. Femeia a-nțors capul, m-a văzut, a întins ultimul ștergar pe sirmă și a venit către mine.

— Ce doriți?
— Bună ziua. Nu cumva aveți vreo cameră de închiriat pentru trei săptămâni?

— M-a privit îndelung. Nu părea să aibă mai mult de treizeci de ani. Era frumoasă, deși trăsăturile-i delicate trădau un vag început de rigiditate, rigiditatea dată de obicei de un exces de trudă ori de o lungă suferință. Insa privirea ochilor ei albaștri își păstrase seninătatea, îi sugera blindețe și, mai mult decât atât, candoare. Și-a dus o mână la frunte ca spre a putea lua mai ușor o hotărâre, gest în care am fost izbit de înfățișarea acestei minți — îngroșate, uzată de o muncă fizică grea.

— Ce profete aveți? mă-nțrebă ea, cu oarecare ezitare.

— Sunt scriitor.

— Am o cameră, dar rămâne de văzut dacă o să vă placă. Poftiți înăuntru.

Camera era la stradă, mobilată mulțumitor. Un perete întreg era acoperit de o bibliotecă îndesată cu cărți. Și în sălița ce precedea camera văzusem nenumărate cărți pe polite pe etajere. M-am apropiat de bibliotecă și am privit fugitiv cotoarele citorva volume: N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Viteazul*, A. D. Xenopol, *Istoria românilor*; D. Onciul, *Originile principatelor*; N. Iorga, *Histoire des Roumains de Transylvanie*.

— Aveți multe cărți.

— Soțul meu citește mult.

— Văd că are predilectie pentru istorie.

— E profesor de istorie la Liceul Sa-guna. Pasunea lui este istoria românilor. La drept vorbind, are două pasiuni: istoria românilor și... motocicleta.

— Camera îmi place. Și mai simt atras și de liniștea ce domnește aici.

— O! În ce privește liniștea, să vedem ce-o să spuneți când vin acasă copiii.

— Aveți copii...

— Trei. Trei băieți. Dar pot afirma că sunt așezați.

— Mi-am spus numele și gazda și l-a spus pe al ei: Domnica Pirvu. Ne-am înțeles asupra chiriei.

— N-aveți vreun geamantan?

— Am două dar, așteptându-mă să nu găsesc cameră la hotel, le-am lăsat la gară, la depozitul de bagaje. Mă duc să le aduc.

PESTE un ceas eram instalat, iar către orele șapte am ieșit să pornesc spre restaurant. Tocmai atunci au intrat pe poartă copiii gazdei. Doamna Pirvu, care străbătuse curtea ca să-i întimpine, mi-i prezintă:
— Mircea, opt ani. Ștefan, cinci ani. Mihai, trei ani.

Erau îndeajuns de crescuți față de vîrsta lor, dar mi s-au părut cam palizi la față. Am strins mina lui Mircea și a lui Ștefan, iar pe mezin l-am mingilat pe creștet.

— Să fiți cuminți, să nu faceți gălăgie, le spuse mama lor. Domnul a venit aici să se odihnească. Hai! Duceți-vă în casă să vă spălați.

— N-o să vă stingherească prea mult. De altminteri, cel mare pleacă miine cu o colonie de elevi la Rîșnov, iar ceilalți doi sînt toată ziua la grădinița de copii. Altfel n-aș putea să-mi văd de treabă.

Ieșind în stradă reflectam că profesorul Pirvu împinsese atît de departe pasiunea pentru istoria patriei, încît dăduse băieților lui numele celor trei voievozi de seamă ai neamului. Dar reflecția asta mi-a fost curmată de vederea unui bărbat scund și voinic ce se plimba în sus și în jos pe trotuarul de peste drum, cu miinile la spate și care, ajuns în dreptul meu, mă privi cu o atenție stăruitoare. Un moment am avut impresia că vrea să-mi vorbească, însă îndată s-a îndepărtat.

A doua zi am constatat că gazda mea avea dreptate: copiii ei nu m-au deranjat deloc, pentru simplul motiv că nu erau acasă. Dar nici pe dinașa sau pe soțul ei nu l-am zărit dimineața, cînd am plecat să mă plimb spre Wartă și nici după-masă cînd m-am înapoiat să-mi fac sînta. Abia către orele șase, venind la fereastră ce da în curte am văzut-o pe doamna Pirvu așezîndu-se cu un lucru de mîna pe banca de sub nuc și numai decît am auzit-o cîntînd vechea romanță:

*Pe lîngă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți,
Tu nu m-ai cunoscut.*

Glasul îi vibra cald și dulce; mînuia andrelele cu care împletea un tricou de copil cu delicatețea îngăduită de degetele-i uzate de muncă.

*La geamul tău ce strălucea
Privii atît de des;
O lume toată-nțelea,
Tu nu m-ai înțeles.*

Versurile acestea triste, cîntate cu duioșie în curtea asta cu flori cotropită de inserare, mă mișcaseră mai mult ca niciodată. Cînd am ieșit să mă duc la cină, ca a tăcut, apoi mi s-a adresat cu sfială:

— Iertați-mă. Credeam că sunteți în oraș. Abia adineaori am venit acasă.

— Nu trebuie să te scuzi, doamnă Pirvu. Cînti foarte frumos.

Și l-am cerut voie să mă așez pe bancă, lîngă dînsa.

— Mă mir că Ștefan și Mihai întirzie, îmi spuse ea. La ora asta grădinița de copii e de mult închisă.

— Ei! Nu știți dumneata cum sînt copiii? În drum spre casă se mai iau la joacă pe stradă, se mai hirjonesc pe vreun maidan. Soțul dumitale este în concediu, e plecat undeva la băi?

— Soțul meu nu s-a întors încă de pe front, mi-a răspuns cu tonul ei obișnuit, blajin.

Am rămas perplex. Cum? Războiul se isprăvise de aproape doi ani și bărbatul ei nu revenise acasă? N-am cerut nici un amănunt, n-am făcut nici un comentariu.

— Știți, v-am spus că soțul meu are pasiunea motocicletei. Pe front a fost trimis tot ca motociclist, ca ofițer de legătură. Presupun că la terminarea unui război, cadrele de specialitate mai au de lucru un timp. Trebuie să se-napoeze din zi în zi. Deși la București mi s-a spus că soțul meu figurează pe lista dispăruților, sînt convinsă că azi, miine îl voi vedea întîndu-se în poartă.

— Fără-ndoială.

Am mai schimbat cîteva fraze anodine, despre vreme, despre intenția mea de a mă urca a doua zi pe Timpa, apoi am ieșit în stradă, în timp ce glasul ei se ridica din nou spre crengile robuste și frunzoase ale nucului:

*De cîte ori am așteptat
O șoptă de răspuns l...*

NU MĂ depărtasem prea mult de casă, cînd am auzit în urma mea niște pași și, întorcînd capul, l-am zărit pe domnul scund care se plimbase în ajun prin fața casei gazdei mele. Era evident că se lua după mine. Faptul m-a intrigat și mi-am încetînit mersul. În adevăr, cînd m-a ajuns, s-a înclinat ușor:

— Scuzați-mă că vă acostez, dar v-am văzut și ieri și azi ieșind de la doamna Pirvu și, dacă-mi permiteți, aș vrea să vă pun o întrebare.

— Ce întrebare?

Era îmbrăcat curat, corect; numai pălăria strîmă și verzuie de pe virful capului îi stîrnea un zîmbet, cu panglica ei care în loc de nod avea înfiptă o mică frunză, ca la toate pălăriile din partea locului.

— Sînt Ieronim Bădilă, se recomanda el.

Mi-am spus și eu numele.

— Scriitorul? m-a întreat.

Mărturisesc că mai mult m-am mirat, decît am fost măgălit că auzise de mine.

— Care va să zică, avem îndeletniciri — ca să zic așa — înrudite, continuă el.

— Scrii și dumneata, sau te-ocupi cu vreo artă?

— Nu. Sînt bibliotecar. Bibliotecarul municipiului. Suntem deci un fel de colaboratori: dumneata scrii cărți, iar eu le pun în mina cititorului.

— Adevărat. Dar despre ce întrebare e vorba?

— Nu vă supărați... aș vrea să știu dacă l-ați adus doamnei Pirvu vreo veste.

— Ce veste?

Păru incurcat. Rostii cu dificultate:

— Vreo veste... oarecare.

L-am privit mal lung, uimit de întrebarea asta insolită. Omul acesta îmi insufla o simpatie inexplicabilă.

— N-am adus doamnei Pirvu nici o veste. Locuiesc de ieri la dînsa, în calitate de chirias, pînă la sfîrșitul lunii.

— Aha! Da, da, da... Vă cer miil de scuze. Am onoarea să vă salut.

Se-nclina din nou, scoțîndu-și de data asta pălăria și se depărtă în susul străzii.

Abia trecuseră cîteva zile și clima tonică, plimbările pe aleile de la poalele Timpei, la Fintina hoților și la Noua, zăbava sub bolțile ogivale ale Elisercii Negre își arătau efectul asupra nervilor mei obosiți. Clădirile vechi și pitorești-mă destindeau, osîrda calmă, împerturbabilă a bătrînului oraș mă molipsea; mă simțeam mai ușor, dornic de a mă-ntoarce la masa de scris. La această îniurire binefăcătoare contribuia și liniștea necîntită din casa și curtea doamnei Pirvu, tăcere întreruptă doar pe inserat de romanțele cîntate cu atita melancolie de gazda mea, cînd se așeza cu lucrul de mîna pe banca de sub nuc.

Stăteam într-o după amiază la fereastră și priveam acest nuc impunător, cînd am auzit-o pe doamna Pirvu strigînd ca de departe:

— Ștefane!... Ștefane!...

Am ieșit în curte. Prin poarta întredeschisă îi zăream pe Ștefan pe trotuarul de peste drum, jucînd șodron cu o fetiță de vîrsta lui. De-acolo n-o putea auzi pe maică-sa.

— Ștefane!...

Sub fereastra ultimei camere a casei se afla o ușă mărunță și dublă, ușor povîrnită, deschisă larg — fără-ndoială girliciu pivniței, din care răzbătea glasul gazdei mele.

M-am apropiat și am coborît treptele pivniței. În adevăr am văzut-o pe doamna Pirvu aplecată din șale și luînd cu lopata cartofi dintr-o movilă ridicată într-un ungher și aruncîndu-i într-o coșniță.

— Ștefan joacă șodron în stradă și nu te poate auzi, l-am spus. Ai nevoie de ceva?

A lăsat lopata din mîini și m-a privit cu o vădită stînjeneală. Cartofii aceștia erau mici, posmăgiți și incolțiți, unii acoperiți cu mucegai — cartofi de anul trecut. În afară de ei nu se mai afla în toată pivnița, curată altfel, decît o butlie cu doage sparte, o piua de lemn și două garnite.

— Îi chemam pe Ștefan să-mi aducă un borcean din bucătărie, să iau puțină untură din garniță. Vreau să prăjesc niște cartofi pentru cină.

— Dă-mi voie să urc eu coșnița cu cartofi.

— Lăsați, nu sînt atît de firavă cît par.

Am scos coșnița plină de cartofi din beci, apoi am intrat în cameră să mă

spăl pe miini. Înfațișarea acestor cartofi m-a urmărit ceasuri întregi. Cum să nu-mi fi părut palizi băieții gazdei, cînd erau hrăniți cu cîteva cartofi — stricați și accia? Prin urmare doamna Pirvu n-avea bani să cumpere cel puțin cartofi noi — dacă nu o hrană mai consistentă pentru băieții? Și de unde să aibă bani de ajuns, mi-am zis, dacă, fără bărbat, trebuie să crească trel copiii? M-am gîndit să-l plătesc chiria cu anticipație, dar mi-a fost teamă să n-o rănesc. Un sentiment de tristețe m-a năpădit și am simțit nevoia să ies în oraș, să-mi schimb gîndurile. Dar nici n-ajunsesem bine îndărătul hotelului *Postăvarul* și m-am pomenit în față cu Ieronim Bădilă, bibliotecarul municipiului. Era clar că-mi aținea calea, mă aștepta.

— Vă salut, se-nclina el, scoțîndu-și iar pălăria verde.

— Bună ziua, domnule Bădilă.

— Îmi pare bine că vă reintîlnesc. Îmi dați voie să vă-nțreb ce se mai aude pe la gazda dumneavoastră?

— Ce să s-audă?

— Adică... dacă e sănătoasă... dacă n-are necazuri cu copiii și, mai ales, dacă n-a primit vreo înștiințare...

Am simțit ghesul irezistibil de a sta de vorbă cu acest om.

— Uite ce e, domnule Bădilă. Mi-e sete și mă-ndreptam spre restaurantul *Postăvarul*. N-ai vrea să-mi faci plăcerea să vii cu mine să bem cîte o halbă?

Atunci se petrecu ceva care mă ulmi. Fața lată, cu trăsături aspre a bibliotecarului, sumbră pînă acum, se limpeză în ochii îi luci o lumină de mulțumire — puteam spune de recunoștință.

— Vin... desigur că vin.

L-am luat de braț și peste cinci minute ne-am așezat la o masă mai lăturalnică a localului. Am comandat două halbe și mi-am scos portîlgaretul.

— Fumezi?

Bădilă făcu un gest cu miinile de parcă ar fi vrut să se apere de ceva.

— Nu, mulțumesc, nu fumez.

Mi-am aprins o țigară.

— Domnule Bădilă, te văd mereu pe stradă. În preajma casei doamnei Pirvu.

Aș fi indiscret dacă te-aș întrea de ce îți-ai ales acest loc pentru preumblarea zilnică?

Bibliotecarul răsufli adînc și mă privi cu un aer de mare obidă. Cum chelnerul aducea halbele, se repezi și trase două-trei duști; apoi își întinse pe masă miinile mari și se cufundă într-o tăcere înțunecată ce părea că nu se va mai sfîrși.

Însă, brusc, rostii cu un ton trist, aproape de disperare:

— Ce dramă! Ce dramă!...

Am rămas cu ochii pe el, într-o așteptare încordată. Deodată a pornit să vorbească, rar, cu glasul gutuit de emoție:

— O iubesc de zece ani. De zece ani viața mea stă în loc... nu-mi găsesc nici un rost. Am cunoscut-o cînd era încă o fetiță... stăteam vecini, în Scheiu, lîngă biserica Sfinții Nicolae. A crescut repede, s-a făcut frumoasă ca un înger.

Cînd a împlinit optsprezece ani, l-am spus c-o iubesc și vreau s-o iau de nevastă. N-a părut surprinsă. Mi-a răspuns că iubește pe altcineva; și, peste trei luni, s-a măritat cu profesorul Matei Pirvu.

Tăcu și păru că se adîncește într-o meditație dureroasă; dar îndată își reincepu spovedania:

— Bine, mi-am zis. E firesc. Pirvu era un bărbat înalt, chipoș și vioi; pe lîngă el eu păream o brută, era natural să-l prefer pe dînsul. Nu m-am supărat pe ea. Am continuat s-o văd din cînd în cînd... o pîndeam cînd se ducea în piață după țigulele. Pe urmă vremea a trecut și s-au născut copiii și eu o iubeam într-una și mă bucuram că este mulțumită și fericită — chiar cu altul.

Nodul beregatel îi juca de parcă ar fi înghițit în sec.

— Bine, repetă el. Înțeleg că l-a preferat atunci pe celălalt. Dar acum, cînd a rămas singură și știe c-o iubesc mereu, de ce nu vrea să se căsătorească cu mine? Am așteptat un an după ce s-a terminat războiul, apoi l-am spus: „— Domnule, pentru ce vrei să-ți pierzi tinerceța și să te zbați în lipsuri, cu creșterea copiilor? Știi că te iubesc ca ochii din cap. Am să fiu pentru copiii tăi un tată. Am o afă bună, am căsuța mea din Scheiu și bani puși de-o parte. Ai să trăiești în puf. Și am să gust și eu puțină fericire”. Știi dumneata ce mi-a răspuns? „— Sunt femeie măritată și-mi aștept bărbatul”. „— Bine, Domnule, dar a trecut mai mult de un an de cînd toți cei plecați pe front și rămași în viață s-au întors acasă”. „— Unii se reintorc mai tirziu”. „— Dîr e dat dispărut”. „— Ce-are a face? Dîr sigură că, într-o zi, îl voi vedea pe Matei apărînd în poartă”. Ce spui de aberația asta?

— Domnule Bădilă, omul n-are numai rațiune, ci și intuiție și — citcodată — și presentimente.

— Cum? Poți crede de dumneata că la aproape doi ani de la încheierea păcii, un ostaș dat dispărut mai poate fi în viață?

— S-au văzut unele cazuri cînd un prizonier a revenit acasă și după cinci sau opt ani...

— Dar asta se-ntîmplă în cărți, în romane... ori este un caz din zece miil, dintr-o sută de miil. Uneori comandamentele militare, pentru a cruța familia, trec pe unii soldați morți pe lista dispăruților.

Și-apoi, Pirvu n-a luptat la capătul lumii, ci în Ungaria, cînd armata noastră

I-a urmărit pe naziștii în retragere.

— Se poate. Dar vei admite că atita vreme cit nu există un act, o constatare oficială a decesului sotului, o femeie nu se poate considera, legal, văduvă și nu se poate recăsători.

— Și dacă o asemenea constatare nu se va face douăzeci de ani, femeia trebuie să-și strice toată viața?

Am ridicat din umeri. Atunci am văzut la Bădila altceva care m-a mișcat: pleoapele i s-au umezit și și-a dus cu o mină tremurătoare batista la ele.

— Săptămîna trecută, reincepu el să vorbească, cu un glas fărîmat, s-a supărat pe mine. I-am spus c-o rog ca, cel puțin, să primească s-o ajut bănește să facă față greutăților. — N-am nevoie de nici un ajutor, s-a-nfuriat ea, și de azi înainte te rog să nu mai vii pe la mine. Vrei să mă faci să-l uit pe Matei? Am plecat clătîindu-mă pe picioare. Dar eu nu pot trăi fără s-o văd... și atunci, pe seară, cînd știu că se-ntoarce acasă, umblu ca un zănatec în sus și în jos, cu ochii pe poarta ei, să-i văd măcar un minut chipul de inger...

— Dar cum se face că lipsește toată ziua de-acasă?

— Se duce de muncește ca să cîstige un ban... Merge printr-unele case unde deretică, spală rufe... ea, care a făcut tot liceul, își zdruncină sănătatea, își jupoate în zoile fierbinți miinile altădată mici și albe pe care aș fi fost fericit să le sărut de dimineața pînă seara, să mă-nchin la ele ca la o icoană.

— Domnule Bădila, trebuie să ne supunem împrejurărilor, cursului inexorabil al vieții. Părerea mea este că trebuie să-ți îndrepti năzuințele spre altcineva... să-ți normalizezi existența.

— Dar am mai spus-o... fără dînsa nu pot să trăiesc... Nu pot să trăiesc... înțelegi?

Era atita desnădejde în vorbele lui, figura sa avea un aer atit de patetic, încît am scotit că nu avea rost să mai stăruiesc. De altfel, o mărturisesc, cazul lui mă tulbura pînă la a-mi lua posibilitatea de a găsi frazele cele mai nimerite pentru a-l consola.

— În tot cazul, i-am spus, eu sint aici în fiecare dimineață, pe la orele nouă, cînd vin să-mi iau micul dejun. O să-mi facă oricînd plăcere să stăm de vorbă. Sau nu ești liber niciodată la ora asta?

— De obicei nu sint liber, dar cum mă aflui în concediu...

Cîteva zile nu l-am mai văzut — zile în care am căutat să gust din plin farmecul orașului și al împrejurimilor. Din Scheiu am urcat spre *Între Pietre*, am fost la izvorul lui Honterus, la ruinele castelului de pe dealul Sprenghiului, iar în oraș m-am recalesc ascultînd coralele lui Bach cîntate la orgă în Biserica Neagră. Cînd mă-ntorceam pe înserat acasă, să mă schimb, nu-l mai zăream pe Bădila pe stradă, dar încă înainte de a ajunge la poartă auzeam glasul Domnicăi Pirvu cîntînd o romanță. Apăsăm ivărul, intram în curte și o găseam ca totdeauna pe banca de sub nuc, mînuind andrelele. Cîteodată îl vedeam alături, pe bancă, și pe Mihai, mezinul, silîndu-se să lipească niște *abliblaturi* pe un caiet.

— Bună seara, doamnă Pirvu.

— Bună seara. Pe unde ați mai fost astăzi?

— La *Stejerișul mic*.

— Frumoasă priveliște! Și eu mă plimbam acolo cu sotul meu duminică, în lunile după nuntă... Ah! De l-aș vedea mai curînd în poartă!... Să-l pot strînge la piept, să ne reluăm mai repede viața dinainte...

— N-ați primit nici o știre de la dînsul în ultimul timp... N-ați aflat nimic, măcar indirect?

— Absolut nimic. Dar asta n-are mare importanță. Pentru mine nu este nici o indoială că, mai devreme sau mai tîrziu, se va ivi în pragul casei... Inima mi-o spune... tot ce este viu și adînc în sufletul, în toată ființa mea. E ca și cum l-aș și avea în față. Cum o să mă cuprîndă el în brate!... Cu ce ochi o să se uite la copii! Cînd a plecat în război, asta micul, Mihai, nici nu se născuse. O să-i cumpere jucării... eu nu-i pot cumăra... viața de femeie singură e grea... dar nu mă plîng, totul va deveni din nou frumos ca un vis cînd Matei va reveni.

CELE trei săptămîni de odihnă la Brașov se apropiau de sfîrșit, cînd, într-o dimineață, la *Postăvarul*, în timp ce-mi beam cafeaua cu lapte, a reapărut Ieronim Bădila. Si-a scos pălăriuta verde și mi s-a adresat cu un ton oarecum ceremonios — ton ce mă izbea, după relativa întimitate plămădită între noi prin confesiunile ce-mi făcuse.

— Îmi dai voie să iau și eu loc?

— Te rog chiar. Ce dorești să bei? O cafea? Un coniac?

— Multumesc. N-am să iau nimic.

— Cum se face că n-ai mai trecut seara, ca de obicei, pe strada Cîbinului?

— Din moment ce *dînsa* mi-a interzis s-o mai văd!... Nu vreau s-o supăr cu nimic... nici cu prezența, nici cu umbra mea. Dar dac-ai ști cum au fost zilele acestea pentru mine! Nu-mi venea să mă-mbrac, să ies în lume să mînc. Cînd merg la slujbă, la bibliotecă, sint silit să mă bîrberesc, să mă-mbrac cum se cade, obligățiile, incidentele de serviciu mă distrag cîte un moment, mă fac să uit. Dar așa, singur toată ziua, cu gîndurile, cu dorul de Domnica, cu dragostea pentru ea care

mă mistuie ca un fărîtec cu neputință de stîns... e îngrozitor... Dumnezeu! Ce dramă!... Ce dramă!... Îmi vine uneori să-mi curm viața.

Nu știam ce să-l răspund cum să-l incurajez.

— Uite ce e, domnule Bădila. M-am mai gîndit la cazul dumitale. Presupunînd că sotul doamnei Pirvu a murit în adevăr, așa cum e logic să credem și cum dumneata pari a fi convins — îți rămîne o șansă...

— Ce șansă? mă-ntrebă el cu grabă, pe cînd în ochi îi licări o vagă scintee de nădejde.

— Sansa ca s-apară la un moment dat cineva care să-l fi văzut pe profesorul Pirvu murind și care să declare acest lucru autorităților. Atunci doamna Pirvu s-ar supune realității implacabile și poate că... Dar, ca să fiu sincer, șansa asta este extrem de redusă, existența acestui martor, providențial pentru dumneata, mi se pare că ține de domeniul fanteziei sau al minunilor.

Brusc, bibliotecarul pâlî: închise ochii, își strîns pumnii și fălcile, tot trupul i se încordă ca în iminenta unui act de violență. Era limpede că-n el se dădea o luptă — o luptă al cărei mobil nu-l puteam ghici. Însă cînd încordarea asta ajunse la paroxim, întreaga lui făptură se destinsese, buzele îi tremurară; și cînd ochii i se deschiseră, ei nu exorimau decît suferință, o suferință calmă, resemnată. Trecură două sau trei minute pînă ce să se hotărască a vorbi.

— Omul acesta, spuse el, „martorul providențial“ cum îl numești dumneata, există.

— De unde știi?

— Îți repet că omul acesta există.

— Cine e?

— Eu.

L-am privit stupefiat.

— Dumneata, reluă el, cunosti „cazul“ meu, cum te-ai exprimat. Dar nu-l cunosti în întregime... nu ti-am spus totul. Și eu am făcut războiul — și chiar în aceeași unitate cu Matei Pirvu.

Nu-mi luam ochii de pe el. A conti-nuut să vorbească, domol, cu un ton scăzut, surprinzător după tensiunea de adîneuri.

— În urmărirea armatei naziste în Ungaria, plutonul în care luptam și eu și Pirvu, trimis într-o misiune de avangardă, s-a rătăcit mai sus de Mîscăd, prin păduri și a căzut într-o ambuscadă. Ne-am pomenit înconjurati, noi, o mină de oameni, de cîteva companii de nemți, cu tancuri. Situația noastră era disperată... soarta ni-era pecetluită. Și, în adevăr, naziștii ne-au dat un răgaz de două ore ca să ne predăm: în caz contrariu — spuneau ei — aveau să ne măcelărească pînă la unul. Locotenentul care ne comanda ne-a chemat, pe Pirvu și pe mine, singurii ofițeri din pluton, să luăm o hotărîre: în același timp a dat ordin radiotelegrafistului să-ncerce să la legătură cu regimentul nostru aflat în urmă de cîteva kilometri și să ceară ajutor. Dar Pirvu, căruia luptele inversurate din ultimele săptămîni îi zdruncinaseră nervii, a făcut un act ce se vroia poate eroic, dar care, în situația aceea era o indisciplină, dacă nu o nebulie, o sinucidere. S-a urcat pe motocicletă și a pornit ca un bolid să străungă cercul nemților ca s-ajungă la regiment. Mă afluam în momentul acela lîngă locotenent. Și el și eu ne-am dus

la ochi binoclul de campanie să-l urmărim pe Pirvu. Și am văzut că se-ntimplă ceea ce era firesc să se-ntimplă: la o sută sau două de metri, o mitralieră l-a secerat. Apoi, la mai puțin de o oră, au sosit tancurile noastre și am fost despresurați după o luptă crîncenă și singeroasă. Plutonul nostru a fost decimat, dar nemții au fost izgoniți.

A tăcut un minut, răsufînd anevoios de parcă o povară grea îi copleșea pieptul. Apoi a adăugat:

— Prin urmare doi oameni au văzut sfîrșitul lui Pirvu: locotenentul și eu. Dar locotenentul a căzut peste o lună în luptele din muntii Tatra.

— Cum se face că trupul lui Pirvu n-a fost găsit?

— Cred că nu e greu de dat un răspuns. Gloanțele mitralierei l-au zvîrlit din seaua motocicletei în vreo surpătură de teren, ori în vreun tufis unde nu putea fi descoperit — sau poate a fost strîvit pe drumoag de senilele tancurilor încăierate într-un iureș infernal: așa că, la sfîrșitul luptei, Pirvu a fost dat dispărut.

— Așadar, dumneata ești singurul om care ar putea certifica moartea profesorului Pirvu.

— Intocmai.

Mi-am pierdut controlul nervilor și l-am întrebat cu oarecare brutalitate:

— Și de ce n-o faci?

Atunci am văzut că linistea, înstăpînită în el în timpul relatării episodului de pe front, se-nvălmășese: fruntea i se-n-cruntă, apoi ochii i se acoperiră cu un val de tristețe, ca la o vită înjunghiată. Am regretat imediat iesirea mea cam intempestivă și l-am spus cu un ton mai calm, mai prudent:

— Iartă-mă că te tulbur, dar mi-e cu neputință să te-nteleg. De ce, la întoarcerea dumitale din război, nu i-ai comunicat doamnei Pirvu decesul sotului ei? De ce nu l-ai destăinuiești acum? De ce nu instiintezi autoritățile?

— De ce! De ce! făcu el, lovînd masa cu pumnul.

— Da, de ce? Trec peste faptul că este o datorie fată de leci...

— Ce datorie? Sesizarea autorităților pentru procedura de dispăruti incumbă, după cite știu, celor interesati, părintilor, soției, copiilor majori... eu sint un străin. Cîț despre Domnica, o vezi dumneata ducîndu-se la judecătorească ceră să se facă cercetări și publicatii și, în caz negativ să se dea sentința că Pirvu a murit și că, în consecință, ea se poate recăsători?

— Dar cum? O iubesti de zece ani pe această femeie, ai olerdut-o orin preferința pentru alt bărbat și acum, cînd o împrejurare — nenorocită pentru ea desigur, dar ineluctabilă — o poate face disponibilă rivnelor dumitale pline de devotament și de credință, cînd poți pune capăt suferinței care te macină, te abții în mod deliberat de la gestul care te-ar mîntui și ti-ar aduce o fărîmă de ferice?

— Îmi vine așa de greu să-ți răspund!... De-aproape doi ani mă frîmint, lupt cu mine. Poate că totuși dumneata, prin profesia dumitale, prin obișnuinta de a scormoni în sufletul omenesc, ai putea să mă-nțelegi. De fapt, sunt lucruri care nu-mi sunt nici mie lămurite bine și care, în nici un caz nu pot fi împărtășite altuia... dar am să-ncerc să ti le destăinuesc, mai ales că mine sau poimîne pleci și, de bună seamă, n-o să ne mai înțîlnim niciodată. Cînd am văzut că Pirvu

a fost ucis, am simțit o bucurie de neîmpotrivit... am fost covîrsit de ideea că Domnica devenea liberă... mi-e rusine s-o spun, e un simțămînt odios... dar ce să fac, dacă asta e adevărul? Apoi, bucuria a-nceput să se stingă, înăbușită de indoieli, de scrupule. M-ai întrebat de ce, la-ntoarcerea acasă, n-am instiintat-o pe Domnica. Nu merg pînă acolo să spun că ea ar fi putut crede că eu — din interes — inventez decesul. Dar chiar dacă n-o iubeam, cui îi vine ușor s-aducă vestea unei nenorociri? Și-apoi, vedeam aveau scena: biata de ea prăbusindu-se pe poștea leșinată sau scuturată de hohote de plîns. Pricepi? Nu pot s-o văd plîngînd, nu pot... Și ce se va petrece cu ea pe urmă? Ceea ce o tine în viață este speranța nestrămutată că bărbatul ei se va întoarce. Și eu să vin să-i soubler speranțele asta... Crede-mă, a nimici un om este o crimă: a nimici o speranță e o crimă mai mare.

— Bine, dar de ce nu mai tîrziu... și pre-gătînd-o încetul cu-ncetul...?

— A! Aici am ajuns la ceea ce mi-e mai greu să-ți explic. Uite... să presupunem că m-aș duce acuma la dînsa și l-aș spune: — Pirvu a murit, am văzut cu ochii mei cum a fost omorît. Nu-l mai aștepta în zadar. Ești văduvă, ai ajuns la treizeci de ani, ai trei copii și nu poți s-o scoti la capăt, nu poți să-l crești, trăiești în lipsuri, dacă nu în mizerie... Căsătorește-te cu mine și ai rezolvat totul“. Mă urmărești?

— Desigur.

— Asa. Și să mai presupunem că dînsa s-ar pleca în fata evidentei și ar consimți. În primul rînd, mă gîndesc c-ar putea bănui satisfacția resimțită de mine la moartea bărbatului ei, ceea ce ar face-o să mă urască...

— Nu ți se pare că mergi prea departe cu imaginația?

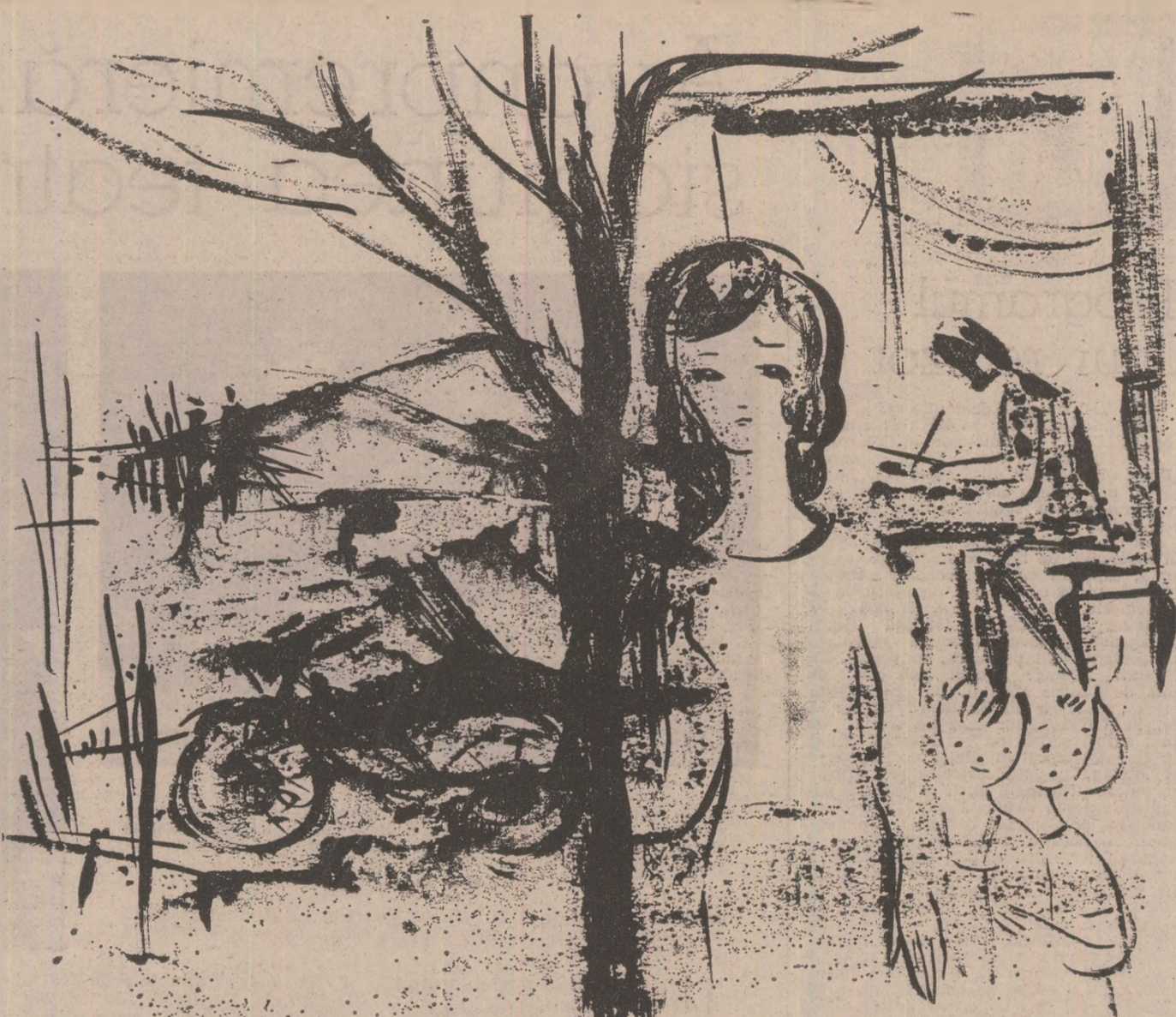
— Dă-mi voie. În al doilea rînd, mă chinuiește ideea că, anunțîndu-i decesul sotului, îi fortzez mîna, o fac să se resemneze, să se mărite cu mine de nevoie, să se sacrifice pentru copii. În acest caz, ce plăcere aș putea avea să trăiesc lîngă dînsa? Aș fi torturat zi și noapte de convingerea că mă detestă, că mă suortă în silă. Nu, nu... de o mie de ori nu, N-am să mă duc să-l spun. Mai bine așa, s-o iubesc în singurătate, să fur mulțumirea de a o vedea din cînd în cînd, chiar de pe stradă, să mă bucur de aparitia ei ca de lumina soarelui, s-o aud cum îndărățul porții cîntă în amurg...

— Dar asta înseamnă să vă irosiți amîndoi viața...

— Adevărat. Însă poate că trecerea timpului o va desmetici din visul absurd în care stă confundată, poate că dragostea mea statornică o va misca în cele din urmă și că, într-o zi, un imbold spontan o va îndrepta către mine.

— Asta se poate întimpla peste mulți ani... și viața nu e lungă.

— Ai dreptate. Dar ce însemnătate are dacă voi gusta fericirea asta numai cîteva ani, cîteva luni sau chiar numai cîteva zile? Căci eu nu voi începe să trăiesc cu adevărat decît atunci cînd voi vedea că simte ceva pentru mine, cînd voi putea ingenunchea să-i sărut poala rochiei și urma pașilor, cu inima izbăvită.

Ilustrație de Tatiana Aphideanu

Avanpremieră: stagiunea teatrală

Programul unui regizor

Să solicitat de multe ori să dau interviuri sau să scriu articole în calitate de director al Teatrului Național din Tîrgu Mureș. „România literară” mi-a făcut însă bucuria să mă întrec care e programul meu regizoral pentru stagiunea care urmează să înceapă.

Am un program bogat și frumos. Repet în momentul de față, cu distribuție excelentă, capabilități de mari realizări, **Opinia publică**, piesă cu a cărei premieră, la 20 septembrie, secția noastră română va inaugura noua stagiune teatrală țirgu-mureșeană. (A doua zi, secția maghiară va prezenta în premieră, în regia lui Kincses Emer, **Proștii sub clar de lună** de Teodor Mazilu). De ce această piesă „veche” a lui Baranga? Pentru că ea, în pofia anilor care au trecut de când a fost scrisă, nu s-a învechit deloc. În climatul moral al zilelor noastre, când în încreaga noastră societate se afirmă cu putere principiile eticii și echității socialiste, această virulentă satiră îndreptată împotriva poitronei, ticăloșiei, cameleonismului, această acerbă condamnare a lingușitorilor, profitorilor, carieristilor a rămas de o stringentă actualitate. Când am incizat piesa în repertoriu, speram ca autorul — care venea întotdeauna cu multa plăcere la Tg. Mureș — să se afle din nou în mijlocul nostru, măcar la premieră, dacă nu și pe parcursul repetițiilor. Acum, pentru că el nu mai este, spectacolul îl dorim un omagiu adus celui ce a fost cel mai important autor satiric român din ultimele trei decenii, adăugând premierii o modestă expoziție și, dacă vom putea, chiar organizarea unui simpozion.

Paralel cu repetițiile piesei lui Aurel Baranga, studiez noua lucrare pe care ne-a încredințat-o Romulus Guga și pe care urmează să o pun în scenă în partea a doua a stagiunii. E o dramă politică, cu un mesaj important, dar e o scriitură care nu se lasă ușor descifrată și patrunși în sensurile ei cele mai profunde. Nu consider textul finit, port discuții cu autorul convins că el poate aduce încă îmbunătățiri actualei variante și mă bucur că voi putea colabora din nou cu acest scriitor talentat, ale cărui piese anterioare au adus teatrului nostru multe satisfacții.

Între aceste două realizări de piese românești contemporane, ambele opere de valoare, semnate de scriitorii de prestigiu (și alături de care repertoriul nostru mai cuprinde **Iphigenia** lui Mircea Eliade, ...**Escu** de Tudor Mușatescu, poemul dramatic **Minciuna consolatoare** a scriitorului țirgumureșean Székely János, o nouă piesă de actualitate a tinărului și talentatului Kocsis István, cunoscuta comedie a lui Méhes György 33 de scrisori anonime), voi monta în Iugoslavia, la Teatrul Național din Subotica, o capodoperă a dramaturgiei românești interbelice: **Domnișoara Nastasia** de George Mihail Zamfirescu, străduindu-mă să fiu, în țara vecină și prietenă, un demn mesager al culturii românești.

Pasiunii mele constante pentru dramaturgia originală, evidentă, sper, și din opțiunile pentru actuala stagiune, i se adaugă, ca și în trecut, interesul pentru marile valori ale dramaturgiei universale. Voi pune în scenă, la secția maghiară a teatrului nostru, o capodoperă ibseniană: **Femeia mării**, iar la Naționalul craiovean, una a titanului de la Iasnaia Poliana: **Puterea întunericului**. Lor li se vor adăuga, în premieră pe țară, la secția română a teatrului nostru, o excelentă piesă modernă din — aproape necunoscută pentru noi — dramaturgiei australiane: **Vara celei de-a șaptesprezecea** păpuși de Ray Lawler, o dramă a singurătății într-o societate dominată de goana după câștigul banilor. (În programul repertorial al Teatrului Național din Tg. Mureș mai figurează, la cele două secții, capodopera shakespeariană **Regele Lear**, excelenta comedie satirică **Sinucigașul** de Nikolai Erdman, **Leda** lui Miroslav Krleža, **Ciciriția** lui Jean Anouilh și spirituala dramaturgică **Căpitanul d'Artagnan**, după Dumas.)

Cel ce cunoște piesele pomenite își vor da seama că ele oferă interpretelor posibilitatea unor mari creații, principiul meu fiind acela că spectacolele trebuie să strălucească prin actori, prin adevărul și profunzimea trăirilor, prin autenticitatea relațiilor și conflictelor, nicidecum prin formalism regizoral. E ușor pentru un regizor să ia ochii spectatorilor (și de multe ori și ai criticii de specialitate) prin exhibiții pline de fantezie, mult mai greu este să re-creeze pe scenă, cu sinceritate și emoție, complexitatea vieții. Eu asta încerc de peste douăzeci de ani, asta voi încerca și în noua stagiune, și în toate cele care vor mai urma. Cu ajutorul unei dramaturgii de calitate și al unor actori în care cred.

Dan Alecsandrescu

■ La Teatrul Național din Tg. Mureș se repetă, pentru deschiderea stagiunii, **Opinia publică** de Aurel Baranga. În imagine: Cornel Popescu (Căntăreț), regizorul Dan Alecsandrescu și Marinela Popescu (Otilia).

■ Se ridică ceața de Fl. N. Năstase, spectacol inaugural al Teatrului Mic, debut dramaturgic. În fotografie, actorii Leopoldina Bălanuță și Nicolae Diniță

INAUGURAREA anului teatral 1979/1980 marchează un moment deosebit. După ce Festivalul Național „Cîntarea României” și-a desemnat câștigătorii, răsplătind și ambiționind colectivele noastre teatrale, am aflat cu satisfacție care vor fi spectacolele anunțate de gongul noii stagiuni. Trebuie spus că, în general, teatrele din București și din țară s-au pregătit cu piese promițătoare. Nu mai repetăm titluri cunoscute din anul teatral anterior ce se reiau, în zilele următoare; eludăm din prezentul reportaj, deasemeni, o serie de titluri care sînt, la ora actuală, ori incerte, ori neinteresante: numele și confesiunile mai jos citate sînt în măsură să răsplătească așteptările pasionaților (și oamenilor) de teatru.

Astfel, cum e și firesc, cel mai mare dramaturg român, Ion Luca Caragiale, va fi prezent în zilele următoare pe afișul a nu mai puțin de șase teatre! Prima scenă a țării va reprezenta **O scrisoare pierdută**, în regia artistului popularului Radu Beligan, într-o distribuție incitantă și, totodată, prestigioasă. Aceeași piesă va vedea lumina rampei și la Oradea, regia fiind semnată aici de talentatul Alexandru Colpacci. Cealaltă capodoperă caragialeană, **O noapte furtunoasă**, beneficiază în acest început de stagiune de două concretizări scenice: prima, la Teatrul Giulești (în vizionarea lui Alexa Visarion), cealaltă la Pitești, mizanscena aparținînd lui Savel Stîpoul. În fine, Teatrul „Bulandra” a realizat un spectacol compus din **Conu' Leonida față cu reacțiunea** și **Articolul 214** (noua versiune regizorală purtînd semnătura lui Dan Micu), iar colectivul „Nottara” din bulevardul Magheru ne invită la **Inele, cercei, betea**.

„Inele, cercei, betea (nu e un joc de cuvinte gratuit!) se numește scenariul lui George Rafael după texte caragiale, pus în scenă de regizorul Rafael. Admir acest om de teatru care întinerește pe zi ce trece. Bănuiesc că recentul text este, de fapt, cel mai drag copil al colegului nostru, fapt confirmat și de originalitatea punerii în scenă. Noi — Anda Caropol, Horațiu Mălăie și cu mine — avem dorința expresă să deslușim cu atenție nuanțele textului, pentru a-i bucura pe spectatori, pentru a-l mulțumi pe regizor și pentru a fi fericiți chiar noi înșine — stare pe care-o simțim ori de cîte ori repetăm acest minunat spectacol” — ne-a mărturisit Gilda Marinescu.

Din repertoriul național clasic al acestui an mai fac parte **Lucașul** lui Delavrancea (Teatrul din Arad), **Omul care a văzut moartea** de Victor Eftimiu și **Steaua fără nume** a lui Sebastian (ambele, la Botoșani). Bogat și divers este reprezentată dramaturgia originală. Teatrul Mic (care în curînd își va deschide și a doua sală!) ne invită la **Se ridică ceața** de Fl. N. Năstase (textul va inaugura și stagiunea clujeană) și la **O șansă pentru fiecare** a lui Radu

F. Alexandru (reținută și de Teatrul din Galați). În București, spectacolele sînt semnate regizoral de către tinărul Silviu Purcărete; la Cluj-Napoca și Galați, ele poartă girul lui Nicolae Scarlat. L-am rugat pe acesta din urmă să ne împărtășească cîteva gânduri legate de dubla sa premieră:

„Piesa lui Fl. N. Năstase cred că ar putea purta subtitlul «portret al comunistului în acțiune». Dar, în același timp, ea înseamnă pentru mine o bărbătească luptă pentru adevăr. Cred că disputa va ajunge pînă la spectator datorită clarității textului, dar și a scenografiei Doinei Levintă, a forței de portretizare dovedită de către Marin Aurelian, împreună cu omogena echipă a Naționalului din Cluj-Napoca. Supratema spectacolului ar putea fi «impotriva rutinei în gândire». Al doilea text căruia am încercat să-i găsec echivalente spectaculare, O șansă pentru fiecare, nu este doar o serioasă piesă cu și despre ilegaliști: se dovedește a fi, la o analiză mai atentă, și un studiu psihologic despre oamenii care nu s-au gîndit nici o clipă că fapta lor s-ar putea numi eroism. Asta urmăresc să demonstrez împreună cu Liliana Lupan, Victoria Suchici, Dan Andrei Bubulici, Ștefan Hagimă, Radu Gh. Jipa și Grig Dristaru — nume care încă nu au sonoritate deosebită, dar care îmi sînt, de la un spectacol la altul, tot mai familiar”. O altă piesă a lui Radu F. Alexandru, **Iubiri**, va vedea lumina rampei la Teatrul Evreiesc de Stat. Tot în Capitală, dramaturgia noastră actuală va mai fi reprezentată în deschiderea Teatrului de Comedie (Apele Babilonului de Mariana Marinescu) și în cea de la Teatrul Creangă (**Vivat premianții!** a Oltei Lupu).

În țară, vom mai vedea din piesele autorilor noștri contemporani: **Opinia publică** (însoțită de un simpozion Baranga) la Tîrgu Mureș — secția română (regia: Dan Alecsandrescu), **Rugăciune pentru un disc-jockey**, **Muntele**, ambele ale lui D.R. Popescu (la Timișoara și Brașov), **Proștii sub clar de lună** de Teodor Mazilu, **A treia țepă** a lui Marin Sorescu, **Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă** de Horia Lovinescu, **Plouă la Sovata** a lui Mircea Radu Iacoban, **Concurs de frumusețe** de Tudor Popescu — la teatrele din Tîrgu Mureș (secția maghiară), Craiova, Timișoara și Bacău. Despre cea mai recentă piesă a sa, Tudor Popescu ne-a declarat următoarele: „Eșuați în bunăstare, eroii mei se închină zeului A AVEA, stupiditatea lor împletindu-se cu aviditatea fără limite. Ei nici n-au observat cînd spațiul care-i despărțea de cei împotriva cărora s-au ridicat, revoluționar, cîndva, s-a subțiat, treptat. Vreau ca piesa Concurs de frumusețe să marcheze un punct pe drumul lung al dezbătării omului de tristețea nemărginită a meschinăriei și suficienței”. Revin, deasemeni, în atenția noastră, dramaturgi al căror debut a avut loc

în ultimul deceniu: Valentin Munteanu (**Biciclistul** — la Sibiu și Satu-Mare), Corneliu Marcu (**Bărbați pe extreme** la Pitești), Emil Poenaru (**Fluturii cenușii** — Brașov), Nelu Ionescu (**Cum s-a făcut de-a rămas Catrina fată bătrînă** — Naționalul ieșean), Al. T. Popescu (**Rămas bun, soare apune** — Baia Mare) și Ghiță Barbu (la Constanța, cu **Pădureni**). După o lungă absență din cîmpul dramaturgic, Ion Dinescu reapeare cu **Vespasian al doilea** la Brăila. Vor debuta zilele viitoare: la Galați, Dan Plăeșu (**Semnat indescifrabil: Mitică!**); la Petroșani, Dem. Ionașcu și Vasile Mureșanu (**La lumina zilei**); la Turda, Nicolae Jianu (**Martirii**). Faptul că unele colective dramatice sînt gata, în prima zi a noului an teatral, cu două sau chiar cu trei premiere, dovedește importanța pe care o acordă acestea evenimentului și, chiar mai mult decît atît, competență, responsabilitate.

„Fiecare început de stagiune înseamnă, prin opțiunea repertorială, un moment de autoanaliză”, — ne-a mărturisit scenograful Octavian Dibrov. „Zilele acestea a avut loc premiera piesei Dragă minciunosule de Jerome Kilty la Teatrul Giulești, unde am realizat decorul. Acum, lucrez la două spectacole care au un punct comun: regia lui Dinu Cernescu. Primul Coriolan, al lui Shakespeare, la Teatrul Nottara; al doilea, Zamoixe de Lucian Blaga, la Budapesta. Aș putea spune multe lucruri despre fiecare din ele; dar, în ultimă instanță, rezultatul eforturilor noastre este singurul grăitor. Texte valoroase, regizori — la fel, iar actorii distribuții sînt printre cei mai buni: ce-și poate dori mai mult un tînăr artist?”. Deci, nici dramaturgia universală nu va lipsi de la întîlnirea cu spectatorii în lunile septembrie și octombrie: Lope de Vega apare la Ploiești (16 septembrie), în premieră românească absolută cu **Minunatul principe** (regia: Leticia Popa; scenografia: Vittorio Holtier). Dumas și **Cei trei mușchetari** ai săi figurează la Piatra Neamț. **Tichia cu clopoței** de Pirandello este următoarea reprezentare reșiteană. **Hora sărutului** de Wesker se va juca în premieră pe țară la Pitești. Vom revedea **Tangoul** lui Mrozek la secția maghiară a teatrului orădean (în regia lui Colpacci) și **Neînțelegera** (Camus) la Sibiu, ca examen al studentului de la IATC Dragoș Golgoțiu, în timp ce absolvenții Brahim Sassy și Radu Popovici au terminat deja, pe scena băcăuană și pe cea a Teatrului Creangă, **Opera de trei parale** și **Micul prinț**.

Simpla trecere în revistă a titlurilor, speranțelor și numelor de mai sus, poate sprijini opinia după care, stagiunea teatrală 1979/1980 a început sub auspiciu promițătoare; rămîne doar ca ea să continue sub aceleași îmbucurătoare însemne, spre folosul ei și-al nostru...

Bogdan Ulmu

„Mihail, ciine de circ“

Cinema

FLASH-BACK

Ritmurile cinematecii

ACEST film are circumstanțe atenuante care îl fac să fie judecat cu mai puțină severitate. Povestea scrisă de marele Jack London este, dacă nu imposibil de ecranizat, în tot cazul greu, foarte greu de transformat în film. Cartea lui Jack London e unică în felul ei. Ea nu se mulțumește să povestească aventurile unui ciine. Face mult mai mult: descrie ce se petrece în inima aceluia animal... Să faci film dintr-un asemenea subiect cere un adevărat geniu, de care nici casa vest-germană co-produsătoare, nici co-producătorii români nu cred să fi dispus. În filmul sovietic **Albul Bim** — Ureche Neagră, ciinele face un singur lucru: își caută stăpînul pierdut. Acțiunile lui au un singur scop: să-și regăsească stăpînul. Acțiuni multe, diferite și pur canine, adică altele decât le-ar face un om, în aceeași situație; acțiuni direct conforme cu „teoria cunoașterii“ proprie acestui patruped. Filmul sovietic rezolvă magnific delicata poveste. Filmul **Mihail, ciine de circ** nici măcar nu o atinge. Din cînd în cînd ciinele e pus să latre, cînd pozitiv cînd negativ, ca să ne demonstreze că e pro sau contra. Adică așa cum face orice ciine, în orice împrejurare. Iar în materie de „peripeții“, vedem doar cum el e furat, cînd de la un stăpîn, cînd de la altul. Stăpînii fac asta. El nu face nimic. Încă o dată: cei doi co-producători au o scuză: au ales cea mai infernal de dificilă temă. Asta a mai impus și alte nevoi: aceea de a topi laolaltă peripețiile, în loc de a le savura, degusta, fiecare separat și artistic. De pildă, două evenimente capitale — golirea tuturor butoaielor cu apă de pe corabile și furtuna năpraznică — se vor produce aproape simultan, ca și cînd cineaștii noștri nu știau cum să scape mai repede de ele. Și fiindcă am vorbit de furtună, ea este executată

tehniceste cu o stingăcie, cu o confuzie de imagini, cu o monotonică, cu o îndeminare într-adevăr de mirare...

Așadar, **Mihail, ciine de circ**. De ce oare Jack London a dat acest titlu? Foarte simplu. Cea de a doua idee a minunatului său roman era indignarea față de diabolicele torturi la care sint supuse sărmanele „animale savante“. O bună parte din poveste, cam o sută de pagini, e un fioros „documentar“ despre arta de a obține de la fiarele cele mai puternice diverse conduite gimnastice. London a studiat problema și, în romanul său, ne face o descriere savantă a celor de trucuri grație cărora prin suferințe fizice atroce, animalul este adus la ascultare. Filmul ar fi putut fi tocmai o asemenea frescă, pe văzute, a acestor infernale cruzimi. Mă mir că Sergiu Nicolaescu nu s-a gândit la asta, că doar filmul de cruzimi atroce și sânghinolente este azi tare la modă în lumea bună, a cineaștilor foarte contemporani. În tot cazul, sintem fericiți că n-a făcut-o. E poate singura calitate a acestui film, în care Mihail nu este un „ciine de circ“ de cînd în cîteva foarte puține secvențe, și aceea destul de bizare, adică producătoare de nedumerire. De pildă, el ne este arătat atacînd niste lei sau leoparzi. De ce îl atacă? Jack London ne-o spune, foarte clar. Coproducția româno-vestgermană, nu. De altfel, puținele scene de circ sînt destul de sărac făcute. Spectatorul român are deseori ocazia de a vedea pe viu, netrucat, exhibiții de circ adevărat, de bună calitate, așa că acelea din filmul **Mihail, ciine de circ** nu pot decît să-l plictisească, mai ales că sint și cam neverosimile. De pildă cînd e vorba de marele număr „ciinele Caruso“, care cîntă aria „Come back my Bonnie to me“, el este pus în valoare ocupînd, el singur, scena. Așa e și în cartea lui London. În film, fiindcă jonglerii

și clovnii tot fuseseră plătiți, sint puși să inconjoare concertul muzical cu zeci de tumbes și obiecte care zboară în aer.

Cît despre talentul de tenor al respectivului căfel, ceea ce urlă el este departe de a semăna a muzică. Un chelălăit in-form, confuz, supărător și mai ales inutil. Zic inutil, căci nu era nevoie să alegi tocmai un ciine care nu știe să „cînte“. Am auzit asemenea concerte canine la televizor, unde ele nu erau truate, ci constituiau program de „varietăți“ naturale; și erau plăcute de ascultat. Repet: inutil, căci producătorii puteau să tocmească oameni care știu să imite lătratul muzical. La Hollywood, aproape totdeauna lătratul e executat de artiști bipezi, specialiști în tot soiul de sunete. Singura calitate a acestor scene, în filmul nostru, e că orchestra, fanfara și vociferările publicului, presupus entuziasmat, acoperă cu prisosință zgomotul emis de inteligentul dobitoc.

Care inteligent animal nu scapă însă ocazia de a fi cineașt foarte modern, care știe ce lucru minunat este flash-back-ul — căderea pe gânduri, rememorarea unor fapte din trecut. Mihail al nostru, la sfîrșitul filmului, se gîndește cu melancolie la bunul său stăpîn pierdut. Asta se va traduce printr-un flash-back canin, unde noi, cei cu două picioare, înghițim aidoma și pentru a doua oară scena „primei întîlniri“ a eroului cu stăpînul său adorat.

În concluzie, repetăm: de ce oare s-a ales un asemenea subiect? Mai cu seamă dacă autorii erau ferm hotărîți să suprimă cam 80 la sută din conținutul artistic, psihologic și documentar al romanului? Un roman pe care vă sfătuesc însă să-l citiți. E ceva unic și mai e și admirabil tradus în românește de colegul nostru, eminentul critic Mircea Alexandrescu.

D.I. Suchianu

■ În premieră bucureșteană, în această săptămîină: **Hoțul din Bagdad, într-o nouă versiune cinematografică** (în imagine, protagonistele filmului, **Pavla Ustinov și Marina Vlady**)

■ ACELAȘI film, privit dintr-un unghi sau din altul, se înfățișează altfel spectatorului de cinematecă — spectatorul ideal al artei a șaptea, care are răgazul și toleranța de a se apleca pentru un motiv minor asupra unei opere minore, cu pasiunea rezervată în mintea discriminatorie a altora numai capodoperelor. Da, există astfel de oameni gata să vadă un film de duzină numai pentru că au zărit pe afișul lui numele unui mare comediant sau numai pentru că a fost fotografiat de un operator venerabil. În acest sens, cinemateca este lumina după care se invirt planetele cufundate în bezna camerelor de depozit. Ea știe — a învățat cu prisosință acum, spre sfîrșitul celui de al doilea deceniu de funcționare — să reorganizeze astfel ciclurile de filme incit — ca la o bună gospodină, pricepută să facă zeci de mincăruri din aceleași cîteva componente — impresia să fie de perpetuă nouitate.

Stagiunea 1978/1979 a fost, cum arătam, una de sinteză eclectică. În cîteva cicluri gigantice, care au traversat cîte o jumătate din durata ei, au apărut opere știute și răs-știute, dar care acum, în noul context, arătau altfel și spuneau altceva. Întîi „Filmele anului 1953 — privire critică după 25 de ani“, pricepută mare și transparent, sub care putea să se ascundă orice capodoperă dar și orice ineptie. Și într-adevăr așa a fost. Căci alături de capodoperele visate de puristi, programatorii au lăsat, cu un zîmbet complice, să se strecoare și multe filme precare ce defineau, abia ele, acel an de criză emfatică. Dacă vă amintiți de *Serenada străzii* și de melodiiile lui Vico Torriani, de *Iartă-mă!* și de lacrimile Antonellei Luadi, de infantilismele din *Strengăria* lui Marc Allégret și din *Anna Zaccaro* de De Santis, de hazul primitiv din *Inamicii nr. 1* și de dramatismul negru din *Thérèse Raquin*, să știți că ele au apărut într-un același context cu *Noaptea saltimbancilor* și cu *Povestirile lunii palide după ploaie*, alcătuiind, abia așa, tabloul unei perioade în care decadenta muzicii și sentimentalismului se suprapunea, dovedindu-se facilă, cu perenitatea sobră a analizei dramatice din capodoperele lui Bergman și Mizoguchi.

Dar adevăratul zel comparativ al stagiunii s-a manifestat în cele două cicluri magistrale care au traversat-o: *Variațiuni pe aceeași temă* („remake“-uri) și *Premiile de la Cannes*. Ca niște fluvii pline de majestate, dar impurificate și de sedimente care le dau culoarea și chiar numele, ele au fost evenimentele.

Romulus Rusan

Radio Televiziune

Septembrie

■ Fiecare anotimp are nu numai culorile și sunetele sale de neconfundat dar și evenimentele ce-l fac să răsune cu acorduri atît de speciale în sufletele noastre. Călătoream sub blînda lumină bucovineană peste acele unduioase înălțimi împădurite ce respirau, la primele coasuri ale dimineții, valuri transparente de ceață, pentru ca cerul să poată deveni imediat imens și albastru adîncînd reverțiile vîndecătoare de neliniști. Peisajul, sever ordonat de umbra unor lungi șiruri de birne, parcelînd cu un emoționant simț al armoniei locurile, înainta cu pași repezi spre înuturile maramureșene, acolo unde soarele te întîmpină la intrarea fiecărei case de lemn, un soare el însuși

de lemn, sculptat cu dragoste în chenarul întunecat al zveltelor porți. Septembrie avea și aici personalitatea sa, arama și aurul roșiatic al frunzelor străfulgerînd crengile ce se uneau pe deasupra drumurilor șerpuitoare printre așezări de o nobilă gravitate și din această lume nu ne rămînea decît să coborîm spre înălțimile Apusenilor, hieratice, tăcute, de o limpede curățenie. Ca și pînă acum, peisajul, eroii, legendele și monumentele ne captau întreaga atenție, pînă cînd, pe un drum absolut lătrălnic, într-o pustietate totală și sălbatică am zărit siluetele a două copii. Mergeau cu acel pas măsurat și spornic care face ca distanțele să aibă alte unități de măsură decît cele obișnuite. În mină duceau mari pachete de cărți și caiete iar în spate și pe umeri le atîrnau o mulțime de ghiozdane în care se auzea fosnetul voios al penarelor, creionelor și tocurilor. Cei doi prichindel, gravi și pătrunși de importanța misiunii lor, se îndreptau spre acele case extraordinare, clădite din lemn parfumat și sprijinite pe neverosimile picioruse de piatră, case în care îi așteptau, desigur, frații, surorile și prietenii pentru a împărți prețioasa comoră. Școala urma să

înceapă doar peste cîteva zile.

■ De la mereu incitanta emisiune *Școlii patriei* (în care, duminică dimineața, viitorii școlari au dat sprintere interviuri) la alte secvențe t.v. precum *Anul școlar 1979/1980, Noua programă de fizică (clasa a X-a), Congresul educației și învățămîntului, Pe băncile școlilor — un sfert din populația țării, Clubul tineretului sau, la radio, Educația permanentă* (în ultima ediție, de luni seara, interesante au fost considerațiile unuia dintre profesorii reuniți în jurul mesei rotunde cu tema *Realizări și perspective în școala românească*, profesor ce observa că micuții care intră anul acesta pentru prima dată în clasele I vor termina facultatea prin 1995—1998, urmînd a fi specialiștii anului 2000, lucrînd chiar în chip efectiv de-a lungul primelor patru decenii ale secolului viitor). *Cronica idelilor, Microfonul pionierilor, Odă limbii române — Cultivarea expresiei la toți elevii, Idei în dialog, Student-club, Pași spre viitor*, programul săptămîinil nu face decît să sublinieze orizontul nou și angajant sub care se plasează data de 15 septembrie 1979.

Ioana Mălin

TELECINEMA

● DUPĂ trei episoade foarte relevante ca forță a plictisului, putem spune, cu acea liniște a ochiului care se bizuie pe o solidă cultură a serialului, că prin această *Companie Dallas*, urmînd *Rădăcinilor*, am căzut din lac în plor.

La alb-negrul destinului lui Kunta Kinte răspunde acum, pe măsură, această sagă de rasă albă prăstîlă între puțurile petrolului negru și preeriile verzi necesare creșterii vitelor. Viața acestei familii de milionari are intensitatea durerilor convenționale din *Minuitorii de bani*. Moșia și sondele merg frumușel iar dinșii au timp și socialmente și moralmente necesar să se ocupe de ramurile arboreale genealogice, mai ino-tînd în piscină, mai certîndu-se, totul în lumina unor lecții de virtute servite la fiecare episod cu ostentație maximă, de-ți vine să erupi din adîncul sucului propriu, cu celebra vorbă de pe preeriile noastre: „Pleacă, dom'le, că nu ai nici un haz!“

Unde-i Falconetti?

Se bea enorm — trei drame din trei, cîte am putut descoperi, aparțin alcoolului: să se fi preferat, oare, unei tragedii atride o nouă demonstrație a ravagiilor whisky-ului care e capabil să macine cele mai solide caractere? Caoul familiei bea, rivalul său nu mai puțin, doi fii din trei plus o noră sint sau au fost mistuiți de aceeași patimă care, aici, nu duce deloc la măreția din „La poalele vulcanului“ — spunem și noi o vorbă, în stare de ebrietate literară — ci îi adună pe toți în poalele unei mame care clipește des și mult de cîte ori e emoționată și e mai tot timpul, căci mereu se întore la dînsa cînd fostul iubit, cînd fiul rătăcitor, cînd o altă noră în stare de mezalianță.

Răul, ce-i drept, spre cîntea lucrării, e bine localizat — el aparține fără echivoc celui de al treilea băiat și soției lui, altfel femeie încîntătoare, care cum prînd că se viră cineva, cumva, la eventuaia moștenire, lasă paharul și

pun la cale manevre odioase dar limpezi ca o apă de izvor ce nu-i bună nici în cizme, darmite în filme? O politică îngăduitoare și bună — ca de mamă, însă nu toți telespectatorii sint datorți a avea sentimente doar de mamă — îi iartă pînă acum, deși acest J.R. a izbutit s-o împiedice pe zîmnată-sa să dea naștere unui copil, sperînd-o rău de tot în grajd! Acum, înaintea celui de al patrulea episod — deși toți spun că bălatul s-a schimbat în bine, dar aici serialul probabil că ne pregătește o viclenie — el lucrează la distrugerea altui frate... Cu toate că serialul are marea și derutanta calitate de a te face să crezi că el se încheie după fiecare vorbă mare — mărturiseam că în fața lui, a actorilor care joacă perfect stupid și schimbă replici într-un fel de delir al cișelor verbale, mă simt îndreptățit a fi Falconetti.

Radu Cosău

Preludii la Festivalul internațional „George Enescu”

DE LA prima ediție a prestigioasei manifestări inițiate cu scopul de a ologia creația și activitatea geniaului nostru compozitor s-au scurs peste 20 de ani, adică tot cam atât cât a fost necesar pentru plămădirea operei *Oedip*. Înflorirea culturii noastre muzicale, în anii socialismului, a îmbrăcat festivalul într-o strălucire capabilă să lumineze plener marile realizări enesciene, precum și cele ale creatorilor care i-au urmat lui Enescu și chiar și cele ale tinerilor creatori și interpreți. Cu câteva zile înainte gongului inaugural, am solicitat citorva personalități participante gânduri legate de sărbătoarea muzicii, ce se va desfășura în ultima decadă a lunii septembrie. Am notat aceste mărturii:

ION VOICU
(directorul Filarmonicii „G. Enescu”):

Înainte de orice, să ne gândim, din nou, cu ocazia acestei ediții a Festivalului „G. Enescu”, că muzica scrisă de autorul operei *Oedip* trebuie să se găsească, printre interpreții noștri, ca la ea acasă, să fie permanent bine servită și să ne reprezinte. Ca participant la toate edițiile acestui prestigios festival, urmărind sute de interpreți virtuozii care s-au prezentat juriilor în cadrul concursului, afirmați și recunoscuți pe plan internațional ca valori autentice, pot spune că am încercat sentimentul slujirii creației enesciene în mod propriu, și prin toată activitatea mea, dedicată festivalului, intenționez să inspir și tinerilor interpreți care mă înconjoară aceeași simțire demnă, profesională, plină de respect și venerație. În acest an, colectivul nostru se prezintă în două seri de concert, avându-i ca soliști pe pianistul Nikita Magaloff și pe violoncelistul Paul Tortelier. În primul concert, din deschiderea festivalului, dirijorul Mircea Basarab va conduce ansamblul, interpretând *Simfonia I* de G. Enescu și *Concertul nr. 1 pentru pian* de P. I. Ciaikovski. În al doilea concert, dirijorul Mircea Cristescu se va afla la pupitrul Filarmonicii, prezentând *Simfonia a III-a* de Pascal Bontoiu — ce a fost interpretată de către orchestra noastră în primă audiere — *Concertul pentru violoncel* de Dvořak și poemul *Pini din Roma* de Respighi. Ca și colectivul orchestrei, sint convins că și membrii Quartetului „Philharmonia” și formația „Quod libet musicum”, condusă de A. O. Popa, precum și soliștii Dan Grigore și Dan Iordăchescu (care își aduc, de asemenea, contribuțiile lor specifice în cadrul festivalului), doresc să se prezinte

sub aceleași bune auspicii, slujind sincer marile idealuri enesciene. De numele lui G. Enescu este legată, în același timp, marea sa reputație de violonist virtuoz, apreciat pe toate meridianele lumii. Am ținut să omagiez marile realizări ale lui Enescu ca violonist, interpretând, în colaborare cu Orchestra Simfonică a Radio-televiziunii, condusă de Roberto Benzi, *Concertul pentru vioară* de Max Bruch.

Înainte de a deschide stagiunii Filarmonicii, care a intrat deja în tradiția noastră, trebuie să se desfășoare în mijlocul oamenilor muncii, slujind, și prin aceasta, unul dintre idealurile lui G. Enescu. Anul acesta am organizat primul concert în mijlocul oamenilor muncii din Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor. E o deschidere semnificativă de stagiune, având o valoare de simbol.

AURELIAN OCTAV POPA
(dirijorul formației „Quod libet musicum”):

Este pentru prima dată când, la acest important festival — care cred că este privit cu multă atenție în lumea muzicală internațională — mi s-a cerut un aport substanțial. La edițiile precedente am participat la concertele colective, unde am cântat multă muzică românească. De data aceasta trebuie să realizez o jumătate din programul unui concert, împreună cu formația de cameră pe care o conduc. Vom prezenta, asadar, în primă audiere, o lucrare extrem de concentrată, *Curcubeu* de Octavian Nemescu, în care compozitorul a realizat o expresie muzicală plină de intensitate, cu minimum de sunete, ducând mai departe, după părerea mea, ideile de creație webernică. Apoi, voi cânta *Adagio și Allegro* pentru clarinet și orchestră de Mozart și, la sfârșit, voi dirija *Simfonia „La passione”* de Haydn, continuând seria interpretării de simfonii de tinerțe ale lui Haydn, care constituie baza repertoriului orchestrei noastre.

PETRE CODREANU
(directorul Operei Române):

Pentru că festivalul poartă numele marelui Enescu, să începem cu un detaliu privitor la reprezentarea operei *Oedip*, care va încheia seria manifestărilor de la Operă, noi dorind să fie și o culminație a acestora. Tragedia lirică, atât de dragă sufletului lui Enescu, după ce a văzut lumina rampei la Paris, cunoscând montări succesive la Bruxelles, București și Saarbrücken, după ce a fost

prezentată de colectivul Operei Române în turnee, în diverse orașe europene, în luna mai a anului 1978 a cunoscut o variantă scenică la Teatrul Mare din Varșovia. Personal, am văzut câteva repetiții și primele două spectacole de la Varșovia și îmi mărturisesc încântarea față de această versiune. Am stăruit asupra detaliului pentru că spectacolul cu *Oedip* din festival va fi susținut în întregime de soliști polonezi. Din muzica românească, mai avem un spectacol cu *Ion Vodă* de Gheorghe Dumitrescu — apreciată dramă populară figurând în repertoriul nostru din anul 1956 — și câteva reprezentații cu oaspeți: *Aida* cu Tamara Miloșkina (U.R.S.S.) — cunoscută publicului românesc din interpretările susținute anterior —, apoi *Tosca* cu Raina Kataivanska, una dintre somitățile artei lirice contemporane, în prezent solistă a operei Scala din Milano, *Laclul lebedelor* cu Elena Guskina și Iuri Vedenev (U.R.S.S.). Tot pe scena noastră se vor desfășura și două spectacole de balet tradițional japonez cu Ansamblul din Okinava. Este interesant de subliniat faptul că în spectacolul *Madame Butterfly* rolurile principale vor fi cântate de Eugenia Moldovan și Emil Gherman, laureată, la Tokio, cu cel mai înalt premiu, pentru interpretarea capodoperei pucciniene. În fine, *Bărbierul din Sevilla*, opera veșnic tânără a lui Rossini, va fi prezentată într-un spectacol despre care ne place să credem că este, pe scena Operei noastre, veșnic tânăr, datorită distribuției sale: Valentin Teodorian, Vasile Martinoiu, Constantin Gabor, Marina Mirea, Adrian Ștefănescu — adică o „garnitură de aur”, cum ne place nouă să o numim.

DAN GRIGORE
(solist al Filarmonicii „G. Enescu”):

Personal, mi se pare că festivalul trebuie și reușește să fie o conturare a raportului cultural național—universal, pe care Enescu l-a practicat în întreaga sa activitate muzicală. Ca interpret, care a participat la trei dintre edițiile concursului din cadrul festivalului și care a avut cinstea să prezinte, în primă audiere mondială, unele opere pentru pian ale lui Enescu, mă simt legat cu maximă răspundere artistică de manifestările menite să celebreze una din culmile culturii noastre, să contribuie la lumina personalității enesciene, ale cărei idealuri artistice și umane sînt în rezonanță cu dorința firească de slujire a omului, a ființei sale.

a naturii sale muzicale, idealuri proprii întregii noastre spiritualități. În acest context, recitalul de muzică de cameră pe care-l voi susține în compania baritonului Dan Iordăchescu — el însuși un mesager de frunte al muzicii românești — cred că va satisface așteptările publicului, în privința muzicii de cameră, domeniu pe care Enescu îl prețuia foarte mult și cărui i-a dedicat o mare parte din lucrările sale.

MARIN CONSTANTIN
(dirijorul Corului „Madrigal”):

Vin la Festivalul „G. Enescu” cu impresiionantă amintire din anii '45, când am cântat sub bagheta lui G. Enescu, într-un concert cu *Simfonia a IX-a* și *Damnatuna lui Faust*. Tîn minte că, în timpul *Preludiului la unison*, care a precedat aceste lucrări, Enescu însuși a luat loc în orchestră, pentru încălzire! Ne copleșise, cu acea ocazie, prin marea sa capacitate de a transmite stările emoționale trăite la temperatură extremă și care deveneau modele pentru interpreți. Din întreaga sa ființă radia atîta bunătate încît putem spune că eram aproape de pragul fericirii! Enescu este un model pentru creatorii contemporani, chiar dacă ne-am gândi numai la *Oedip*. „Madrigalul” s-a constituit într-un ansamblu constant de valorificare a creației contemporane în plină efervescență, sub puternicul tronaj al creației enesciene. Am participat la edițiile festivalului din anul 1964 pînă în prezent și ne bucurăm mult faptul că, de data aceasta, putem oferi iubitorilor muzicii corale un mănunchi cu reprezentative lucrări românești și universale, aparținînd mai multor epoci. În partea întâi a concertului vom prezenta câteva madrigale renascentiste din școala italiană, iar în partea a doua câteva documente vechi de cultură vocală românească din secolele XVI, XVII, XVIII. În ambele părți ale concertului vom interpreta lucrări ale compozitorilor români contemporani, pentru a arăta diversitatea de preocupări, frumusețea, valoarea și stabilitatea acestora. Sperăm ca diversitatea intenționată a programului să aducă bucurie ascultătorilor și să ofere o vie satisfacție estetică. Madrigaliștii se străduiesc, cu conștiinciozitatea pe care o cunoaștem, să se prezinte la nivelul la care au apărut și în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”.

Anton Dogaru

JURNALUL GALERIILOR

„Orizont”

DEZVOLTINDU-SE organic și armonios pe coordonatele unei structuri conceptuale în care se interferează lecția clasicismului figurativ, cu toate nuanțele sale fertile, și ancestrale amintiri ale abstracției geometrice și simbolice în reformulări acut moderne, sculptura noastră își afirmă originalitatea, forța și calitatea printr-un impresionant număr de personalități și lucrări, cu acuzat destin contemporan și incontestabilă audiență socială. În această dialectică a temelor, atitudinilor și procedeelor expresive utilizate constă valoarea intrinsecă a categoriei în totalitatea ei, aportul subiectiv al dotării pentru sculptură, ce se manifestă ca un fenomen detectabil, constituind celălalt termen al ecuației artist-operă. De aceea orice discuție purtată în jurul sculpturii ca ansamblu sau al cazului particular trebuie să țină seama de această condiționare obiectivă, climatul general și problemele specifice generînd și justificînd una sau alta din atitudinile sau formulele concrete. Situație în care propunerile și realizările se compensează prin efect de contrast sau reciprocitate, conferind caracterul viu, proteic și activ sub raportul implicațiilor generale, ce definește sculptura noastră și constituie șansa artiștilor de cea mai diferită apartenență stilistică.

Iată, un sculptor ca Victor Postelnicu aduce prin expoziția sa de la galeriile „Orizont” acei ton specific al atitudinii clasice, vizibil în modul de a concepe

SILVIA CAMBIR : Peisaj din Tirgoviste

sensul și finalitatea artei sale, dar și în rezolvarea problemelor de compunere, articulare și modelare a canonului uman utilizat ca mobil și ax al preocupărilor formative. Firește, prin chiar condiția adaptării vechilor categorii la situația contemporană, în acord cu evoluția civilizației umane, termenul de „clasic” nu mai operează cu acea implacabilă rigiditate postulată de paradigma ideală, ci presupune nuanțările impuse de istoricitatea oricărui concept, în devenirea sa. Clasicismul lui Postelnicu respectă ideea omului ca etalon universal și ca subiect al operei de artă, dar și acel superior coeficient de calm, echilibru și solarietate ce nu exclude implicarea subiectivă și integrarea în curgerea permanentă a existenței, ci le plasează doar sub semnul autorității spirituale a personalității umane raționale și active. Artistul adaugă acestor condiții definitorii un plus de dinamism și metaforă, prin simplificarea planurilor pînă la pragul sintezei formale, astfel încît volumele ferme, monoli-

tice, se compun cu forță telurică în dialog purtat cu spațiul. „Tăietura” este decisă, finisajul atent, creînd acea epidermă capabilă să fluidizeze suprafața în contact cu lumina, particularul se convertește în general, prezența umană devine principiu tutelar, aducînd și ecoul preferințelor pentru structurile arhaice benefice. Chiar dacă prelucrarea distanțează volumele de ideea clasicității modului anatomic, organizarea axelor și consistența corporalității acuzate, de un discret și vital senzualism, ne dau dreptul să aplicăm acest calificativ, cu toate rezervele inerente. Dealțul chiar alăturarea unor propuneri cu vocație monumentală, tăiate în planuri anguloase, geometrizzante — *Stegarii. În amintirea eroilor* — indică relativitatea etichetării, revelînd simultan preocuparea pentru găsirea unor soluții noi, moderne, latent conținute în modelul inițial. Ceea ce ne furnizează datele definirii artei lui Victor Postelnicu și pe cele capabile să ne furnizeze coța valorică a gândirii formative ferme și a profesionalismului deplin.

■ ÎN CADRUL „Atelierului 35”, doi pictori apropiați ca vîrstă expun lucrări ce ilustrează două atitudini diferite și, implicit, esența tensiunilor ce solicită răspunsuri concrete din partea tinerei generații, în cele mai diferite planuri.

La galeriile „Orizont”, în intenția de a circumscrie cit mai exact sfera preocupărilor pentru sinteza formelor și a culorilor, Florica Cereci expune un ciclu de lucrări omogene, conturînd una din variantele posibile ale abstracției lirice. Situație în care, depășind prejudecata unui nonfigurativ născut „ex nihilo”, va trebui să recunoaștem și să recuperăm un permanent coeficient de acordare la realitatea concretă, astfel încît fiecare lucrare se atestă, în fond, ca o ipostază a unui peisaj, cu tot ceea ce implică în sine: construcție, formă, culoare și calitate. Procesul de abstragere a esențelor, de reținere a structurii-siglă devine și mai explicit prin alăturarea unor piese în care apeliul pentru roperul figurativ este satisfăcut după toate regulile speciei, de aici încolo începînd jocul liber, dar nu gratuit, al structurilor în căutarea expresivității picturale. Succesiunea planurilor cromatice prin care se compune un peisaj ca stare de spirit devine o problemă autonomă, atent sondată și rezolvată cu o vizibilă forță conținută în formula tașistă. Esența telurică a materiei ni se relevă treptat, ca într-o amplă secțiune geologică, sau capătă varianta cunoscută, liniștitoare, a alternanței de relicvuri ce se pierd în imensitatea acaparatoare a cerului. Un rol important în această interferență de real, imaginar și posibil îl joacă regimul cromatic, cu nuanțare axat pe game calde, adeseori profunde și dramatice, revelînd consistența materiei sau fluiditatea luminii, capabil să creeze senzația spațialității fără participarea perspectivei liniare. În această voință de a-și defini un limbaj al ei, desigur nici confortabil, dar nici iconoclast, artista aduce o clară conștiință a propriului program, capacitatea efortului logic și consecvent, și dotarea pentru pictura de substanță, cu atenție îndreptată spre construcție și modulare tonală, în sensul aercditat de tradiția artei noastre moderne.

Virgil Mocanu

George Uscătescu

Freamătă Alfeu

Freamătă Alfeu
Drum anapoda
In căutarea isvorului
Sintem toji
Incolțiți de ideea
Unui drum anapoda
Dincolo de paranteza mării
Indărătnică apă
Consumată sete
A visatei limpezimi
Nestrămutată dorință
De a oglindi
In piatra șlefuită de apa
Inceputului ultim
Febril Alfeu
Pește rupt din mare
In căutarea zorilor matcă
Sarcină milenară și grea
A Inceputului
A sfîrșitului
Inceput sfîrșit
Apă in drum anapoda
Consumată in setea
Clarității originare
Pulbere de aur
Explozie
Pulbere de stele
A mării dimineți.

Fericit cel ce va ceti în stele

Fericit cel ce va ceti in stele semnul profetiei
Semn scrijelat in stele și-n albul mesteacăn
Semn legănat in linia orizontului scinteie
Sărită sub ciocanul fierarului incrunat
Vulcanus urit officinas nicovală ursuză
Ciocan planetar aruncat de titan in mare
Cine-a oglindit mesteacănul in stele in ora aceasta
Stelară a profetiiilor necitite de nici un fericit ?
Iată-mă așa oprit la poarta mileniului
Neinfrigurat cutezător si totuși cuprins
De cumplita infricoșare a sfîrșitului
Iată-mă așa chemind la poarta limitei
Și a nemăsurii și a grădinilor cu cerbi
Innebuniți de groază și de patimă și cuprinși
De pietatea sfîrșitului in grădina cu
Albul mesteacăn ce visează cu stele
Și cu planete locuite de oameni ce n-au murit.

Un cerb de argint

Un cerb de argint a inflorit in poiană
A privit in statuară poziție soarele
Oglindit in iarba scaldată in aur
In argintia tensiune a saltului a contemplat
Virful albastru al arborilor, creasta pădurii,
Aburii se înălțau din vale ca o chemare
Consternat cerbul de argint al pădurii
Și-a svicnit coarnele și coama in azur
Ochii cerbului au spintecat albastrul
Cerb și pădure au fost prinși in strigăt de moarte.

În pustietate

In pustietate sub arșiță in glod
Incepe așa marea vinătoare a omului
Un declinant inceput in ritm fără rod
Scrijelată scoarță a insulei pomului.

Zace fruntea galben talisman sub crepăt de soare
Miini albe caută febril meridianul sărut
Cade arșița peste golul intins ca o ninsoare
A unui sfîrșit de ev sub un cer nevăzut.

Diminețile omului sint fără rouă
Noptile omului sint fără stele
Clară sau oarbă arșița pustiului plouă
Peste albul pleșuv in vaste inele.

Greerul sub grindă

Greerul sub grindă a luat in considerare sfîrșitul lumii
Cintecul a avut o ușoară ezitare nocturnă sub grindă
Apoi și-a reluat indiferent iscusita cantilenă
Dispus să sărbătorească in istovitoare lene milenarul
furnicii.

La geam o vrabie minusculă a bătut tic-tacul sfîrșitului
In voluta sborului spre parc a fost ca un salut
Adus ultimului om ce aștepta in iatac sfîrșitul lumii
Apocalips hilar indiferent la ridicolul singurătății.

In stradă o bicicletă solitară a sunat clic-clac in goană
Nebună spre flacăra ultimă a unui incendiu bizar
Bicicleta n-avea nici biciclistă și nici măcar
Nu evoca figura – sagoma triste – a lui Tristan Tzara.

Pasul Domnișoarei Hus a sunat in liniștea orașului gol
A fost ca sfîrșitul lumii la Topoloveni și la Huși
Știu foarte bine, descopăr acum, in ora finală că Hușii
Și Domnișoara Hus nu au nimic de a face una cu alții.

E numai svonul Apocalipsei cules in dimineața
aceasta
Amară și goală și plină de sunete contradictorii
In care demonul limbuției a suprimat tăcerea
Munților de zăpadă care așteaptă zadarnic ghiociei.

Ascultă in noapte glasul Sibilei

Ascultă călătorule in noapte glasul Sibilei
Niciodată vocea inceputului n-a fost mai puternică
Sibila te învață pe tine scufundat in memorie
Că planeta pe care stai furnică pulbere
Este o stea albastră in univers lumină in glasul Sibilei
Lumină luminată in eternitatea cerbilor
Și-a zăpezilor insorite și-a apelor
Ce-și caută isvorul și memoria in clipa
Cind marea le cuprinde in totală-i indiferență.
Tic tac glasul Sibilei este un ornic
Al ritmului inscris de demult undeva
In adincul inceputului un elan
Al unei stele căzătoare ce nu-i alta
Decit planeta gindului tău terra incognita
Sibila a vestit cindva că ora aceasta
Este ora indelungă a Orionului revărsat
In potop indelung iarna ielelor prelungi
De poeți in capitala boemei și-a singelui
Ignorat și-al funiilor strinse in jurul inimii
Patimă a unui timp terminal germinală patimă
Ultimă și mai mult ca oricind insetată de izvor.

Hai să bem împreună

Hai să bem împreună prietenă caldă
Aroma sfîrșitului in cupe trandafirii
Să ne inchipuim că sărbătorearea aceasta e ultima
Intrezărită prin geana intens albastră intensă.

Hai să ciocnim paharele iubită calmă iubită
Gest mingiit de vecinătatea pasului pe aleile
Unui sfîrșit de veac și de lume și albastră
Și caldă învăluire a sărutului insinuat in amurg.

Hai să sorbim vinul solar al declinului
Iubită născută ca in vechea poemă a muribundeii
Lumi de demult ce-și află înfrățirea
In crepuscularul suris al pleoapei imbiator albastră.

Hai iubito să cîntăm sonata aceasta a sfîrșitului
Indreptați amindoi spre un punct cardinal
Al inchipuirii purtată pe aripa muribundă
A unei romantice treceri prin veacul adormit in tristețe.

Desene de Tudor Jebeleanu

Din poezia mexicană

Octavio PAZ

Peisaj

Insectele trebăluind,
Căii de culoarea soarelui,
măgarii de culoarea norilor,
norii — imense stinci imponderabile,
munții, ca niște ceruri năruite,
cireada de arbori adăpindu-se-n riu,
toate sint aici, fericite de starea lor,
față de noi care nu sintem,
devorați de turbare, de ură,
de dragoste devorați, de moarte.

Oaspeți

Despicind noaptea citadină de piatră și uscăciune
intră în odaia mea cimpia.
Desface brațe verzi cu brățări de păsări,
cu brățări de frunze.
Duce de mină un riu
cu sipetul de giuvaeruri gata lustruite.
Și marea se așează alături de mine,
intinzindu-și la soare trena strălucitor de albă.
Din tăcere țîșnește un arbore muzical.
De ramurile lui atîrnă toate cuvintele frumoase,
ce strălucesc, se pîrguiesc, cad.
Pe fruntea mea, peșteră locuită de un fulger...
Dar totul s-a populat de aripi.

Zeul ieșind dintr-o orhidee de lut

Dintre petalele de argilă
naște, surizătoare,
floarea umană.

Templul țeptoaselor

Pe espianada imensă ca soarele
se odihnește și dansează soarele de piatră,
gol în fața soarelui, de asemenea gol.

Șarpe sculptat pe un zid

Zidul respiră în soare, vibrează, unduie,
crimpei de cer viu și tatuat :
omul bea soare, este apă, este pămînt.
Și peste atîta viață șarpele
ridicîndu-și capul între beregare :
zeii beau singe, mîncîcă oameni.

Piatră de încercare

Apari

Ajută-mă să exist
Ajută-te să existi
Oh, tu, inexistența pentru care exist
Oh, presimțita care mă presimte
Visata care mă visează
Apărută spulberată
Hățîș de ninsori
Maree de arme albe
Mare scăpată din friu galopînd în noapte
Stea în picioare
Splendoare ce te implinți în piept
(Cîntă rînită închide-te gură)
Apari

Frunză în alb tatuată de toamnă
Astru superb cu mișcări somnoroase de tigru
Fulger leneș
Acvilă fixă clipînd din ochi
Cade pana săgeată împodobită cade
Dă în sfîrșit ora intîlnirii
Ornic de singe
Piatră de încercare a acestei vieți.

Uitare

Inchide ochii pe întuneric, pierde-te
sub frunzișul roșu al pleoapelor tale.

Scufundă-te în aceste spirale
ale sunetului ce zumzăie și se pierde
și răsună acolo, îndepărtat,
cătore sălașul timpanului,
ca o asurzită cataractă.

Scufundă-ți ființa, pe întuneric,
ineacă-te în pielea ta,
mai mult, în pîntecele tău ;
să te încinte și să te orbească
osul, scinteie lividă,
și între genuni și golfuri de întunecime
să-și deschidă panașul învăpăierea.

În această umbră fluidă a visului
inmoaie-ți goliciunea ;
abandonează-ți formele, spumă
pe care nu se știe cine a lăsat-o pe țărîm ;
Pierde-te în propria ta ființă, înfinito,
în ființa ta infinită,
mare ce se topește în altă mare ;
uită-te și uită-mă.
În această uitare fără vîrstă și adîncime,
buze, săruturi, dragoste, totul, renaște :
stelele sint fiice ale nopții.

În românește de AUREL COVACI

F. Scott

UNEI opere și existente frenetice, adeseori fals receptate de contemporani, dar cu o forță relevantă mereu sporită de trecerea timpului, F. Scott Fitzgerald le-a adăugat pendanțul corespondenței sale : opus subiacent, complementaritate catartică alcătuită din candoare și angoasă, din deconectare momentană și constiință perpetuă a necesității scrisului. Epistolarul recompus de Andrew Turnbull și publicat prima dată în Statele Unite în 1963 devine astfel parte integrantă a „legendei” fitzgeraldiene, întregind-o prin noi detalii, după moartea prematură a strănului autor. Inseși epitetele din categoria straniu, legendar, fascinant sint plasate sub aura paradoxului, pentru că scrisorile revelează un Fitzgerald de o mare „ductilitate” socială, aparent dispus la concesiile față de miturile fundamentate pe valori materiale. În realitate, aici intervine un anume sistem de autoapărare, prin care scriitorul luptă să-și salvgardeze domeniile cele mai sacre ale libertății creatoare. Conflictul cu pragmatismul excesiv specific societății americane este unul latent, dar cu atît mai insidios. Loviturile sint plasate indirect și pe ascuns. Desigur, sistemul e mai puternic sub aspect imediat (după ce, prin criza anilor '30, îi va fi răpit lui Fitzgerald însuși epoca iluzorie care-i constituise suportul creației, moartea îl va surprinde pe autor într-o uitare quasi-totală, la începutul altui dezastu mondial). Dar efectul întîrziat al operei artistice își va dovedi, o dată în plus, puterile redemptorii : fără să tindă spre demascarea tradiționalist-realist-americanăscă a racilelor capitaliste, Fitzgerald recuperează în planul prozei superioare spiritul exact al unui timp, pe lingă care cei ce-l trăiesc trec impasibili și preocupati de meschinării cotidiene.

Scrisorile, adresate unui grup de persoane între care par a se stabili cu timpul multiple relații, ca și cum viața și-ar organiza propriul roman, denotă constantă afectivă a lui Fitzgerald. Actul creator apare compensat printr-o maximă luciditate : „niciodată n-am crezut prea mult în fericire. Nu cred nici în nefericire. Acestea sint lucruri de care le vezi pe ecran sau în pagina tipărită, ele nu ti se întîmplă cu adevărat în viață”, îi scrie el fiicei sale Scottie, față de care dezvoltă un veritabil complex patern menit să o scutească de erorile pe care le comisese el însuși. Scopurile sint extrem de ambițioase : „Vreau să fii printre cele mai bune din neamul tău și să nu te risipești în teluri triviale. Să fii folositoare și mîndră — e prea mult ceea ce-ți cer ?” Latura aceasta a personalității lui Fitzgerald putea soca prin excesul de afectiune și grija aproape tiranică față de dezvoltarea singurei sale fiice. Intervin însă și factorii traumatizanti ai oropriei tinereti risipite, raporturile precare cu părintii și mai ales binecunoscuta tragedie conjugală trăită alături de Zelda. Cîteva confesiuni epistolare legate de acest ultim aspect și adresate Scottiei își sporesc importanța prin raportarea la unele dintre marile personaje create de Scott Fitzgerald : „Niciodată în viața ei nu a avut vreun sentiment al vinovăției, chiar și atunci cînd punca vietile altora în pericol — întotdeauna oamenii și împrejurările erau cei care o asupreau”. Aici referința la Zelda e directă, dar parcă ni s-ar vorbi la modul critic despre Daisy, eroina principală din *Marele Gatsby*. Constiința greșelilor săvîrșite vine cu întîrziere (scri-

soare datată 7 iulie 1938, la două decenii după ce Fitzgerald o cunoscuse pe Zelda) : „Greșeala pe care am făcut-o a constat în faptul că m-am înșurat cu ea. Noi aparținem unor lumi diferite — ea ar fi putut fi fericită cu un bărbat simplu și cumsecade într-o grădină din Sud. Nu avea forța necesară marelui spectacol — uneori se prefăcea, și se prefăcea frumos, dar nu o avea. Era slabă cînd ar fi trebuit să fie tare și dură cînd ar fi trebuit să cedeze. Niciodată n-a știut cum să-și folosească energia”.

Spectrul problemelor abordate în scrisorile către Scottie este extrem de larg : lectii despre viață, război, politică, familie, chestiuni legate de raporturile dintre generații, dintre bogați și săraci, dintre poezie și proză, totul aseasonat cu umor nesofisticat și guvernare de sentimentul unei serioase responsabilități. F. Scott Fitzgerald cade în capcana îndrăgostitului sincer și despotic, ferm hotărît să-și modeleze iubita conform propriilor canoane, chiar cu riscul de a o depersonaliza prin devitalizare. Partea benefică a unei asemenea întreprinderi constă în gravitatea acordată compunerii scrisorilor respective. Calitatea aforistică specifică operei fictive a lui Fitzgerald coboară acum la nivelul comunicării intime, de o reconfortantă rectitudine a expresiei : „Poezia fie este ceva ce viază precum un foc interior — ca muzica într-un muzician sau marxismul într-un comunist — fie nu este nimic, un plictis vid, formalizat, în jurul căruia pedanții își tărăgănează la infinit notele și explicațiile” : „M-ai întrebare dacă în artă e mai important să dai naștere, noi forme sau să o perfecționezi, Colea bun răspuns e acela dat de destulă amărăciune de Picasso Gertrudci Stein : «Faci pentru prima oară ceva, iar apoi altcineva vine și îl face acceptabil».

În opinia oricărui artist adevărat, inventatorului, adică Giotto sau Leonardo, e infinit superior unui Tintoretto finisat, iar originalul D. H. Lawrence e infinit mai mare decît oricare Steinbeck”. „Atîta de mulți scriitori, Conrad de exemplu, au fost ajutați prin faptul că s-au educat într-o profesie absolut fără legătură cu literatura. Îți oferă o abundență de material și, mai important, o atitudine cu care să vezi lumea. Atîtea scrieri de azi suferă nu numai din lipsa unei atitudini, ci și din lipsa oricărui material. În afară de cel acumulat într-o existență pur socială. Lumea, de regulă, nu trăiește pe plaje sau în cluburi”.

PREJUDECATĂ a momentului interbelic, legată de întreprinderea dogmatică a binomului literatură-politică, a dus la rapida etichetare a lui Scott Fitzgerald drept scriitor adolitic. Reinterpretarea operei sale sub prisma unei optici cu adevărat marxiste pornindu-se de la eficiența și concretetea tabloului vital immortalizat de Fitzgerald va conduce la descoperirea unui autor angajat în realitate prin mijloacele specifice marii literaturi, iar nu prin ilustrativism programatic sau simple declarații de intenții. Cîteva referiri explicite la problemele politice curente, vîdînd apropierea față de marxism, aduc o lumină inedită asupra ultimului deceniu din viața lui F. Scott Fitzgerald. Desigur nu poate fi vorba despre o acțiune manifestată în plan social, ci mai exact de cristalizarea unui proces de clarificare a atitudinii politice. Încercînd să o convingă pe Scottie să nu renunțe la un curs de filosofie, tatăl îi

Fitzgerald — epistololar

scrie: „Doresc să-ți păstrezi interesul cel puțin până la Hegel, din al cărui trunchi descinde întreaga gândire marxistă; cu siguranță vei fi de acord că marxismul nu se preocupă de vază sofisme, ci se alăturează într-unul dintre cele mai practice mecanisme ale revoluției materiale”. Legat de atmosfera colegiului Princeton, unde își trimisese fiica (pentru că, așa cum îi scria soției în 1939, „viata ta a fost o dezamăgire, ca și a mea. Dar n-am trecut prin tot chinul degeaba. Scottie trebuie să supraviețuiască și acesta e cel mai important an din viața ei”), Fitzgerald face următoarele remarci: „Vei fi observat că acolo există o mișcare de stînga bine organizată. Nu dorosc neapărat să te preocupi politica, dar nu vreau să te opui acestei mișcări. Sint cunoscut ca un simpatizant al aripei stîngi și așa fi mîndru dacă ai fi și tu. În orice caz, m-am simțit ofensat dacă te-ai apropiat în vreun fel de nazism sau de persecutorii stîngii”. La fel de pregnantă apare conștiința politică a lui Fitzgerald și din următorul fragment: „Trebuie să manifesti o anumită politetă față de idei. Nu poți nici ignora, nici contesta sau ocoli faptul că pe întregul glob există o mișcare organizată în fața căreia tu și cu mine ca indivizi sintem mai mici decît firele de praaf. Cîndva, cînd te vei simți foarte curajoasă și sfidătoare și nu vei fi fost invitată la o anume activitate a colegiului, citește teribilul capitol din *Das Kapital* despre ziua de muncă și vezi dacă vei mai fi aceeași”.

EA MAI cuprinzătoare selectie epistololar este dedicată raporturilor cu editorul Maxwell Perkins — veritabilă panoramă a carierei literare a lui Fitzgerald, văzută din unghiul celui direct implicat. Începînd cu frenezia debutului și sfîrșind cu deziluziile maturității, toată gama trăirilor scriitoricești, culisele în care se regizează „bombele” literare, altercațiile și speranțele comune, se perindă într-o succesiune guvernată de incertitudinile destinului, însă și de un scop unu: scrisul, în orice fel de condiții, sub orice constelație, scrisul — obsesie supremă. Încă din 1919 Fitzgerald îi mărturisese lui Perkins: „Descopăr că reușesc întotdeauna tocmai prin ceea ce scriu cu mai mare plăcere”. O epistolă din 4 martie 1934 atestă calea dificilă (adeseori neînținsă de contemplatorul produsului finit) prin care își edifica opera acest vrăjitor al scrisului american: „În definitiv, Max, eu sunt un trucidat. Cîndva, discutînd cu Hemingway, i-am spus, împotriva logicii curente pe atunci, că eu eram broasca festoasă iar el iepurele, și acesta e adevărul chestiunii, căci tot ceea ce am realizat vreodată a fost prin lungi, persistente zbateri, în timp ce el, Ernest, posedă acel dram de geniu care-l face capabil să dea la iveală lucruri extraordinare cu ușurință. Eu nu am ușurință. Am o leieritate în a fi ieftin dacă vreau să mi-o permit. Pot face lucruri ieftine. I-am schimbat rolul lui Clark Gable în sala de cinema, zilele trecute. Pot face asemenea lucruri mai repede ca oricine, dar cînd m-am decis să fiu serios, m-am luptat cu fiecare detaliu pînă am devenit un fel de greoi pachiderm [...] și astfel am rămas pentru tot restul vieții”.

Problemele de conștiință scriitoricească revin cu frecvență pe parcursul corespondenței lui Fitzgerald, lăsînd imaginea unei personalități capabile de o justă autoapreciere, chiar și în momente mai dificil de trecut. Orgoliul lui Fitzgerald nu tine de gloriile efemere, ci vizează zonele marilor împliniri artistice. Aproape de la începutul carierei, după o cochetărie puțin chibzuită cu muzele poetice, tinărul debutant de succes cu *This Side of Paradise* își va afirma hotărîrea de a se consacra cu precădere romanului. Desi nuvelele îi vor mentine numele în atenția publicului pe parcursul unor ani de criză, Fitzgerald își mărturisește adesea dragostea pentru roman și modul chinuitor în care scrie o multitudine de povestiri, devenite în anumite perioade, unica sursă de existență. O existență a cărei principală caracteristică pare să fi fost aglomerarea stărilor de dezchilibră, dar care nu-l determină pe Fitzgerald să abdice de la acel simț al ponderației intelectuale specific spiritelor alese. Scrisorile vădesc o sinceritate frustă, o conștiință trează nu numai la frămîntările personale sau ale celor apropiați, ci și la fenomenul literar și social. De aici dubla lor importanță, ca document strict biografic (cu incursiuni în chiar biografia operelor), precum și ca mărturie de epocă. Ceea ce le conferă dramatism este pasiunea nestinsă a autorului lor pentru scrierea interesantă. Nu rafolii, nici neglijență stilistică deliberată, ci transpunere exactă a unor stări de spirit și de cunoaștere tensionate. Naturalitatea și vitalismul american se îmbogățesc printr-o meditație atentă asupra condiției culturale a literaturii.

Tipul de autor Fitzgerald rămîne de neîntors pentru mentalitatea anilor '30, oricînd dispusă să-și aroze false responsabilități și suprimînd artistii de factură romantică. Acum nu e timp de viziuni delectabile, pare a spune publicul dominat de teroarea acumulărilor militare. Distracțiile se îngroasă odată cu „lumele” regimurilor dictatoriale. Proliferează gustul pentru arta de larg consum, cu efect tranchilizant local de tipul revistelor muzicale. Speranțele lui Fitzgerald de a găsi în

industria cinematografică un mediu favorabil, regenerator, se soldează (la fel ca, mai demult, încercările sale dramatice) cu repetate esecuri. În realitate, inadaptabilitatea sa la condițiile impuse de Hollywood tine de conștiința superioară a scriitorului decît să-și păstreze demnitatea, neacceptînd concesii de factură comercială. Atitudinea sa e marcată de două aspecte: pe de o parte, valoarea filmului ca artă a contemporaneității nu putea să-i rămînă indiferentă unui artist extrem de receptiv la nou; pe de alta, accesul către acest mijloc tehnic inedit îi era barat nu numai de conventionalismul producătorilor, ci și de intruziunea absolut stînjitoare a cenzurii. Nemaivînd alte surse de venituri, Fitzgerald se vede constrîns să accepte postura autorului de scenarii etern respinse, privit cu condescendență de mai marii momentului. O confesiune epistololară din iarna anului 1939 sună astfel: „Lucrez la rescrierea unui scenariu pentru Paramount timp de două săptămîni, după terminarea unei nuvele. Dar sint convins că nu mă vor face de îndată Tar al Industriei, cum credeam cu 10 luni în urmă. E-n regulă, baby — viata m-a umilit — Tar sau nu, vom supraviețui. Sint dispus la un compromis pentru postul de Tar Asistent”.

Serios, mă aștept la scufundări și iesiri repetate din filme pentru restul zilelor vieții mele naturale, dar nu e o satisfacție extremă, fiindcă asta înseamnă o treabă în care ai de spus povesti pentru copii, lucru absolut neinteresant de la un moment dat. Este cel mai zrozav dintre toate mediile de comunicare umană și e păcat că a trebuit să-i dea tircoale cenzura și să intervină, dar astia sintem”.

OPITICA lui Fitzgerald denotă, în general, o depășire netă a tarelor lăsate moștenire ideologiei americane de marea criză economică. Viziunea sa este asemenea unui arc de pod peste deceniul 1930—1940, înscriindu-se cu mult mai aproape de mentalitatea noastră, spre fine de secol, decît au făcut-o mulți dintre contemporanii săi. Este, de fapt, o aspirație pentru un mediu social capabil să dea membrilor săi suportul necesar unei existente armonioase. Este, în același timp, condamnarea implicită a oricărei forme de opresiune a spiritului, prin menținerea nealterată a unei vitalități capabile să se opună resemnării atotdizolvante. Germeii acestei atitudini pot fi recunoscuți în citeva scurte adnotări continute de o epistolă scrisă în trenul ce-l purta pe Scott și Zelda de la Neapole spre Marsilia, la 19 aprilie 1925: „Italia ne-a deprimat pe amîndoi, peste măsură — o tară moartă, unde tot ceea ce putea fi făcut sau spus a fost făcut cu mult timp în urmă — căci oricine se lasă înșelat de pseudo-activitatea de sub Mussolini este înșelat de ultima zvîcnire spasmodică a unui cadavru. În această epocă a criticii, e nevoie de o firavă bandă de disperati ca să te suoui pentru trei ani unui tiran, chiar și unuia usor caritabil”. Iată acum aceeași intuiție politică exprimată în momentul cînd regimurile fasciste trec la atac deschis, declanșînd al doilea război mondial (scrisoare din 7 iunie 1940): „Mă credeți cu un dar al profetiei pe care nu-l posed. Am simțit într-adevăr în '39 că războiul va veni, și am spus-o la multă lume, dar era calculat pentru timpul cînd Germania ar fi avut oțeva noi clase de rezervă să compenseze scăderile de natalitate dintre 1915—1918. Stim cu toții că armata germană nu a fost înfrîntă, iar Woodrow Wilson n-a vrut să fie învinsă, nefiînd conștient de absoluta decădere a englezilor — un fapt care le-a fost clar oină și intelectualilor englezi timp de douăzeci de ani. Putinii intelectuali care s-au amestecat vreodată în afaceri militare stiau că războiul fusese pierdut la München și că germanii îi vor sfîșia pe Aliați în bucăți, cel puțin în Europa. Iar americanii bogati vor încerca să trădeze America exact în același mod ca și conservatorii britanici. Un pogrom ar putea fi organizat peste noapte împotriva elementelor subversive (a căror forță e mult supraestimată pentru moment), dar bogăților li se vor mai tăia respirațiile de frică pînă cînd vor putea ieși din corturile în care stau pititi și vor începe să le găsească fiilor lor slujbe sigure la intențată”. Un lucru rămîne sigur pentru scriitor — că lumea iluziilor, împlinirilor și dramelor sale încetează să mai ființeze. Citat din aceeași scrisoare, adresată fiicei, Scottie: „Războiul poate conduce la orice, de la haos complet, la o Revoluție americană non-Cominform-istă, dar lumea pe care am cunoscut-o și de care ai avut și tu parte timp de 18 ani nu va mai exista vreodată în timpul nostru”. Regret, resemnare, constatare amară? Mai mult decît acestea, depășindu-le, conștiința împacată a literaturii care a făcut ceva pentru păstrarea intru eternitate a unui fragment de timp, surprins pe datele schemei sale spirituale.

Coloana vertebrală a epocii pare să se fi transferat în chiar ființa lui Scott Fitzgerald, identificat pînă la detaliu biografic cu perioada interbelică. Patru date, în doi ani situați la polii ouși ai carierei, sint concludente: septembrie 1919 — *This Side of Paradise* (primul roman) e acceptat de editura „Scribners”; octombrie—noiembrie 1919 — vine prima navelă revistei „Post” (titlul *Head and Shoulders*) și își reinnoiește logodna cu

Zelda Sayre, Noiembrie 1940 — primul atac de cord; decembrie 1940 — moare luptînd să termine romanul *The Last Tycoon*. Urmărind corespondența fitzgeraldiană pe parcursul ultimilor doi ani din viață, orice observator va remarca voința de autodepășire, de recuperare a tot ceea ce fusese eroare într-o existență mult agitată. Activitatea furibundă legată de scrierea ultimului roman devine o adevărată luptă cu soarta, căreia cititorul scriitorilor îi este părtaş. Fiecare zi smulsă Parcelor e un dar făcut literaturii, convertindu-se în materie artistică. La 13 decembrie 1940, Fitzgerald îi scrie soției: „În starea în care mă aflu nu m-as putea întoarce la studiouri, căci trebuie să-mi petrec majoritatea timpului în pat, unde scriu pe o planșetă de lemn ce mi-am confecționat-o acum un an și jumătate”. La 19 decembrie, același an, cu două zile înainte morții, Fitzgerald se interesează cu seninătate de soarta soției și a fiicei, trimițîndu-le un dar de Crăciun. Lumea încetează să mai existe, la modul cel mai concret de data aceasta, pentru Fitzgerald, după ce timp de un deceniu se estomposă într-o progresivă urînire, culminînd cu războiul. În schimb, statura scriitorului va cîștiga un loc din ce în ce mai important pe firmamentul literelor americane. Încă o dată, mersul capricios al destinului literar își lasă amprenta ciudată asupra unei vieți și opere.

DAR CUM se raporta, în timpul vieții, Fitzgerald la lumea literară, la așa numiții colegi de breaslă? De la primele scrisori el manifestă un interes pronunțat pentru tot ceea ce înseamnă literatură viabilă, urmărind cu maxim interes indeosebi evoluțiile din proza americană. Nu rare sint însă și referințele la Butler, Conrad, Joyce, Shaw, Wells etc. „Marea mea speranță, afirmă o scrisoare din 1921, este să obțin girul elitei intelectuale, pentru ca apoi să fiu impus publicului, așa cum s-a întimplat cu Conrad”. Unele dintre lecturile în actualitate ale lui Fitzgerald se concretizează în liste de recomandări trimise editorului său. De exemplu, în octombrie 1921, *Three Soldiers* a lui John Dos Passos este apreciată drept „cartea sezonului”, în timp ce *The Briary Bush* e „un alt roman infect de Floyd Dell, care, datorită lipsei oricărei grații, frumuseții sau spirit, va fi salutat drept o capodoperă de către toți foștii polițiști actualmente critici”. Pentru Fitzgerald titlul reprezintă un exercițiu de menținere în formă a propriilor resurse și, totodată, un mijloc de percepere mai nuanțată a realității. Neconsiderîndu-se critic, se va multumi să-și exprime impresiile de lectură, de cele mai multe ori, sub forma unor concise formulări epistolare. Un roman de James Harvey Robinson (*The Mind in the Making*) îi prilejuește, în martie 1922, următoarele remarci: „Exprimă întreaga speranță plină de jînd a omenirii spre progres. E o carte deprăntantă, as zice, cam în genul ultimelor creații ale lui Wells și Shaw, și toți membrii acelei brave companii care s-au lansat în anii 90 atît de plini de speranțe, bucurie a vieții și încredere în știință și rațiune. Thomas Hardy le supraviețuiesc tuturor. Cred că atunci cînd am citit *The Brass Check* a lui Upton Sinclair mi-am format părerea definitivă asupra Americii — anume că libertatea a creat cea mai mare tiranie de sub soare”.

O atenție specială merită capitolul amicitiiilor literare ale lui Fitzgerald, în special, modul absolut dezinteresat în care s-a străduit să-și folosească prestigiul pentru promovarea unor nume noi, valoroase, pe avanscena literaturii americane. De-a dreptul istorică, în acest sens, apare scrisoarea trimisă din Franța, editorului Maxwell Perkins, în octombrie 1924: „Dragă Max: Onorariul a depășit așteptările mele. Îți trimit rîndurile de față ca să-ți semnalez un tinăr pe nume Ernest Hemingway, care trăiește la Paris (e american), scrie la „Transatlantic Review” și are un viitor strălucit. Ezra Pound a publicat o culegere a prozelor sale scurte la Paris, mi se pare în „Egotist Press”. Nu o am la îndemînă dar e remarcabilă și l-aș vizita de îndată. El este marele eveniment”. Chiar dacă răspunsul lui Hemingway la dovezile de afecțiune ale prietenului său nu a fost la aceeași înălțime, după cum o dovedesc și însemnările din volumul de amintiri *A Movable Feast* (Sărbătoarea de neuitat), Fitzgerald nu a încetat să nutrească sentimente de adevărată camaraderie. Corespondența dintre cei doi consfințește niste raporturi arareori întîlnite între prozatori de mare anvergură (cu toate reticențele mai mult sau mai puțin explicite din partea lui Hemingway). Iată citeva gânduri pe care Fitzgerald ținea să i le împărtășească lui Ernest la 1 iunie 1934: „Cred că e evident că respectul ce-l port vieții tale artistice e absolut excepțional, și în afară de citiva bătrîni ce s-au dus sau sint pe moarte, tu ești unicul prozator din America spre care privesc cu admirație. Există bucăți și paragrafe ale operii tale pe care le recitesc mereu, de fapt, am încetat s-o mai fac de vreun an și jumătate pentru că mă temeam că ritmurile ce-ți sint proprii se vor strecura în scrisul meu printr-un proces de infiltrație”. În unele scrisori asistăm la revelații importante pentru înțelegerea evoluției literare a lui Fitzgerald coroborate prin observația justă a adresantului, în sus-amintitul volum de memorii, conform căreia Zelda, geloasă pe

succesele profesionale, înregistrate de soțul ei, încerca să-l împiedice prin cele mai diverse mijloace să-și exercite menirea. Cîteva rînduri trimise lui Hemingway din Cannes, la 9 septembrie 1929: „Analiza ta cu privire la incapacitatea de a-mi efectua lucrările serioase e prea blindă, uînd să menționezi și risipa, dar prin voința Domnului s-ar putea ca acei 5 ani dintre plecarea mea din armată și terminarea lui *Gatsby* (1919—1924), care au inclus 3 romane, vreo 50 de povestiri de succes, o piesă și numeroase articole și filme să fi epuizat prea devreme ceea ce, aveam de spus, adăugîndu-se faptul că noi trăim în permanență la viteza maximă și în cele mai vesele medii pe care le puteam găsi. Aceasta, au fond, mă îngrijorează cu adevărat — desi problema ar putea fi inabilitatea mea de a renunța la ceva odată început”. Alte remarci s-au impus prin conștientizarea că Fitzgerald reușea să-și auto-definească trăsăturile de caracter adeseori controversate de comentatori: „În mod cinstit, niciodată nu mi-am făcut din ură un principiu”, sau „Bogații nu m-au fascinat niciodată, decît dacă reușeau să imbine în personalitatea lor farmec și distincție”.

Ultima frază pare a fi justificată de perechea Sara și Gerald Murphy, cărora, chiar după ce „mahmureala” party-urilor din anii 20 se va fi împrăștiat, Fitzgerald le va păstra o constantă prietenie, concretizată în citeva frumoase scrisori. În 1938, pregătit să intre într-o etapă a maturității creatoare, din păcate prea scurtă, el le scrie: „Pentru mine, aceasta e o nouă fază, sau mai degrabă o dezvoltare a ceva ce a început demult în scrisul meu — să încerc explorarea elementelor relevante, esențiale, și indeosebi dramatice și fascinante din orice fel de viață mă înconjoară. Credeam că impresiile mele senzoriale asupra lumii veneau din afară. Credeam cu adevărat că ele erau la fel de obiective precum cerul albastru sau o piesă muzicală. Acum știu că se aflau înăuntru și păstrez cu străncie puținul rămas”.

Menținerea acelorași resurse de bun gust și receptivitate în fața noutăților de calitate, pe care i le cunoșteam din anii de tinerețe, se evidenziază într-o listă de recomandări trimisă unui vechi amic, în 1939. Aici, *Procesul* apare definit drept „fantasticul roman al celui lui Franz Kafka [...] a cărui influență asupra tinerilor e comparabilă doar cu a lui Joyce între 1920—25”; Flaubert și *Madame Bovary* sunt „virfuri absolute”; „cel mai bun roman individual al ultimilor cinci ani rămîne *Speranța* de Malraux. Mă luplaxem să nu-l citeșe — neplăcîndu-mi nici cadavrul, nici felul în care credeam că va fi tratat — dar, Isuse, odată început, e la fel de captivant ca și *Adio arme*. Pe de altă parte, *Speranța* e jurnalism frenetic — cam tot atît de bun ca și materialul spașniol al lui Ernest. (Aprooo, el e de acord cu mine în privința lui Steinbeck — crede că-i un farsor, la fel ca și Farrell). Știi cit de generos sint cu noii veniți dacă au ceva de spus, și sper că nu vei citi în subtext vreo invidie de care mă consider incapabil”.

Scrisorile adresate unor Edmund Wilson, John Peale Bishop, Christian Gauss (în postura de vechi și apropiat îndrumător), editorului Harold Ober, precum și altor nume cunoscute (Sherwood Anderson, Gertrude Stein, H.L. Mencken, Thomas Wolfe, John O'Hara etc.) sau mai puțin cunoscute, reconstituie imaginea unui scriitor pentru care contactul social multirîvnit se convețea adesea în măsuri la valoare exorcizantă. Mai mult, Fitzgerald ar putea fi ușor suspectat că-și folosea abtența epistololară drept exercițiu pentru „menținerea în mînă”, cu precădere de-a lungul perioadelor de criză.

DESIGUR, gradul de interes reprezentat de corespondența scriitorului american variază în funcție de diversi factori. Sint dificil de găsit, în ciuda marelui volum al scrisorilor, unele citabile integral, pentru că întotdeauna meandrele vieții cotidiene transoar și sub aspectul lor banal, lipsit de rezonanță. Important este că, dincolo de aceste aspecte, pot fi recunoscuți liniile de forță ale unei personalități. Chiar dacă eferirile la fapte ce continuă să ne intereseze și astăzi sint adesea marcate de „respirația scurtă” a formulării neelaborate, însăși citarea numelor și situațiilor ulterioare transformate în legende reușite să-i creeze lectorului o stare de participare la substanța vie a istoriei literare, Fitzgerald se relevă în dubla postură de constructor și martor al edificării acestui fel de istorie. Condiția primordială a viabilității se cheamă, în cazul de față, sinceritate doplină.

Dar, pretutîndeni, se resimte o ironie benignă, reamintînd originea celtică a scriitorului, o provocare aruncată peste ani celor tentați de înțelegerea simplificatoare a existenței scriitoricești. La mijlocul unei foi de hîrtie, Fitzgerald nota cu litere extrem de mici în 1922: „Aceasta e noua mea manieră de a scrie scrisori. Las loc de comentarii și adnotări spre a ușura sarcina biografului meu cînd va începe să-mi colecteze spre publicare scrisorile”.

Virgil Mihai

John Cheever: „Literatura e ca un torent”

● Scriitorul american John Cheever, proaspăt laureat al premiului Pulitzer, pentru un volum de nuvele, apărut în editura Knopf, este la ora actuală unul din cei mai citiți scriitori din Statele Unite. Recent, cu prilejul apariției în Uniunea Sovietică a unuia din romanele sale, scriitorul a vizitat redacția revistei „Literatura și Gazeta”, unde a avut o lungă discuție cu criticul A. Martinova. Pagina pe care i-o consacră publicația sovietică, cuprinde pe lângă acest amplu interviu, și una din nuvelele sale cele mai reprezentative. Dintre considerațiile lui

James T. Farrell

● La New York a încetat din viață, în vîrstă de 75 de ani, romancierul american James T. Farrell, autorul mai multor romane ciclice în descendența literară a lui Th. Dreiser. În 1932, el a publicat romanul **Tînărul Lonigan**, continuat în 1934 cu **Anii de maturitate al lui Studs Lonigan**, în care urmărește decă-

Cheever asupra rosturilor literaturii, expuse cu acest prilej, am spicuit câteva cu valoare generalizatoare. „Forța motrice a literaturii a fost întotdeauna dragostea față de om. Scriitorul este tot timpul obsedat de două teme: dragostea și moartea. Ca și de dorința nestăvilă de a cunoaște omul, tainele vieții. În acest sens, nici filosofia, nici teologia nu pot concura cu literatura”. Sau: „Literatura poate fi comparată cu un torent, cu un riu învolburat și fiecare scriitor, din cele mai vechi timpuri, aduce ceva propriu în acest torent, pe care-l consider un monument unic și viu al civilizației. Noi, oamenii înzestrați cu un anumit talent, nu simțim în stare să apreciem care este aportul fiecăruia dintre noi. Poate fi un roman, o nuvelă sau numai un paragraf. Sau poate fi o contribuție gigantică, așa cum sînt operele lui Tolstoi”.

Un roman senegalez concurează pentru Goncourt

● Este vorba de romanul **La Grève des Bâtu** al scriitoarei senegaleze Aminata Sow Fall, care a fost retinut în prima selecție a prestigiosului premiu literar francez. Exprîmîndu-și îndoiiala că el va rezista

derea treptată a personajului principal, care nu se poate adapta vieții americane. În 1936, a tipărit romanul **O lume pe care n-am creat-o eu**, prin care inaugurează un nou ciclu narativ, care deși asemănător cu celandul erou al lui James T. Farrell, izbucște să-și croiască drum în viață prin medii potrivnice, descoperind valențele umaniste ale existenței.

pină la capăt, că va reuși să depășească toate etapele aventurilor debaterii, revista „Jeune Afrique” relevă calitățile cărții; un roman bun, viu, tipic senegalez prin atmosferă și limbaj, dar universal ca temă.

Am citit despre...

Haz de necaz

■ CE este optimismul? O modalitate de a răzbi, de a supraviețui, încearcă să demonstreze Lionel Tiger în cartea **Optimism — Biologia speranței**.

Ce este supraviețuirea? Un triumf al superiorității spiritului, al aptitudinii de a privi vicisitudinile cu detașarea dată de o cultură asumată ca mod de viață, al detașamentului față de un ideal, sustine Bruno Bettelheim în culegerea de eseuri **Supraviețuire**.

Ce este umorul? Haz de necaz, s-ar traduce în vorbe de toate zilele una din cele trei definiții savante luate în considerare la cea de-a doua Conferință internațională asupra umorului ținută recent, cu cea mai mare seriozitate, la Los Angeles, cu participarea a 250 de cercetători din șapte țări.

Optimismul — armă a luptei pentru existență, umorul — sistem de apărare împotriva suferinței, supraviețuirea — rezultatul a unei mari puteri de înțelegere și a unor năzuințe înalte, iată câteva interpretări care dau de gînd și incurajează nădeidii bune, superbe nădeidi.

Nu tot ce sustine profesorul Lionel Tiger de la universitatea americană Rutgers este domn de crezare. Cu un deceniu în urmă, altă carte a lui, **Oamenii în grupuri**, a stîrnit o intemeiată și larg răspîndită indignare: al pretindea că biologia — știința pe care o invocă și acum în sprijinul aserțiunilor lui — ar recomanda ca în lume, în societate, în orice grupare omească, să conducă numai și numai bărbații, femeile fiind prin „natură” lor apte doar să se lase conduse. Noua lui teorie este, totuși, seducătoare. Ce-ar fi să fie chiar așa? Orice individ are înfinit mai multe șanse să dea peste el o mașină sau cine știe ce altă nenorocire decît să l se întâmple un lucru la fel de zguditor în bine, de pildă, se spune într-o recenzie la cartea **Optimism**, să mostenească un milion de dolari sau să obțină Premiul Nobel. În ciuda acestei balanțe demoralizante a probabilităților, stă scris în constituția omului, în chiar genotipul uman, afirmă Tiger, să nu dispere ci, dimpotrivă, să sperie, să sperie întruna, să

Viața lui Giuseppe Verdi

● „Operațiunea t.v. a anului” — așa este denumit în cercurile profesioniștilor serialul t.v. dedicat vieții marelui compozitor italian, Giuseppe Verdi, pe care RAI îl realizează în colaborare cu televiziunile franceză, engleză, vest-germană și sovietică. Rolul lui Verdi a fost încredințat actorului englez Ronald Pickup, iar cel al Giuseppinei Strepponi, soția lui Verdi, faimoasei balerine Carla Fracci. Numărul total al actorilor, în afara figuranților, este de 150. Filmarile exterioare, pentru care au fost prevăzute șase luni, au început la Milano și vor fi continuate la Cremona, Parma, Busseto (orașul natal al lui Verdi), Veneția. Alte șase luni sînt rezervate filmărilor interioare, care se vor face la Cinecittà și, o scurtă secvență, în muzeul ermitaj din Leningrad, în locul unde Verdi a fost decorat în semn de recunoștință pentru spectacolul **Forța destinului**, prezentat la Petersburg. Scenariul și regia vor fi semnate de Renato Castellani.

Fiica lui Manet

● Sub titlul **Jurnal (1893—1899), tinerețea mea printre pictorii impresionisti și oamenii de litere**, au apărut la Paris însemnările făcute de Julia Manet. Tatăl autoarei era celebrul Edouard Manet iar mama ei nu mai puțin celebra Berthe Morisot. Era deci firească ca Julia să-i cunoască „de acasă” pe Renoir, Degas, Monet, Picasso, Mallarmé și mulți alții. În imagine — Julia Manet la șaisprezece ani.

Concurs international Kreisler

● Orașul natal al compozitorului și strălucitului violonist austriac Fritz Kreisler organizează anul acesta, între 10 și 19 septembrie, primul concurs internațional „Fritz Kreisler” deschis tinerilor interpreți. Desemnarea laureatilor se va face de către un juriu prezidat de Yehudi Menuhin. Concursul se va desfășura din patru în patru ani.

Istoria literaturii arabe

● Pentru monumentală lucrare **Istoria literaturii arabe**, din care au fost publicate pînă acum trei volume, prof. Fuat Sezgin a fost distins de către suveranul Arabiei Saudite cu „Premiul internațional Feisal pentru Istoria științelor islamice”. Prof. Fuat Sezgin este, de asemenea, inițiatorul și organizatorul unei impresionante bibliotecă care funcționează la Frankfurt (R.F.G.) și este dedicată în exclusivitate lumii arabe.

Gloria Swanson, memorii

● La 81 de ani, dintre care 66 i-a dedicat filmului, Gloria Swanson s-a decis să-și publice memoriile. „Voi spune tot adevărul. Despre cei șase soți ai mei ca și despre celelalte evenimente din viața mea” — a promis vedeta din **Sunset Boulevard**. De atunci, mulți editori rivnesc să-o aibă de clientă pe celebra actiță, deși manuscrisul n-a fost încă terminat.

spera pînă la moarte. Optimismul a fost tonic și binefăcător pentru specia umană: „Avem motive să considerăm că cei care și-au privit cu încredere viitorul și perspectivele indate au dobîndit un avantaj pe scara evoluției”.

Bruno Bettelheim, renumit specialist în psihologia copilului, este un om ale cărui opinii inspiră, în orice împrejurări, respect. Pe lângă psihicul — normal și bolnav — al copiilor, profesorul universitar din Chicago, născut în anul 1903 la Viena, și stabilit în America în 1939, după un an de detenție în lagărele de concentrare de la Dachau și Buchenwald, este preocupat și de psihologia „situațiilor extreme”. Dintre numeroase concluzii la care l-a condus experiența aceleiași „situații extreme” (de-am mai menționat și altă dată), două mi se par relevante în contextul de față: că, pentru a rezista, trebuie să ai pentru ce să te străduiești și să faci și că, dacă ai reușit să te salvezi, vei fi veșnic obsedat de nevoia de a-ți închina viața unui țel vrednic de favoarea de a fi fost cruțat atunci cînd ația alții au pierit. Așadar, ancorarea într-un sistem solid de valori apare esențială atît pentru o poziție privilegiată în procesul selecției biologice, cît și pentru sănătatea mintală a celor ce nu-și vor reveni niciodată din uluiala de a fi supraviețuit. Cartea de interviuri **Copii ai holocaustului**, de Helen Epstein, confirmă această ultimă observație: „Mă simt tot timpul vinovată că trăiesc” — i-a declarat fiica unuia dintre cei ce au murit. Trăiesc în lume, se apreciază în carte, cel puțin jumătate de milion de asemenea copii minune (în sensul că însăși existența lor este o minune). O psihiatră canadiană care a studiat copiii al supraviețuitorilor holocaustului, la Montreal, a ajuns la concluzia că mulți dintre ei dau vieții lor sensul unei misiuni: „E ca și cum părinții lor, încercînd să-și justifice supraviețuirea, au prețis copiilor lor calități reprezentînd suma a ceea ce ar fi fost de așteptat de la toți cei ce au murit asasinat”.

„Bunicul tău s-ar fi răsucit în groapă dacă ar fi avut așa ceva” — a admonestat-o pe autoarea tatăl ei (evident unul dintre supraviețuitori) cînd a aflat ce cercetări intenționează să întreprindă.

Replica face rețel cu umorul menționat mai sus ca element esențial al arsenalului supraviețuirii.

Felicia Antip

Mirza Ibraghimov — premiul Nehru

● Cunoscutul prozator, dramaturg și publicist azerbaidjan Mirza Ibraghimov, șefedintele Comitetului sovietic de solidaritate cu popoarele Asiei și Africii, a publicat în editura Sovietski Pisatel (în traducere în limba rusă) un volum de note de călătorie sub titlul **Cărțile vieții mele**. Prima parte a cărții este consacrată meștegurilor natale, a doua, intitulată „Contraste străine”, este constituită din însemnări despre țările în curs de dezvoltare din Asia și Africa. Apariția cărții a coincis cu decernarea premiului Nehru pe anul 1978 scriitorului Mirza Ibraghimov, pentru contribuția sa la consolidarea prieteniei sovieto-indiene.

„Gazela neagră”

● În curînd oaspete al țării noastre, în cadrul Festivalului George Enescu, trupa americană Alvin Ailey a prezentat publicului parizian o retrospectivă a repertoriului său: 21 de balet. Figură excepțională a stilului „modern dance”, Alvin Ailey este primul coregraf negru care s-a inspirat din propriile sale rădăcini. La Paris au fost reprezentate operele sale realizate din 1960 pînă în 1977, precum și cele ale multor altor coregrafi. Judith Jannison, vedeta invitată de Maurice Béjart pentru baletul **Spectrul trandafirului**, a dansat **The Commitment**, un solo de John Buther pe muzică de Leonard Bernstein, iar Donna Wood (în imagine) a creat **Gazela**, un solo de George Fulson.

„François Mauriac, martor al timpului său”

● Astfel se va iniția colocviul organizat de Centrul de studii și analiză a operei lui François Mauriac și de Societatea prietenilor lui Mauriac, între 4—6 octombrie, la Facultatea de litere din Bordeaux. Va reuni critici și universitari francezi și din alte țări care vor vorbi despre: Mauriac și saloanele literare; Mauriac și afacerea Dreyfus; Mauriac în 1913; Mauriac și suprarealismul; Mauriac și „La Table ronde”; Mauriac și mica istorie literară a timpului său; Mauriac și oamenii politici etc.

Derain

● La 10 septembrie a.c. s-au împlinit 25 de ani de la moartea, într-un accident de automobil, a lui André Derain (1880—1954), prilej cu care la Paris se va deschide o retrospectivă din creația acestui pictor, unul din cei mai reprezentativi ai curentului figurativ al epocii, alături de Marquet, Vlaminck, Dunoyer de Segonzac.

„Clar de femeie” ecranizat de Costa Gavras

● Micul roman al lui Romain Gary, **Clar de femeie**, apărut recent și în românește (în Colecția „Globus”), a fost prezentat în film de Constantin Costa-Gavras (Z). Cronicle aparute în presa franceză arată că, deși celebrul regizor și-a des-

fășurat fără parcimonie măiestria și a folosit actorii de primă mărime (Yves Montand și Romy Schneider), noul său film nu reușește să depășească limitele romanului din care s-a inspirat, arhicreativitatea acestei drame de gară”.

16 065 de titluri

● Este cifra la care se ridică în momentul de față totalul cărților de buzunar aflate la dispoziția cititorilor francezi. Ea s-a apărut în „Repertoriul pe 1979 al cărților în format de buzunar”. Divizat în nouă rubrici, repertoriul cuprinde o tablă de materii alfabetică a titlurilor și alta a autorilor. Noul repertoriu, care include pentru prima oară și literatura polițistă, cuprinde două mii de titluri noi față de ediția 1978.

Un festival al basmului

● Orașul danez Odense, unde s-a născut Hans-Christian Andersen, a fost recent gazda unui festival internațional al filmelor inspirate din basme. Creat în 1975, în cadrul manifestărilor de comemorare a centenarului morții lui Andersen, festivalul s-a permanentizat, fiind organizat la fiecare doi ani. Anul acesta au participat optsprezece țări cu un total de șaptezeci de filme.

Pictorii și cartea în secolul nostru

● La Vevey, în Franța, s-a deschis recent o interesantă expoziție intitulată „Pictorii și cartea în secolul al XX-lea”, în cadrul căreia sînt prezentate cărți aparute sub îngrijirea unor editori celebri — Kahnweiler, Vollard, Broder, Engelbert, Iliasz, Gouin, Skira, ilustrate de artiști nu mai puțin celebri. Astfel Arp îl ilustrează pe Verlaine, Braque pe Apollinaire, Chagall pe Gogol, Derain pe Rabelais.

Omagiu lui Jean Follain

● Revista trimestrială „Sud” consacră în întregime un număr poezii lui Jean Follain (1903—1971). Numărul grupează, pe parcursul celor 220 de pagini, studii semnate de André Frenaud, Raymond Jean, Guillevic, André Picyre de Mandiargues, Jean Rousset, Edwige Vankeisbilck etc. 4 poezii inedite ale autorului volumelor **Mirza caldă**, 1933, **Răstimp de clipe**, 1971 și o bogată iconografie.

„Adio, arme” — 50

● Se împlinesc acum, în septembrie, 50 de ani de la publicarea unuia dintre cele mai frumoase povești de dragoste scrise vreodată: **Adio, arme** de Ernest Hemingway. Aniversarea este marcată, printre altele, de difuzarea la posturile engleze BBC a unei versiuni radiofonice, scrise și regizate de Derek Hodinott. În imagine: Hemingway, într-o rară fotografie, în care apare fără barbă.

Autobiografia lui Einstein

● Un fel de autobiografie, scrisă de părintele teoriei relativității, a apărut recent în limba franceză sub titlul **Notes autobiographiques** (Editions des Autres). Albert Einstein este prezent și la Flammarion, cu o nouă traducere a cărții sale **Cum văd eu lumea**. Iar la Hachette, este evocat într-o biografie semnată de Charles-Noël Martin.

Magritte

● Editura Flammarion publică în colecția „Texte” volumul **Scrieri complete** (765 p.) de René Magritte, care reunește textele scrise de marele pictor belgian, fie că au mai fost publicate sau nu. Se apreciază că nici o altă lucrare n-ar permite mai bine ca aceasta o apropiere serioasă de opera foarte secretă a lui Magritte. Această carte constituie un instrument de lucru de neînlocuit pentru eocia și domeniul la care se referă.

Expoziția Diaghilev

● Aproape cinci sute de piese — machete, desene, fotografii, afixe, partituri și costume — constituie această expoziție de la Biblioteca Națională din Paris consacrată lui Diaghilev care,

vrme de douăzeci de ani, a marcat viața artistică a unei generații. În același timp este o prezentare plastică a cca. 60 de creații ale Balletelor ruse, între 1909 și 1929. Ea încearcă, de asemenea, să reconstituie ambianța trupelor și să explice natura acestei „sinteze a artelor”, dominată de personalitatea genială a lui Diaghilev, care a știut să atragă către el toate forțele creatoare valabile în cele patru elemente componente ale balletului — dansatorii, coreograful, muzicienii și pictorii. În imagine: Anna Pavlovna dansând sub conducerea lui Enrico Cecchetti.

Istoria arhitecturii moderne

● Acest volum semnat de Leonardo Benevolo face accesibil în limba franceză un text publicat pentru prima dată în italiană în 1960, reeditat de opt ori și tradus în mai multe limbi. Lucrarea va cuprinde două volume. În primul, L. Benevolo scrie mai întâi despre nașterea și dezvoltarea orașului industrial. Autorul se străduiește să arate că, pe de o parte, sinteza arhitecturală a epocii moderne nu se rupe în mod brutal de tradiție și că, pe de altă parte, ea este produsul unui ansamblu de factori noi și neori revoluționari. Lucrarea se bucură de o foarte abundentă și sugestivă ilustrație.

Literatura arabă în traduceri

● De origine libaneză, după ce a trăit în Egipt, Nada Tomiche predă literatura arabă în universități pariziene. Ea a fost desemnată de către UNESCO (care a și contribuit la editarea volumului cu titlul de mai sus) să studieze imaginea culturii arabe transmise Occidentului prin traduceri. Datorită lui **Index Translationum**, ea a stabilit statistici despre operele traduse în Europa occidentală din 1948 în 1968: opere clasice, opere moderne, povestiri extrase sau nu din **O mie și una de nopți**. Autoarea studiază cu mai multe detalii traduceri din operele lui Jubrân Khalil Jubrân, favorit al traducătorilor englezi, apoi pe cele (mai ales în franceză) ale celor trei mari scriitori egipteni Mahmoud Teymour, Taha Hussein și Tawfiq al-Hakim. A doua parte a cărții este consacrată autorilor mai recentii — traduceri atât în engleză cit și în franceză —: sudanezul Tayyeb Saleh, egipteanul Naguib Mahfouz și palestinezianul Mahmoud Darwish.

Beletristica lui Bertrand de Jouvenel

● Considerat de unii ca inițiatorul viitorologiei, Bertrand de Jouvenel a publicat recent un roman, **Les Français** (ed. Julliard) și o carte de memorii, **Le Voyageur dans le siècle** (ed. Lafont).

Omajiu lui Foujita

● Centrul cultural Pompidou din Paris și Muzeul de artă modernă din Tokio colaborează în vederea realizării unei expoziții memoriale consacrată operei marelui pictor japonez Foujita, care a fost una din gloriile „Școlii din Paris”, alături de Modigliani, Soutine, Chagall, Kisling, Valadon, Van Dongen, Pascin. Cu prilejul expoziției va fi publicată și o carte despre Foujita — prima în Franța —, scrisă de Jean Selz.

Copii scriitorii

● Cele mai bune texte prezentate la ultimul concurs literar englez pentru copii „W. H. Smith” au fost reunite într-o carte intitulată **Children as Writers** (Copii-scriitorii), publicată de editura Heinemann Educational Books. Președintele juriului scrie în prefata volumului: „Poate că avem motive să ne îngrijorăm de ceea ce se petrece în alte sectoare ale sistemului nostru de învățământ, dar textele conținute în acest volum, ca și toate celelalte, foarte numeroase, pe care nu le-am reținut, ne aduc un mesaj de speranță și încredere, când vedem că atâția tineri, între 5 și 16 ani și peste, pot desfășura un asemenea har și au învățat să scrie cu atâta talent”.

„America Latină în literatura sa”

● Cu traducerea și adaptarea în franceză a cărții **America Latină en sa Literatura**, UNESCO întreprinde acțiunea de a aduce la cunoștința unui public nehispanofon efortul de trezire a conștiinței care se exprimă în studiile deja realizate sau în curs asupra culturilor Americii Latine și Caraibelor. Această lucrare cuprinde șase părți: o literatură în lume: rupturi cu tradiția; literatura ca experiment: limba și literatura; literatura și societate; funcția socială a literaturii. Volumul constituie o tentativă de analiză efectuată sub toate unghiurile — istoric, estetic, sociologic, filosofic etc. (și chiar sociolingvistic, stilistic, structuralist) — a uneia din mișcările literare cele mai vizuoase ale epocii contemporane.

„Literatura mondială”

● Numărul 4/1979 al revistei chineze „Literatura mondială” se deschide printr-o amplă secțiune de traduceri din literatura română, cuprinzând: versuri de Lucian Blaga, Tiberiu Uțan, Ion Horea, Anghel Dumbrăveanu și Marin Sorescu; piesa **Sfântul Mitică Blajinu** de

Aurel Baranga (însotită de un medalion biografic). Mai notăm din sumar, în ordinea în care sint inserate: un fragment din romanul **Mr. Sammler's Planet** de Saul Bellow, împreună cu un studiu asupra romancierului, semnat de Chen Kun; un text al autoarei dramatice și scenaristei americane Lillian Hellman (**Julia**); un ciclu de poezii de Paul Valéry însotite de eseul **Considerații pe marginea a patru poeme de Paul Valéry** de Bian Zhilin; o nouă de Joseph Conrad (**Il Conde — Prince Roman**). Ilustrația artistică a acestui număr al revistei cuprinde o reproducere fotografică după **Domnișoara Pogony de Brâncuși**, grafică de Mihu Vulcănescu (o lucrare redată pe coperta publicației) și de Șerban Rusu Arbore.

„Clipa romanescă”

● Foarte poetic intitulată, o serie de mici volume destinate amatorilor de romane care n-au însă în fiecare zi decât „câteva clipe pentru plăcerea de a citi”, apare de la un timp încoace în editura franceză Balland. Lansată în 1978, colecția „L'Instant romanesque” a reinviat o tradiție puțin apreciată de publicul francez în deceniile din urmă: nuvela. Știind că volumele care contin mai multe povestiri nu se prea vind, editorul Balland s-a gândit să înnoiască genul comandând scriitorilor o nouă lungă care să poată fi prezentată drept un roman scurt. Renașterea acestui gen literar aduce satisfacții tuturor celor implicați: editorului, mai întâi, pentru că, în fiecare lună, colecția sa se îmbogățește, dar și cititorului care găsește astfel texte de bună calitate, ce pot fi citite repede și costă relativ puțin: autorului, în sfârșit, care apreciază posibilitatea de a trata condensat un subiect românesc.

ATLAS

AURUL ÎNTELEPȚILOR

■ N-AM știut la început cum să-mi explic mie însămi emoția care mă cucerea treptat și care mă ținea nemișcată în fața vitrinelor plombate și prevăzute cu sisteme de alarmă în care stăteau vii și treze comorile tatălui lui Alexandru Macedon. Eram sigură că nu bogăția mă impresiona, și nici chiar măiestria artizanilor bătrâni de secole. Și totuși emoția mea era reală și știută numai din rarele întâlniri cu marile opere. Simțeam, fără voia mea și fără să înțeleg de ce, acea strălucitoare umilință pe care mi-o descopăr în fața capodoperelor în stare să învingă timpul. Oh, timpul O sabie uriașă, al cărei miner greu de aur își lucea nimfele incolăcite de satyri cu prospețimea unui galantar de lux contemporan, se prelungea printr-o pinză zdrențuită din bronzul ucigător și ascuțit al căreia nu mai rămăsese decât o friabilă structură cu fibre coacite, verzi. Mileniile care mărunțiseră frumosul nu reușiseră decât să lustruiească și să lumineze și mai mult flacăra magică arzând stăpinită în metalul adorat. Descoperisem aurul! Înțelegeam aurul! Înțelegeam aurul tainic și forța lui căutată de adepți, această capacitate de a nu se supune timpului, această nemurire. Stăteam ținută în fața geamurilor incasabile în dosul cărora erau închise neputincioase milenii, vase și casete strălucitoare, în care vremea însăși se lăsase pecetluită și nu mai crăcea, și mă gindeam la viețile alchimistilor topite în marea speranță a transmutării la visul pietrei filosofale transformând plumbul în aur și oamarii în nemuritori. Ia aurul potabil vindicând orice boală, la aurul înțelepților, la atâtea și atâtea fantastice elonuri și ermetice povestiri pe care le învelisem în zimbetul meu adolescent și ironic, trecind pe lângă ele cu superioritatea năvingătoare a celui care creează înțelege totul pentru că nu bănuiește nimic. În muzeul arheologic din Salonic am avut revelația — care m-a făcut să tremur de o emoție mai mult decât estetică și ținind de un tărâm mai adânc decât cel al artei — că aurul este nu numai prețios în sine, valoros prin puterea sa indestructibilă în timp, ci și deținător al unei științe secrete, diabolice (poate), zeiești (de ce nu?), care nu dispore și nu e transmisă. Lăntșorul pe care-l purtam, indiferentă, la gît îl simt de atunci ca pe o fărîmă nemuritoare, care îmi aparține și de la care cine știe dacă nu voi învăța ceva...

Ana Blandiana

Portrete bulgare

■ ÎNTRE 4 și 10 septembrie s-au desfășurat succesiv la București, Galați și Vaslui, „Zilele filmului din R. P. Bulgaria”, cu acest prilej, publicul român a urmărit o selecție alcătuită din pelicule de ținută, definind elocvent liniile de evoluție ale cinematografului bulgare actuale. S-au alăturat astfel filme variate ca structură și amploare epică, dar fiecare trăind viu prin prospețimea gândului și și a expresiei, prin năzuința de a pătrunde cu subtilitate în universul interior al celor mai diferite personaje, individualități desprinsse fie din literatură (pentru **Luca cel sărac**, experimentatul regizor Iakim Iakimov se însușește din nuvela lui Dobri Nemirov), fie din istorie (**Omul fără identitate** al tânărului Gheorghii Stolanov), fie din amintirile unui creator contemporan (**Pantofii de lac ai soldatului necunoscut**, semnat de autorul de renume internațional Rangel Vilceanov).

Luca cel sărac — film prezentat în spectacolul de gală — e o miniatură de gen, căci întreaga acțiune se tese sobru din măruntele gesturi cotidiene ale unui modest fotograf și ale soției sale. Curgerea ternă și obosită a timpului, îngrădit mereu de mizerul cămin al cuhului de la începutul veacului, decantează treptat, prin intermediul a două sensibilități opuse, drama unei alegeri esențiale. Luca își respectă tulburat cuvântul, înfrîngându-și neliniștit, dar demn și pe deplin conștient, tentația de a-și însuși o parte din banii incredințaiți de un prieten din vremea aspirațiilor revoluționare, în timp ce nevasta lui — calculând senină lipsa de primejdii — nu scapă ocazia de a-și asigura o nouă și confortabilă condiție de existență. Pledoaria pentru cinstă se construiește implicit, de-a lungul peliculei, iar discursul cinematografic se compune emoționant și fără stridente moralizatoare, prin simpla, dar organică reunire a celor două suculente portrete — realizate cu virtuozitate de actrița Katia Paskaleva și Naum Sopov.

Și regizorul Gheorghii Stolanov își structurează filmul revenind constant asupra

„omului fără identitate”, descriind cu tandrețe reacțiile unui personaj stingaci, însă inobilat de curaj. Eroul e prins în vîrtejul mișcării de rezistență antifascistă; aproape fără să-și dea seama, cu toate că și-o dorește cu intensitate, tainica apropiere de camarazii de luptă și credință se înfăptuiește. Viața lui Pantelei se împărătește din faptele istoriei și, totuși, el rămîne pentru totdeauna același blind și neînsemnat „învățător și casier” de țară (cum de altfel obișnuiește să se prezinte). Tânărul realizator al peliculei **Omul fără identitate** transpune cu siguranță pe ecran neașteptate și spectaculoase peripeții, imbinând cu dezvoltare tonalitățile solemne, firești evocării trecutului, cu cele amuzante.

Un original mozaic al lirismului și umorului comune, de asemenea, Rangel Vilceanov în filmul **Pantofii de lac ai soldatului necunoscut**. Rînd pe rînd, din memoria autorului pornit în lumea largă să fixeze imaginile prezentului, izvorăsc obsesiv efigiile copilăriei și ale locurilor natale. Se inseriază treptat, serventă după serventă, documente etnografice de remarcabilă plasticitate (cîntecele scerătorilor ori ritualul de nuntă), se acumulează metafore, fantezii meditative — cînd grave, cînd nostime — despre iubire sau război. Lumea satului, vechea civilizație agrară își relevă farmecul, dar și tragicele contraste: o dublă perspectivă remodelează realul, conferindu-i aura inocenței prin privirile vesnice stremărești ale băiatului (personificare imediată a faptului folcloric) și neliniștea adultului artist, nostalgic căutător al vetrei strămoșești. **Pantofii de lac ai soldatului necunoscut** se constituie (doar cum precizează insis criticii autohtoni) ca un film-bilanț pentru cunoscutul Rangel Vilceanov, dar și ca un moment important al cinematografului bulgare care redescoperă în ultima vreme tot mai expresiv și pasionant destinul formelor tradiționale, al modelelor populare de armonie umană și socială.

Imagini coreene

■ CELE șase lung-metraje de ficțiune proiectate în cadrul „Săptămîinii filmului din R.P.D. Coreeană” se grupează, caracterizînd pregnant cele două zone tematice predilecte colectivului cinematografice din această țară: **Calea vieții și Fortăreața invizibilă** reconstituie patetic lupta de eliberare națională, recompu maiestros și omagiază evoluția eroilor-partizani, în diferite etape istorice, iar **Rădăcinile se prind adine, Drumul razelor de soare, Reîntîlnirea prietenilor de luptă sau Frizerița** decupează din actualitate câteva tablouri, concepute a fi, prin ele însele, modalități eficiente de participare la munca și viața contemporanilor.

Aceeași voință de a impresiona și a cultiva mase largi de spectatori se comunică evident, pe parcursul tuturor narațiunilor filmice: personajele trecutului glorios dobîndesc dimensiuni statuare, pilduitoare, iar oamenii prezentului își conturează, de asemenea exemplar, calitățile, trăiesc și lucrează continuu pentru prosperitatea întregii societăți. Fiecare înfîptuire (repartizarea unor tractoare ori inaugurarea unei linii de autobuz către un sat aflat pe inaccesibile coaste muntoase în **Drumul razelor de soare**, perfecționarea unei mașini agricole în **Rădăcinile se**

prind adine, ieșirea din inerție a unei fabrici de încălziminte în **Reîntîlnirea prietenilor de luptă**, ba chiar preocupările obișnuite ale unei **Frizerițe**) capătă o rezonanță amplă, enunță și examinează principiile conduitei morale și sociale. Tocmai pentru semnificația lor generală, sentimentele și ideile sînt redate prin intermediul dialogurilor al flash-back-urilor și al muzicii, al cîntecelor (uneori întonate de personajele filmului), de cele mai multe ori transformate în comentarii mobilizatoare, într-un fel de mesaj adresat direct publicului de colectivul de autori.

„Săptămîina filmului din R.P.D. Coreeană” (desfășurată între 5 și 10 septembrie în Capitală, apoi la Constanța și Tulcea) a impus deci nu numai o suită de variate imagini (chipuri medii și peisaje diferite din „țara diminetilor liniștite”), ci și un tip aparte, specific de povestire cinematografică, în care personajele devin semne cu declarate teluri educative în care se citează precis evenimentele majore de ieri și de azi, se rememorează perpetuu devenirea și nobilele aspirații ale poporului coreean.

Ioana Creangă

Anul cît iasomia

SINTEȚI tinăra, Doamnă — părea să mă indemne orientalistul uscat și rece ca o cobră albă, străbătînd sîlile cu manuscrise mai prețioase decît viața. Sinteti tinăra și vă puteți îngădui un răgaz.

Urcasem colina castelului Friedenstein printr-o grădină legată la ochi de fuioarele cetii, și bătrînul orientalist deschidea acum gîfînd ușile Marii Biblioteci ascunse în acel ghețar de ziduri medievale. Biblioteca din Gotha, întemeiată la 8 august 1647 de ducele Ernst von Sachsen-Gotha, bintuită de Voltaire (care și-a scris aici „Annales de l'Empire depuis Charlemagne”), Melchior Grimm, Lessing, Wieland, Goethe, vestita bibliotecă din Gotha, la ale cărei manuscrise arabe, aduse între 1802-1811 de Ulrich Jasper Seetzen, visam talmăcind poemele preislamice, mă sorbea acum în cochilia ei.

— Nu duceți oare, împotriva firii, o viață de neodihnă? Mai repede sau mai încet, rotirea se împlinește oricum pînă la capăt.

Așteptam lingă o vitrină pe care Cosmografia lui Al-Qazwini, un manuscris din secolul al XVII-lea, se deschidea la capitolul „Despre caracteristicile Lunii și influențele ei minunate”. Pazi-cul Comorilor îmi arată cu mindrie minjaturile fine, în culoare și gest asemănătoare icoanelor noastre pe sticlă. Comentaram planșele și animalele descrise de învățatul arab, descifrînd împreună capitolul despre Hudhud, pupăza, pasărea sfîntă care i-a vestit lui Solomon apropierea apei.

— Ființa noastră nu e ca iasomia, să-și trăiască mireasma doar într-o primăvară. Anul nostru e mai lung decît anul cireșii, dar anul învățatului trebuie să cuprindă el singur o viață de om...

— După cele ce spuneți, timpul curge în o mie de feluri; vreți să vedeți totul cu ororii ochi, deoarece pentru ritmul fiecăruia nu se potrivesc decît leacuri anume, într-o anume clipă.

— Ieri, de pildă, am privit în domul din Naumburg obrazul de rară spiritualitate, summum de frumusețe gotică, al domniței Uta. Această statuie s-ar putea să fi fost atunci, cu secole în urmă, leacul iubirii unui sculptor. Nu știm cine a fost meșterul din Naumburg, cel care i-a sculptat pe markgrafii Eckehart și Hermann, cu soțiile lor Uta și Reglindis; dar ne putem imagina că a iubit-o pe Uta. Această iubire l-a ajutat — numai pe el atunci — să „nu-și doarmă viața”. Dar felurite sînt leacurile trăirii vigilențe. La Berlin vezi orin subteranele cu scări rulante, afișe: „Aveți grijă, vine iarna! Pregătiți instalațiile de apă, controlați lumina, verificați dacă nu trage curentul, nu dormiți!” Oamenii sînt îndemnați să fie gospodari cu afișe. Leacul dorului de casă e un automat internațional, prin care vorbești cu Bucureștiul în cîteva secunde, formînd un prefix; dar nu pentru oricine și ori-cînd. Meșterii de picturi murale vopsesc numai pe inserat ori în zori, să nu se deoache plantele din care își trag culorile. Roșul din roibă și sovirv, negrul din arin, soc și rădăcină de ștevie, brunul cojii de nuc sau violetul fierturii de brînduși nu-i reușesc oricui și nu în orice vreme.

Dar acel fluture aproape înghețat care se zbătea (de unde o fi apărut?) pe dalele reci ale castelului Wartburg? Printre lădițe de fildeș, căni și mojară alchimice, coifuri de argint, armuri de cruciați. Nu l-au călcat în picioare nici Walther von der Vogelweide, nici alți vestiți menestrelți; nici milostiva Elisabeta, nici Luther, adus într-o noapte de călăreții care-l răpiseră lingă Altenberg. Nici Lucas Cranach, iar dintre principii electori, nici măcar Georg der Bärtige, duce de Saxonia. Cum ar fi să-l fi văzut po-

Domnița Uta (Naumburg)

rumbeii rotați, ale căror trene albe le-am surprins înflorînd aceste ziduri din secolul al XI-lea?

Dar uliul rotindu-se cu țipete egale în jurul Domului de la Albrechtsburg? Cercurile de zbor deasupra iederei picurînd amenințătoare spre Elba, deasupra zidurilor întunecate pe care cite o inscripție mai vestește: „Aici a fost spînzurat în secolul al XVII-lea un primar”... Deasupra chiftei în care alchimistul Böttger a descoperit porțelanul de Meissen, în locul pietrei filosofale. Anul acestui uliu este desigur mai lung decît al prădăni-cilor pîndari de găini.

— Vă înțeleg atuncea și altfel neodihna. A căuta asemenea amănunte, a aduna în suflet mii de asemenea amănunte, care pot fi ori-cînd leacuri pentru o întrebare nerezolvată, înseamnă a citi cu ochii tăi Cartea Intimplărilor. („Să descifrăm totul singuri, să nu ne încredem în compilațiile scrise”). V-ați fi putut totuși îngădui în fața acestor manuscrise un răgaz.

IMAGINAT indemn! Privesc în tăcere volumele groase ale catalogului Pertsch, adu-nînd din 1893 toate cele 3400 de manuscrise orientale de la biblioteca din Gotha. Mă gîndesc la călătoria lui Ulrich Jasper Seetzen la Constantinopol, Damasc, Ierusalim și Cairo, la peripețiile pe care trebuie să le fi trăit adunînd aceste manuscrise. Noi ne întorcem dintr-o călătorie cu amintiri, în cel mai fericit caz, dacă nu cu pachete din magazine, înfășurate în pungi de plastic. Mă gîndesc la Timotei Cipariu, care ducea cărți de preț în de-sagă, peste munți, pînă la Blaj; la fondul de orientalistă rămas în urma lui la Academia clujeană. La vară aceea cînd, cercetînd stivele nerăsfoite, întilneam în praf urmele sale de studiu: nota cu cerneală, comentarii, chitanțe plătite la Viena. Eram parcă în dialog: el sublinia un cuvînt la care eu i-aș fi putut răspunde, eu căutam în notele lui răspuns la neștiința mea.

Acelasi sentiment aici, la Gotha. Manuscrisele „apusene”. Acest Evangelium ecclesiae Graecae adus de Friedrich Înțeleptul la 1493 dintr-un pelerinaj la Ierusalim. Manuscrise rămase din moș-tenirea ernestină, pagini pe care le-au răsfoit Johann der Beständige (Statornicul) și Johann Friedrich der Grossmütige (Generosul), întemeietorul Universității din Jena. Alte manuscrise, pradă din Războiul de 30 de ani, de la cucerirea orașului Mainz de către Gustav Adolf al Suediei, în 1631, sau a orașului Mün-chen în 1632. Breviarul Isabellei și al lui Ferdinand al Spaniei, manuscrisele lui Justin și Quintilian, cu cele mai frumoase mi-niaturi toscane, făcute pentru cardinalul Francesco Piccolomini...

Timpul curge într-o mie de feluri! Anul meu, mai lung decît anul iasomie, anul acestor manuscrise, mai lung decît toate pri-măverile pe care le-aș putea trăi.

Grete Tartler

Prea puțin îngîmfați și cu ușile vraiste

■ ACEST septembrie sculptat cu briceagul în os de îng vine probabil de pe Nil — un dar sublim pe care ni-l face fluviul faraonilor în schimbul păsărilor ce i le-am tripiș încărcate de vară? —, fiindcă plutește tot timpul prin văzduhul fraged stoluri de luntri pocăite la masa templelor scufundate sub nisipuri lunare. Misunat de lene toropită de vis, iau rar drumul munților. Căci, sculat din brinca orientală a Briceagului, caut cu dragoste, tot și neaminată, mireasma de țigă și, duminică, valea cu țarba smulsa dintre coarnele dracului și răsădită-n praful blestemelor. Merg, adică, pe staioane și strig, laolaltă cu potopul de lume, cînd văd mingea sărînd din frunța unui atacant drept în virful ploilor: îi la ea, ce țopăie! Noroc că mai vine din larguri de dropie cite-o pală de vînt chioșpaliu și-o aruncă din nou pe pămînt — dar asta spre disperarea băieților chemați s-o piseze cu bocancii și care mai degrabă ar hrîni din palmă boboci de miță sălbatică decît să-l pul să fugă, la vreme de zdrobit struguri în iğheaburi.

Ați văzut moctul Steaua-Dinamo? Cele mai bune echipe de fotbal ale Bucureștilor (și poate și ale țării) au dovedit că nu știu să se plimbe mal îngîmfat decît altele, și asta cînd au la dispoziție numo cu bătaie întoarsă de la mari curți domnești. Pe prîpsa acestor cluburi urcînd cite trei etaje de iedera roșie s-a adunat destuță lume mică în stare să ne ofere prea multe clipe artăzoase și foarte rar cite-un ceas de sărbătoare. Dinamo a jucat mari organizat, Steaua, mai beată de tămila din cimitire, ne-a împănjenit vederea cu brînciuri nesancționate așa cum trebuia de un arbitru cu praporii spintecali de ploș rugîmite. Dacă aceste două mari echipe, atît de lubite de public, ne lasă descoperi cu ușile vraiste, vă dati seama cît de po-ticniti umblăm de cărările provinciei! Jucăm un fotbal pono-sit, pe măsura federației care-l duce orbeste în cimpiiile para-giniei. Cum trandafirul paraclisului și două mistice smărdițe nu născocim noi o idee nouă de-a îndrepta lucrurile? Găsim cite-o portuță pentru toate încercăturile, numai în fotbal înaintăm cu ceafa. Vă zic că trebuie, atunci cînd dorim să înviorăm un sector, să luăm exemplul de la îndrăgostiți. Uite, luni seara la un han cu arțari și caiși, doi junți amețiți de amor fierbinte, și-au adus lubi-tele, ca să mînce, nici mai mult nici mai puțin decît cu o amfibie! Și tot cu amfibie le-au dus înapoi în orașel, două zala-fet, de-am rămas cu toții stană de potumb, broboadă de liliac topit în piclă și alte bazaconii care se petrec în asfințitul soare-lui de septembrie, iar cel mai în voce dintre noi a intonat cu-noscutul cîntec: Ți-am pus bu-suioc în amfibie, să fii frumoasă, de vreme-acasă și să miroși a șenilă...

Vina celor de la federație e că se fac de muregai în vorbe și nu știu să plece în pas ca-dentat.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU